



**O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI
HUZURIDAGI PEDAGOG KADRLARNI
QAYTA TAYYORLASH VA ULARNING
MALAKASINI OSHIRISH TARMOQ
(MINTAQAVIY) MARKAZI**

Siyosatshunoslik fanining zamonaviy muammolari va amaliy yo'nalishlari

**MODULI BO'YICHA
O'QUV – USLUBIY
MAJMUA**

2025

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**OLIY TA’LIM TIZIMI KADRLARINI QAYTA
TAYYORLASH VA MALAKASINI OSHIRISH INSTITUTI**

**O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI HUZURIDAGI PEDAGOG
KADRLARINI QAYTA TAYYORLASH VA ULARNING MALAKASINI
OSHIRISH TARMOQ (MINTAQAVIY) MARKAZI**

“Siyosatshunoslik fanining zamonaviy muammolari va amaliy yo‘nalishlari”

**MODULI BO‘YICHA
O‘QUV–USLUBIY MAJMUUA**

“SIYOSATSHUNOSLIK VA XALQARO MUNOSABATLAR”
yo‘nalishi bo‘yicha oliy ta’lim yo‘nalishlari va mutaxassisliklari
professor-o‘qituvchilari uchun

Toshkent – 2025

Mazkur modulning o‘quv-uslubiy majmuasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2024-yil “27” dekabrda 485-sonli buyrug‘i bilan tasdiqlangan o‘quv reja va namunaviy dastur asosida tayyorlandi.

Tuzuvchilar: s.f.d., (DSc) professor H.I.Rajabov
s.f.n., dotsent U.I.Islombekov

Taqrizchilar: s.f.d., prof. N.K.Jo‘rayev – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
s.f.d., prof. B.A.Amonov – O‘zbekiston Milliy universiteti.

*O‘quv-uslubiy majmua Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universiteti
Kengashining qarori bilan nashrga tavsiya qilingan
(2024- yil “29” noyabrda 4-sonli bayonnoma).*

MUNDARIJA

I. ISHCHI DASTUR	5
II. MODULNI O‘QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTREFAOL TA’LIM METODLARI.....	9
III. NAZARIY MASHG‘ULOT MATERIALLARI.....	29
IV. AMALIY MASHG‘ULOT MATERIALLARI.....	61
V. GLOSSARIY.....	80
VI.NAZORAT SAVOLLARI.....	98
VIII. ADABIYOTLAR RO‘YXATI.....	101

I. ISHCHI DASTUR

Kirish

Ushbu dastur O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrda tasdiqlangan “Ta’lim to‘g‘risida” Qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2015-yil 12-iyundagi “Oliy ta’lim muassasalarining rahbar va pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish to‘g‘risida” PF-4732-son, 2019-yil 27-avgustdagi “Oliy ta’lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining uzluksiz malakasini oshirish tizimini joriy etish to‘g‘risida” PF-5789-son, 2019-yil 8-oktabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PF-5847-son, 2020-yil 29-oktabrdagi “Ilm-fanni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PF-6097-son, 2022-yil 28-yanvardagi “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida” PF-60-son, 2023-yil 25-yanvardagi “Respublika ijro etuvchi hokimiyat organlari faoliyatini samarali yo‘lga qo‘yishga doir birinchi navbatdagi tashkiliy chora-tadbirlar to‘g‘risida” PF-14-son, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi ““O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risida” PF-158-son Farmonlari, shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-iyundagi “Aholi va davlat xizmatchilarining korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi bilimlarini uzluksiz oshirish tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida” PQ-228-son, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 17-fevraldagi “Sun‘iy intellekt texnologiyalarini jadal joriy etish uchun shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to‘g‘risida” PQ-4996-son qarorlari va O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Oliy ta’lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida” 2019-yil 23-sentabrdagi 797-son hamda O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Oliy ta’lim tashkilotlari rahbar va pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimini samarali tashkil qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2024-yil 11-iyuldagi 415-son Qarorlarida belgilangan ustuvor vazifalar mazmunidan kelib chiqqan holda tuzilgan bo‘lib, u oliy ta’lim muassasalari pedagog kadrlarining kasb mahorati hamda innovatsion kompetentligini rivojlantirish, sohaga oid ilg‘or xorijiy tajribalar, yangi bilim va malakalarni o‘zlashtirish, shuningdek amaliyotga joriy etish ko‘nikmalarini takomillashtirishni maqsad qiladi.

Dastur doirasida berilayotgan mavzular ta’lim sohasi bo‘yicha pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish mazmuni, sifati va ularning tayyorgarligiga qo‘yiladigan umumiy malaka talablari va o‘quv rejalari asosida shakllantirilgan bo‘lib, uning mazmuni yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi va jamiyatning ma’naviy asoslarini yoritib berish, oliy ta’limning normativ-huquqiy asoslari bo‘yicha ta’lim-tarbiya jarayonlarini tashkil etish, pedagogik faoliyatda raqamli kompetensiyalarni rivojlantirish, ilmiy-innovatsion faoliyat darajasini oshirish, pedagogning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish, ta’lim sifatini

ta'minlashda baholash metodikalaridan samarali foydalanish, siyosatshunoslik fanining zamonaviy muammolarini hal etish va amaliy yo'nalishlaridan foydalanish, xalqaro siyosiy munosabatlar va tashqi siyosatning zamonaviy tendensiyalarini amaliyotga tadbiq etish bo'yicha tegishli bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalarni rivojlantirishga yo'naltirilgan.

Kursning maqsadi va vazifalari

Oliy ta'lim muasasalari pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish kursining **maqsadi** pedagog kadrlarning innovatsion yondoshuvlar asosida o'quv-tarbiyaviy jarayonlarni yuksak ilmiy-metodik darajada loyihalashtirish, sohadagi ilg'or tajribalar, zamonaviy bilim va malakalarni o'zlashtirish va amaliyotga joriy etishlari uchun zarur bo'ladigan kasbiy bilim, ko'nikma va malakalarini takomillashtirish, shuningdek ularning ijodiy faolligini rivojlantirishdan iborat

Kursning **vazifalariga** quyidagilar kiradi:

“Siyosatshunoslik va xalqaro munosabatlar” yo'nalishida pedagog kadrlarning kasbiy bilim, ko'nikma, malakalarini takomillashtirish va rivojlantirish;

-pedagoglarning ijodiy-innovatsion faollik darajasini oshirish;

-pedagog kadrlar tomonidan zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, zamonaviy ta'lim va innovatsion texnologiyalar sohasidagi ilg'or xorijiy tajribalarning o'zlashtirilishini ta'minlash;

-o'quv jarayonini tashkil etish va uning sifatini ta'minlash borasidagi ilg'or xorijiy tajribalar, zamonaviy yondashuvlarni o'zlashtirish;

“Siyosatshunoslik va xalqaro munosabatlar”yo'nalishida qayta tayyorlash va malaka oshirish jarayonlarini fan va ishlab chiqarishdagi innovatsiyalar bilan o'zaro integratsiyasini ta'minlash.

Kurs yakunida tinglovchilarning bilim, ko'nikma va malakalari hamda kompetensiyalariga qo'yiladigan talablar:

Qayta tayyorlash va malaka oshirish kursining o'quv modullari bo'yicha tinglovchilar quyidagi yangi bilim, ko'nikma, malaka hamda kompetensiyalarga ega bo'lishlari talab etiladi:

Tinglovchi:

- “Yangi O'zbekiston” konsepsiyasi, uning mazmun mohiyati va asosiy tamoyillarini;

- O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida inson va fuqaroning asosiy huquqlari, erkinliklari va burchlarini;

- O'zbekiston Respublikasining “Ilm-fan va ilmiy faoliyat to'g'risida” hamda “Innovatsion faoliyat to'g'risida” Qonunlarini;

- O'zbekiston Respublikasining zamonaviy konstitutsionalizmini;

- aholi talablariga va xalqaro standartlarga to'liq javob beradigan ta'lim, tibbiyot va ijtimoiy himoya tizimini tashkil qilishni;

- “Yashil” va inklyuziv iqtisodiy o‘shish tamoyillariga asoslangan yuqori iqtisodiy o‘shish dasturlari va ularning amaliyotga tadbiq etish istiqbollari;
- O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida ma‘muriy-hududiy va davlat tuzilishi masalalarini;
- jamiyatning iqtisodiy negizlarini;
- “Xavfsiz va tinchliksevar davlat” tamoyiliga asoslangan siyosatni;
- Oliy ta‘lim sohasiga oid qonun hujjatlari va ularning mazmunini;
- O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining oliy ta‘lim tizimiga oid farmonlari, qarorlarini;
- O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining oliy ta‘lim tizimiga tegishli qarorlarini;
- Oliy ta‘lim, fan va innovatsiya vazirligining ta‘lim jarayonlarini rejalashtirish va tashkil etishga oid buyruqlarini;
- Davlat ta‘lim standartlari, ta‘lim yo‘nalishlari va magistratura mutaxassisliklarining Malaka talablari, o‘quv rejalari, fan dasturlari va ularga qo‘yiladigan talablarni, o‘quv yuklamalarini rejalashtirish va ularning bajarilishini nazorat qilish usullarini;
- oliy ta‘lim tizimida korrupsiya va korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarga qarshi kurashish vazifalari, mazmun-mohiyati, yuzaga kelish sabablari, ijtimoiy-huquqiy omillarini;
- ta‘lim jarayonini raqamli transformatsiyasini;
- raqamli ta‘lim resurslari va dasturiy mahsulotlarini;
- raqamli ta‘lim resursini pedagogik loyihalash texnologiyasini;
- mediasavodxonlik va xavfsizlik asoslarini;
- raqamli ta‘lim resurslarini loyihalash uchun asosiy talablarni;
- meta texnologiyalar tushunchasi, avzalliklari va kamchiliklarini;
- zamonaviy ta‘lim tizimida sun‘iy intellekt (AI) ning ahamiyatini;
- ta‘limda sun‘iy intellektningdan foydalanish istiqbollari va xavflarini;
- bilimlarni sinash va baholashning aqlli tizimlarini;
- jahonda oliy ta‘lim rivojlanish tendensiyalari: umumiy trendlar va strategik yo‘nalishlarni;
- zamonaviy ta‘limning global trendlarini;
- inson kapitalining iqtisodiy o‘shishning asosiy omili sifatida rivojlanishida ta‘limning yoshdagi ahamiyatini;
- oliy ta‘limning zamonaviy integratsiyasi: global va mintaqaviy makonda raqobatchilikdagi ustuvorliklari, universitetlarning xalqaro va milliy reytingini;
- xalqaro reyting turlari va ularning indikatorlarini;
- zamonaviy universitet jamiyatning faol, ko‘pqirrali va samarali faoliyat yurituvchi instituti sifatidagi uchta yirik vazifalarini;
- universitetlarning zamonaviy modellarini;
- zamonaviy kelajak universitetlarning beshta asosiy modellarini;
- tadbirkorlik universiteti faoliyatining muhim yo‘nalishlarini;
- pedagogning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning nazariy asoslarini;
- innovatsion ta‘lim muhiti sharoitida pedagogning kasbiy kompetensiyalarini

rivojlantirish yo‘llarini;

- kasbiy kompetensiyalarning mazmun va mohiyatini;
- kasbiy kompetensiyalar va ularning o‘ziga xos xususiyatlarini;
- pedagogik texnikaning asosiy komponentlarini;
- pedagogik texnikani shakllantirish yo‘llarini;
- kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish jarayonini tashkil etishda innovatsion, akmeologik, aksiologik, kreativ, refleksiv, texnologik, kompetentli, psixologik, andragogik yondashuvlar va xalqaro tajribalar hamda ularning kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishga ta’sirini;
- kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish jarayonida pedagogik deontologiyaning roli, ahamiyatini;
- kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishda uchraydigan to‘siqlarni yechishda, to‘g‘ri harakatlar qilishda pedagogning kompetentlik va kreativlik darajasi, pedagogik kvalimetriyasini;
- talabalar kasbiy tayyorgarlik sifatini kompleks baholashning nazariyasini;
- ta’lim sifatiga ta’sir etuvchi omillarni;
- kredit-modul tizimida talabalarning bilimi, ko‘nikmasi, malakasi va kompetensiyalarini nazorat qilish va baholashning o‘ziga xos xususiyatlari, didaktik funksiyalarini;
- baholash turlari, tamoyillari va mezonlarini;
- siyosatshunoslik fanining metodologik asoslari va zamonaviy yondashuvlarini;
- siyosiy yetakchilik va elitalar nazariyasini;
- siyosiy partiyalar va partiyaviy tizimlarning evolyutsiyasini;
- zamonaviy saylov tizimlari va elektoral jarayonlarni;
- O‘zbekistonda demokratik islohotlarning zamonaviy bosqichini;
- siyosatshunoslikda yangi ilmiy paradigmalarda va tadqiqot usullarini;
- demokratik jarayonlarning zamonaviy tendensiyalarini;
- zamonaviy xalqaro nizolar va ularni hal etish mexanizmlarini;
- zamonaviy diplomatiya: shakllari va usullarini;
- xalqaro ekologik muammolar va ularning siyosiy jihatlarini;
- xalqaro munosabatlar nazariyasi: asosiy tushunchalar va konsepsiyalarini;
- mintaqaviy xalqaro tashkilotlar faoliyati va ularning hamkorlik mexanizmlarini **bilishi** kerak.

Tinglovchi:

- “O‘zbekiston-2030” strategiyasining mazmun-mohiyati va ahamiyatini yoritib berish;
- O‘zbekistonning xalqaro maydondagi siyosiy va iqtisodiy aloqalarini tahlil etish va baholash;
- yangi O‘zbekistonning ma’naviy va madaniy tiklanish dasturlari asoslarini o‘zlashtirish;
- O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Oliy ta’lim tizimiga tegishli qarorlari asosida ta’lim-tarbiya jarayonlarini tashkil etish;

- xorijiy tajribalar asosida malaka talablari, o'quv rejalari va fan dasturlarini takomillashtirish;
- korrupsiyaga qarshi kurashish ichki tizimining huquqiy asoslarini shakllantirishda xalqaro tajribaning ahamiyatini yoritib berish;
- multimedia va infografika asosida interaktiv didaktik materiallar yaratish va bulut xizmatlarida saqlash;
- masofaviy ta'lim platformalari uchun video kontent yaratish;
- Internetda mualliflik huquqlarini himoya qilish usullaridan foydalanish;
- raqamli ta'lim resurslari sifatini baholash;
- pedagogik jarayonda sun'iy intellektning rolini tahlil qilish va ahamiyatini ochib berish;
- ta'lim sohasida sun'iy intellektdan foydalanishning afzalliklari va kamchiliklarini aniqlash;
- OTMlarni reyting bo'yicha ranjirlash;
- jahon universitetlari reytingini tahlil etish va baholash;
- universitetlarni mustaqil baholash yondashuvlarini aniqlashtirish;
- tadbirkorlik universitetiga o'tish uchun zarur bo'ladigan o'zgarishlarni aniqlash;
- Universitet 1.0 dan Universitet 3.0 modeliga o'tish borasidagi muammolarni aniqlash;
- zamonaviy tadbirkorlik universiteti modeli tamoyillarini o'zlashtirish;
- pedagoglarning kreativ potentsiali tushunchasi va mohiyatini ochib berish;
- pedagoglar kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning innovatsion texnologiyalarini qo'llash;
- o'qituvchi faoliyatida pedagogik texnikaning ahamiyatini yoritib berish;
- tinglovchilar diqqatini o'ziga tortish usullaridan foydalanish;
- kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish va rivojlantirish yo'llarini tahlil etish;
- kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish jarayonida uchraydigan to'siqlar, qiyinchiliklar va ularni bartaraf etish;
- talabalarning o'quv auditoriyadagi faoliyatini baholash;
- talabalarning kurs ishi, bitiruv malakaviy ishi, o'quv-malakaviy amaliyot (mehnat faoliyati)ni nazorat qilish;
- baholashning miqdor va sifat tahlilini amalga oshirish;
- siyosiy konfliktologiya va mojarolarni boshqarish;
- fuqarolik jamiyati institutlarining rivojlanish dinamikasidan foydalanish;
- siyosiy partiyalar va partiyaviy tizimlar evolyutsiyasining ahamiyatini ochib berish;
- zamonaviy xalqaro munosabatlar tizimining shakllanishi va rivojlanishini tahlil etish;
- siyosiy kommunikatsiya va ommaviy axborot vositalarining rolini asoslash;
- globallashtirish sharoitida xalqaro munosabatlarning transformatsiyasi sifatini baholash;

- BMT va uning xalqaro tinchlik va xavfsizlikni ta'minlashdagi rolini tahlil etish va baholash *ko'nikmalariga* ega bo'lishi lozim.

Tinglovchi:

- O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasidagi asosiy o'zgarishlarni tahlil qilish va ularning zarurligini muhokama etish;
- O'zbekiston Respublikasida ilm-fanni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasining mazmun-mohiyati va ahamiyatini ochib berish;
- mamlakatimizning raqamli va harbiy-tibbiy infratuzilmasini takomillashtirishga oid chora tadbirlar bilan ishlash;
- davlat hokimiyatining tashkil etilishining konstitutsiyaviy asoslarini o'zlashtirish;
- Oliy ta'lim, fan va innovatsiya vazirligining ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishga oid buyruqlari, Davlat ta'lim standartlari, ta'lim yo'nalishlarining va magistratura mutaxassisliklarining malaka talablari, o'quv rejalar va fan dasturlarini takomillashtirish;
- o'quv yuklamalarni rejalashtirish va ularning bajarilishini nazorat qilish;
- meyoriy uslubiy hujjatlarni ishlab chiqish amaliyotini takomillashtirish mexanizmlarini tahlil etish;
- korrupsiyaviy xavf-xatarlarni aniqlash, ularni majburiy baholash, korrupsiya xavfi yuqori hisoblangan lavozimlar ro'yhatini shakllantirish, xavflar darajasini pasaytirish chora tadbirlarini amalga oshirish tartibidan samarali foydalanish;
- an'anaviy va raqamli ta'limda pedagogik dizaynning xususiyatlarini ochib berish;
- onlayn mashg'ulotlarni tashkil etishda raqamli texnologiyalardan foydalanish;
- mediasavodxonlik va xavfsizlik asoslarini o'zlashtirish;
- pedagogik faoliyatda raqamli kompetensiyalarni rivojlantirish;
- raqamli ta'lim resurslaridan foydalanish;
- meta texnologiyalarni ta'limga samarali integratsiya qilish yo'llaridan foydalanish;
- ta'limdagi sun'iy intellektning xususiyatlarini muhokama qilish;
- xalqaro reyting turlari va ularning indikatorlarining ahamiyatini ochib berish;
- OTM reytingiga ta'sir etuvchi omillarni tahlil etish;
- universitetlarning zamonaviy modellarini o'rganish;
- OTM bitiruvchilari va xodimlari tomonidan texnologiyalar transferiga litsenziyalar oluvchi startaplarni shakllantirish va yaratish;
- professor-o'qituvchilarning tadqiqotchi sifatidagi nashr faolligini rivojlantirish istiqbollarini tahlil etish;
- innovatsion ta'lim muhiti sharoitida pedagogning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish;
- pedagog kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish hususiyatlarini tahlil etish va baholash;
- ijtimoiy va kasbiy tajribaga asoslangan intellektual mashqlarni ishlab chiqish;

- o‘quv jarayoni ishtirokchilarini bir-birlari bilan tanishtirish, samimiy do‘stona munosabat va ijodiy muhitni yuzaga keltirish, tinglovchilarning ijodiy imkoniyati va shaxsiy sifatlarini ochish, tinglovchilarning hamkorlikda ishlashlari uchun qulay sharoitni vujudga keltirish;
- tinglovchilarning kasbiy kompetensiyalarini o‘rganish, tanishish;
- kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish jarayonida pedagogik deontologiya ning roli, ahamiyatini ochib berish;
- ta‘lim sifatiga ta‘sir etuvchi omillar (moddiy-texnik baza, professor-o‘qituvchilarning salohiyati va o‘quv-metodik ta‘minot)ni tahlil etish va baholash;
- talabalarning o‘quv auditoriyadan tashqari faoliyatini baholash;
- talabalarning o‘quv auditoriyadan tashqari faoliyatini baholashda o‘quv topshiriqlari (reproduktiv, produktiv, qisman-izlanishli, kreativ (ijodiy) murakkablik)ni ishlab chiqish metodikasidan samarali foydalanish;
- xalqaro siyosiy tizimda davlatlarning o‘rni va rolini izohlash;
- xalqaro munosabatlarda madaniy-gumanitar hamkorlik ahamiyatini ochib berish;
- xalqaro munosabatlarda energetik omilning rolini asoslash;
- siyosiy yetakchilik va elitalar nazariyasini o‘zlashtirish;
- milliy xavfsizlik va uning zamonaviy tahdidlari va uni aniqlovchi omillarni belgilash;
- xalqaro munosabatlarda madaniy-gumanitar hamkorlikni amalga oshirish;
- migratsiya jarayonlari va ularning xalqaro munosabatlarga ta‘sirini aniqlash;
- xalqaro tashkilotlarning zamonaviy xalqaro munosabatlardagi o‘rnini yoritib berish;
- siyosiy madaniyat va siyosiy ijtimoiylashuv jarayonlarini prognoz qilish usullari va mezonlarini qo‘llash **malakalariga** ega bo‘lishi lozim.

Tinglovchi:

- 2030-yilgacha O‘zbekiston Respublikasining yashil iqtisodiyotga o‘tish va ekologik barqarorlikka erishish strategiyasi mohiyati bilan tanishish;
- “Yashil” va inklyuziv iqtisodiy o‘sish tamoyillariga asoslangan yuqori iqtisodiy o‘sish dasturlarini amaliyotga tatbiq etish;
- yoshlar ma‘naviyatini oshirish bo‘yicha davlat dasturlari yuzasidan muhokama tashkil etish va ulardan samarali foydalanish;
- O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiya vazirligining buyruqlari asosida ta‘lim-tarbiya jarayonlarini tashkil etish;
- Davlat ta‘lim standartlari, malaka talablari, o‘quv rejalar va fan dasturlar asosida fanning ishchi dasturini ishlab chiqish amal qilish va ularni ijrosini ta‘minlash;
- oliy ta‘lim tizimida manfaatlar to‘qnashuviga yo‘l qo‘yilganlik holatlarini aniqlash, manfaatlar to‘qnashuvi yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan sohalarni oldini olish va bartaraf etish uchun chora-tadbirlar ishlab chiqish, fuqarolarni ishga qabul qilish jarayonlarini nazoratga olinishini ta‘minlash (nomzodlarni tekshirish tartibi), ushbu sohada qo‘llanishi lozim bo‘lgan xorij tajribasidan foydalanish;

- raqamli ta'lim resurslari va dasturiy mahsulotlarini o'quv jarayoniga faol tatbiq etilishini tashkil etish;
- raqamli ta'lim resursini pedagogik loyihalash texnologiyasi asoslarini o'zlashtirish;
- raqamli ta'lim muhitida pedagogik dizaynga oid innovatsiyalarni amaliyotga tatbiq etish;
- meta texnologiyalarni tahlil qilish va ularning ta'limdagi ta'sirini ochib berish;
- sun'iy intellektning asosiy xususiyatlarini asoslab berish;
- universitetlarning xalqaro va milliy reytingini baholash;
- OTMLlarda talim, ilmiy va innovatsion faoliyatni rivojlantirish, ilmiy tadqiqot natijalarni tijoratlashtirish yo'llarini tahlil etish va amaliyotga tatbiq etish;
- «Amaliyotchi professorlar» (PoP, Professor of Practice) modelini qo'llash;
- professor-o'qituvchilarning tadqiqotchi sifatidagi nashr faolligini rivojlantirish istiqbollarini yoritib berish;
- pedagogning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning nazariy asoslarini amaliyotga tatbiq etish;
- pedagogning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik-psixologik trayektoriyalarini ishlab chiqish;
- kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish jarayonida uchraydigan to'siqlarning xilma-xilligi va o'ziga xos xususiyatlari, sabablarini amaliy tomonlarini yoritish, ularni yechish bosqichlarini guruh bilan birgalikda aniqlash;
- talabalar kasbiy tayyorgarlik sifatini kompleks baholash;
- talabalar kasbiy tayyorgarlik sifatini kompleks baholashning elektron monitoring tizimini yuritish;
- talabalarning ta'limiy (o'quv predmetlari), tarbiyaviy (ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar) va rivojlantiruvchi (ilmiy-tadqiqot ishi, start-up loyihalar) maqsadlarini baholash;
- zamonaviy saylov tizimlari va elektoral jarayonlardan foydalanish;
- siyosiy mafkura va uning zamonaviy shakllarini qo'llash;
- siyosiy qarorlar qabul qilish mexanizmlari va texnologiyalarini qo'llay olish;
- xalqaro terrorizm va unga qarshi kurashning zamonaviy usullaridan foydalanish;
- O'zbekistonda demokratik islohotlarning zamonaviy bosqichining asosiy tamoyillarini amaliyotga tatbiq etish;
- xalqaro iqtisodiy munosabatlarning siyosiy jihatlarini ochib berish;
- siyosiy jarayonlarni tadqiq etishning innovatsion usullaridan foydalanish;
- globallashtirish sharoitida davlat institutlari transformatsiyasini jahon siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlariga jiddiy ta'sirini tahlil qilish **kompetensiyalariga** ega bo'lishi lozim.

Modulni tashkil etish va o'tkazish bo'yicha tavsiyalar

Modulni o'qitish ma'ruza va amaliy mashg'ulotlar shaklida olib boriladi.

- Modulni o'qitish jarayonida ta'limning zamonaviy metodlari, pedagogik texnologiyalar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari qo'llanilishi nazarda

tutilgan:

-ma'ruza darslarida zamonaviy kompyuter texnologiyalari yordamida prezentatsion va elektron-didaktik texnologiyalardan;

-o'tkaziladigan amaliy mashg'ulotlarda texnik vositalardan, ekspress-so'rovlar, test so'rovlari, aqliy hujum, guruhli fikrlash, kichik guruhlar bilan ishlash, kollokvium o'tkazish, va boshqa interaktiv ta'lim usullarini qo'llash nazarda tutiladi.

Modulning o'quv rejadagi boshqa modullar bilan bog'liqligi va uzviyligi

“Siyosatshunoslik fanining zamonaviy muammolari va amaliy yo‘nalishlari” moduli mazmuni o‘quv rejadagi “Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi va jamiyatning ma‘naviy asoslari”, Oliy ta‘limning normativ huquqiy asoslari hamda tizimda korrupsiya va manfaatlar to‘qnashuvining oldini olish”, “Pedagogik faoliyatda raqamli kompetensiyalar”, “Ilmiy va innovatsion faoliyatni rivojlantirish”, “Pedagogning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish” “Ta‘lim sifatini ta‘minlashda baholash metodikalari”, “Xalqaro siyosiy munosabatlar va tashqi siyosatning zamonaviy tendensiyalari” mutaxassislik o‘quv modullari bilan uzviy bog‘langan holda pedagoglarning ta‘lim jarayonida kasbiy pedagogik tayyorgarlik darajasini oshirishga xizmat qiladi.

Modulning oliy ta'limdagi o'rni

Modulni o‘zlashtirish orqali tinglovchilar ta‘lim jarayonida siyosatshunoslik fanining metodologik asoslari va zamonaviy yondashuvlarini, demokratik jarayonlarning zamonaviy tendensiyalarini va siyosiy kommunikatsiya va ommaviy axborot vositalaridan foydalanish va amalda qo‘llashga doir kasbiy kompetentlikka ega bo‘ladilar.

Siyosatshunoslik fanining zamonaviy muammolari va amaliy yo‘nalishlari moduli bo‘yicha soatlar taqsimoti

№	Modul mavzulari	Auditoriya uquv yuklamasi			
		Jami	jumladan		
			Nazariy	Amaliy mashg'ulot	Ko'chma mashg'ulot
1.	Siyosatshunoslik fanining metodologik asoslari va zamonaviy yondashuvlari. Globallashuv sharoitida davlat institutlarining transformatsiyasi	10	2	2	6
2.	Demokratik jarayonlarning zamonaviy tendensiyalari. Zamonaviy saylov tizimlari va elektoral jarayonlar.	4	2	2	
3.	Siyosiy kommunikatsiya va ommaviy axborot vositalarining roli. Siyosiy mafkura va uning zamonaviy shakllari.	10	2	2	6
4.	Siyosiy konfliktologiya va mojarolarni boshqarish. O‘zbekistonda demokratik islohotlarning zamonaviy bosqichi.	4	2	2	
	Jami:28	28	8	8	12

NAZARIY MASHG‘ULOTLAR MAZMUNI

1-mavzu: Siyosatshunoslik fanining metodologik asoslari va zamonaviy yondashuvlari (2 soat).

Reja:

- 1.1. Siyosatshunoslik fanining metodologik asoslari va zamonaviy yondashuvlari.
- 1.2. Siyosatshunoslikda yangi ilmiy paradigmalar va tadqiqot usullari.
- 1.3. Zamonaviy siyosiy tizimlar: tahlil va qiyosiy o‘rganish.

2-mavzu: Demokratik jarayonlarning zamonaviy tendensiyalari (2 soat).

Reja:

- 2.1. Demokratik jarayonlarning zamonaviy tendensiyalari.
- 2.2. Siyosiy modernizatsiya nazariyasi va amaliyoti ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy o‘zgarishlar jarayonida.
- 2.3. Fuqarolik jamiyati institutlarining rivojlanish dinamikasi. Siyosiy partiyalar va partiyaviy tizimlarning evolyutsiyasi.

3-mavzu: Siyosiy kommunikatsiya va ommaviy axborot vositalarining roli (2 soat).

Reja:

- 3.1. Siyosiy kommunikatsiya va ommaviy axborot vositalarining roli.
- 3.2. Siyosiy madaniyat va siyosiy ijtimoiylashuv jarayonlari.
- 3.3. Siyosiy yetakchilik va elitalar nazariyasi.

4-mavzu: Siyosiy konfliktologiya va mojarolarni boshqarish (2 soat).

Reja:

- 4.1. Siyosiy konfliktologiya va mojarolarni boshqarish.
- 4.2. Milliy xavfsizlik va uning zamonaviy tahdidlari.
- 4.3. Siyosiy prognozashtirish va modellashtirish.

AMALIY MASHG‘ULOTLAR MAZMUNI

1-amaliy mashg‘ulot: Globallashuv sharoitida davlat institutlarining transformatsiyasi (2 soat).

Globallashuv sharoitida davlat institutlarining transformatsiyasi jahon siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlariga jiddiy ta’siri.

2-amaliy mashg‘ulot: Zamonaviy saylov tizimlari va elektoral jarayonlar (2 soat).

Zamonaviy saylov tizimlari va elektoral jarayonlar. Siyosiy qarorlar qabul qilish mexanizmlari va texnologiyalari.

3-amaliy mashg‘ulot: Siyosiy mafkura va uning zamonaviy shakllari (2 soat).

Siyosiy mafkura va uning zamonaviy shakllari. Siyosiy xulq-atvor va siyosiy ishtirok masalalari.

4-amaliy mashg‘ulot: O‘zbekistonda demokratik islohotlarning zamonaviy bosqichi (2 soat).

O‘zbekistonda demokratik islohotlarning zamonaviy bosqichi. Siyosiy jarayonlarni tadqiq etishning innovatsion usullari.

KO'CHMA MASHG'ULOT MAZMUNI

Ko'chma mashg'ulotlar "Siyosatshunoslik fanining metodologik asoslari va zamonaviy yondashuvlari" (6 soat) hamda "Siyosiy kommunikatsiya va ommaviy axborot vositalarining roli" (6 soat) mavzulari yuzasidan zamonaviy jihozlar hamda innovatsion texnologiyalarni qo'llab faoliyat yuritayotgan ishlab chiqarish korxona va tashkilotlari, oliy ta'lim muassasalari, iqtisodiyot tarmoqlari, ilmiy-tadqiqot va loyiha-konstruktorlik muassasalarida olib boriladi.

O'QITISH SHAKLLARI

Mazkur modul bo'yicha quyidagi o'qitish shakllaridan foydalaniladi:

- ma'ruzalar, amaliy mashg'ulotlar (ma'lumotlar va texnologiyalarni anglab olish, aqliy qiziqishni rivojlantirish, nazariy bilimlarni mustahkamlash);
- davra suhbatlari (ko'rilayotgan loyiha yechimlari bo'yicha taklif berish qobiliyatini oshirish, eshitish, idrok qilish va mantiqiy xulosalar chiqarish);
- bahs va munozaralar (loyihalar yechimi bo'yicha dalillar va asosli argumentlarni taqdim qilish, eshitish va muammolar yechimini topish qobiliyatini rivojlantirish).

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

I. Maxsus adabiyotlar

1. Oliy ta'limning meyoriy - huquqiy xujjatlari to'plami. -T., 2013.
2. B.I.Ismailov, I.I.Nasriyev Korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha idoraviy chora-tadbirlarning samaradorligini oshirish masalalari//O'quv-uslubiy qo'llanma. - T.:O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi Akademiyasi, O'zbekiston Respublikasi Sudyalar oliy kengashi. Sudyalar oliy maktabi, 2020.-272 b.
3. Юсуфжанов О., Усманова С. Зарубежный опыт противодействия коррупции. // -Т.: Адвокат, 2016. №5 - 59-62б.
4. O'rinov V. O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim muassasalarida ECTS kredit-modul tizimi: asosiy tushunchalar va qoidalar. O'quv qo'llanma. Nyu Bransvik Universiteti, 2020.
5. The European Higher Education Area. - Joint Declaration of the Ministers of Education. - Bologna, 1999, 19 June.
6. Shaping our Own Future in the European Higher Education Area // Convention of European Higher Education Institutions. - Salamanca, 2001, 29-30 march.
7. Виртуальная реальность как новая исследовательская и образовательная среда. Церфуз Д.н. и др. // ЖУРНАЛ [Научно-аналитический журнал «Вестник Санкт-Петербургского университета Государственной противопожарной службы МЧС России»](#), 2015. – с.185-197.
8. Ibraymov A.YE. Masofaviy o'qitishning didaktik tizimi. Metodik qo'llanma. – T.: "Lesson press", 2020. -112 б.

9. Игнатова Н. Ю. Образование в цифровую эпоху: монография. М-во образования и науки РФ. – Нижний Тагил: НТИ (филиал) УрФУ, 2017. – 128 с.
http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/54216/1/978-5-9544-0083-0_2017.pdf
10. Кирьякова А.В, Ольховая Т.А., Михайлова Н.В., Запорожко В.В. Интернет-технологии на базе LMS Moodle в компетентностно-ориентированном образовании: учебно-методическое пособие / А.В. Кирьякова, Т.А. Ольховая, Н.В. Михайлова, В.В. Запорожко; Оренбургский гос. ун-т. – Оренбург: ОГУ, 2011. – 116 с.
http://www.osu.ru/docs/fpkp/kiryakova_internet_technologies.pdf
11. Кононюк А.Е. Облачные вычисления. – Киев, 2018. – 621 с.
12. Oliy ta'lim tizimini raqamli avlodga moslashtirish konsepsiyasi. Yevropa Ittifoqi Erasmus+ dasturining ko'magida. https://hiedtec.ecs.uni-ruse.bg/pimages/34/3._UZBEKISTAN-CONCEPT-UZ.pdf
13. Emelyanova O. A. Ta'limda bulutli texnologiyalardan foydalanish // Yosh olim. - 2014. - № 3. - S. 907-909.
14. Moodle LMS tizimida masofaviy kurslar yaratish. O'quv-uslubiy qo'llanma. – T.: Toshkent farmatsevtika instituti, 2017.
15. M.Xurramov. Oliy ta'lim muassasalari faoliyatiga sun'iy intellekt texnologiyasini joriy etish [Matn]: metodik qo'llanma / M.Xurramov. K.Xalmuratova. – T.: “Yetakchi nashriyoti”, 2024. – 28 b.
16. Тенденции и развития высшего образования в мире и в России. Аналитический доклад-дайджест. - М., 2021.- 198 с.
17. A.S. Zikriyoyev. Dunyo universitetlari reytingidagi tadqiqotchi olimlar orasida o'zingizni kashf qiling. -T.: Navro'z,2020. ISBN.9789943659285
18. Sherzod Mustafakulov, Aziz Zikriyoev, Dilnoza Allanazarova, Tokhir Khasanov, Sokhibmalik Khomidov. Explore Yourself Among World – Class Researchers. Grand OLEditor, Tashkent 2019, ISBN: 8175 25766-0.
19. Ackoff, Russell L., Scientific Method, New York: John Wiley & Sons, 1962.
20. Barzun, Jacques & Graff. F. (1990). The Modern Researcher, Harcourt, Brace Publication: New York.
21. Muslimov N.A va boshqalar. Innovatsion ta'lim texnologiyalari. O'quv-metodik qo'llanma. – T.: “Sano-standart”, 2015. – 208 b.
22. Muslimov N.A va boshqalar. Pedagogik kompetentlik va kreativ asoslari. O'quv-metodik qo'llanma. – T.: “Sano-standart”, 2015. – 120 б.
23. Печеркина, А.А. Развитие профессиональной компетентности педагога: теория и практика [Текст]: монография/А.А.Печеркина, Э.Э.Сыманюк, Е.Л.Умникова: Урал. гос. пед. ун-т.–Екатеринбург:[б.и.], 2011. – 233 с.

24. О.С. Фролова. Формирование инновационной компетенции педагога в процессе внутришкольного повышения квалификации. Дисс.к.п.н. Воронеж 2018.
25. Компетенции педагога XXI века [Электронный ресурс]: сб. материалов респ. конференции (Минск, 25 нояб. 2021 г.) / М-во образования Респ. Беларусь, ГУО «Акад. последиплом. образования», ОО «Белорус. пед. о-во». – Минск: АПО, 2021.
26. Ishmuhamedov R.J., M.Mirsoliyeva. O‘quv jarayonida innovatsion ta’lim texnologiyalari. – T.: «Fan va texnologiya», 2017, 60 b.
27. Ishmuhamedov R, Mirsoliyeva M, Akramov A. Rahbarning innovatsion faoliyati. – T.: “Fan va texnologiyalar”, 2019.- 68 b.
28. Коджаспирова Г.М. Педагогика в схемах, таблицах и опорных конспектах./ -М.:Айрис-пресс, 2016.
29. Натанзон Э. Ш. Приемы педагогического воздействия. - М, 2012. - 202 с.
30. Сергеев И.С. Основы педагогической деятельности: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2014.
31. Хасанов У.Введение в международные отношения . Т .: ЖИДУ , 2008.
32. Гаджиев К.С . Геополитика.-М.: Юрайт, 2012.
33. Нартов Н.А. Геополитика: Учебник.-М.: ЮНИТИ- ДАНА, Единство, 2011.
34. Мухаев Р.Т. Геополитика: Учебник.-М.:ЮНИТИ, 2010.
35. Сыганков П.А. Теория международных отношений.- М., 2010.
36. Современные международные отношения и мировая политика. /Под ред. Торкунова А.В. - М.: Просвещение, 2010.
37. Ачкасов В.А Мировая политика и международные отношения.-М.: Аспект-Пресс, 2011.
38. Xasanov U. Xalqaro munosabatlar nazariyasi. - T.:JIDU, 2013.-156 b.
39. Muminova N. Xalqaro tashkilotlar.-T.: JIDU. 2013. -75 b.
40. Zaripova Z. Konfliktologiya. -T.:JIDU. 2013.-167 b .
41. Wallerstein I.World - Systems Analysis: AnIntroduction.-Durham, NC: Duke University Press. 2004.
42. Wooffitt R. Conversation Analysis and Discourse Analysis. A Comparative and Critical Introduction. - London: SAGE Publications, Thousand Oaks, 2005 .
43. Гуломов Х.Г., Холлиев А.Г. Международные связи Республики Узбекистан с Великобританией и США (1991-2001 гг .) . -Ташкент: Миллий университет, 2002 .
44. Хакимов Р.Т. Узбекистан и ООН.-Ташкент: Зар Калам, 2006.
45. Хакимов Р. Узбекистон ва Бирлашган миллатлар ташкилоти.-М.: ООО Нестор Академик П.Алишера. 2001.

46. Нуриддинов Э. Международное сотрудничество Узбекистана со странам и Европы.- Т.:Чулпон. 2002.
47. Qarshiboyev M. Uzbekistan-USA: a new era of strategic partnership: Book-album.-Т.: Uzbekistan, 2018.
48. Shukurzoda M. AQSh -O'zbekiston hamkorligi fakt va raqamlarda 1992-2016: Amerika Qo'shma Shtatlari va O'zbekiston Respublikasi o'rtasida diplomatik munosabatlar o'rnatilganiga 25 yil to'lishi munosabati bilan.-Т.: Niso Poligraf, 2016.
49. Diniy ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashning ma'naviy-ma'rifiy asoslari.-Т.:Toshkent islom universiteti, 2013.- 246 bet.
50. Juraev S., Saidolimov S., Abduganiev Z. Xalqaro xavfsizlik.-Т.: Akademiya. 2007- 175 bet.
51. G'oyibnazarov Sh. Xalqaro terrorizm: ildizi, omillari va manbalari.-Т.: O'zbekiston, 2013.- 312 bet.

II. Elektron ta'lim resurslari

1. www.edu.uz.
2. www.aci.uz.
3. www.ictcouncil.gov.uz.
4. www.lib.bimm.uz
5. [www. Ziyonet. Uz](http://www.Ziyonet.Uz)
6. www.sciencedirect.com
7. www.acs.org
8. [www.press-service. uz](http://www.press-service.uz)
9. [www.parliament. gov. uz](http://www.parliament.gov.uz)
10. [www.gov. uz](http://www.gov.uz)
11. [www.mfa. uz](http://www.mfa.uz)
12. [www.zivonet. uz](http://www.zivonet.uz)
13. [www.iahonnews. uz](http://www.iahonnews.uz)
14. [www.mfer. uz](http://www.mfer.uz)

II. MODULNI O‘QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTREFAOL TA’LIM METODLARI

“Aqliy hujum” metodi - biror muammo bo‘yicha ta’lim oluvchilar tomonidan bildirilgan erkin fikr va mulohazalarni to‘plab, ular orqali ma’lum bir yechimga kelinadigan metoddir. “Aqliy hujum” metodining yozma va og‘zaki shakllari mavjud. Og‘zaki shaklida ta’lim beruvchi tomonidan berilgan savolga ta’lim oluvchilarning har biri o‘z fikrini og‘zaki bildiradi. Ta’lim oluvchilar o‘z javoblarini aniq va qisqa tarzda bayon etadilar. Yozma shaklida esa berilgan savolga ta’lim oluvchilar o‘z javoblarini qog‘oz kartochkalarga qisqa va barchaga ko‘rinarli tarzda yozadilar. Javoblar doskaga (magnitlar yordamida) yoki «pinbord» doskasiga (ignalar yordamida) mahkamlanadi. “Aqliy hujum” metodining yozma shaklida javoblarni ma’lum belgilar bo‘yicha guruhlab chiqish imkoniyati mavjuddir. Ushbu metod to‘g‘ri va ijobiy qo‘llanilganda shaxsni erkin, ijodiy va nostandart fikrlashga o‘rgatadi.

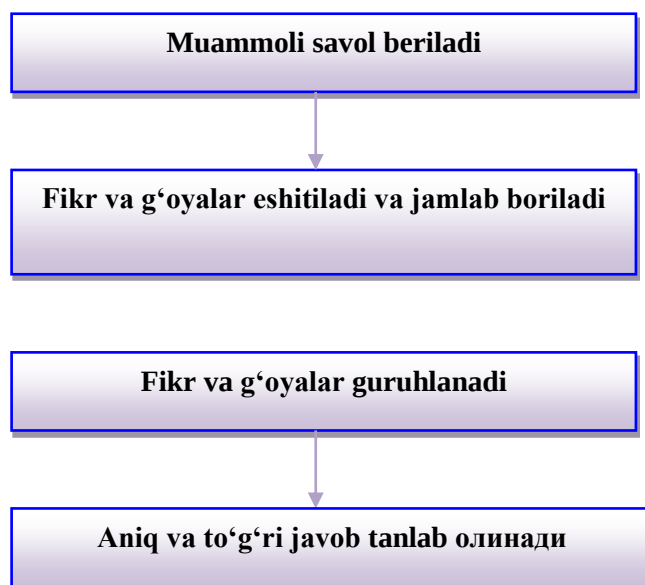
“Aqliy hujum” metodidan foydalanilganda ta’lim oluvchilarning barchasini jalb etish imkoniyati bo‘ladi, shu jumladan ta’lim oluvchilarda muloqot qilish va munozara olib borish madaniyati shakllanadi. Ta’lim oluvchilar o‘z fikrini faqat og‘zaki emas, balki yozma ravishda bayon etish mahorati, mantiqiy va tizimli fikr yuritish ko‘nikmasi rivojlanadi. Bildirilgan fikrlar baholanmasligi ta’lim oluvchilarda turli g‘oyalar shakllanishiga olib keladi. Bu metod ta’lim oluvchilarda ijodiy tafakkurni rivojlantirish uchun xizmat qiladi.

“Aqliy hujum” metodi ta’lim beruvchi tomonidan qo‘yilgan maqsadga qarab amalga oshiriladi:

1. Ta’lim oluvchilarning boshlang‘ich bilimlarini aniqlash maqsad qilib qo‘yilganda, bu metod darsning mavzuga kirish qismida amalga oshiriladi.
2. Mavzuni takrorlash yoki bir mavzuni keyingi mavzu bilan bog‘lash maqsad qilib qo‘yilganda -yangi mavzuga o‘tish qismida amalga oshiriladi.
3. O‘tilgan mavzuni mustahkamlash maqsad qilib qo‘yilganda-mavzudan so‘ng, darsning mustahkamlash qismida amalga oshiriladi.

“Aqliy hujum” metodini qo‘llashdagi asosiy qoidalar:

1. Bildirilgan fikr-g‘oyalar muhokama qilinmaydi va baholanmaydi.
2. Bildirilgan har qanday fikr-g‘oyalar, ular hatto to‘g‘ri bo‘lmasa ham inobatga olinadi.
3. Har bir ta’lim oluvchi qatnashishi shart.



“Aqliy hujum” metodining tuzilmasi

“Aqliy hujum” metodining bosqichlari quyidagilardan iborat:

1. Ta’lim oluvchilarga savol tashlanadi va ularga shu savol bo’yicha o‘z javoblarini (fikr, g‘oya va mulohaza) bildirishlarini so‘raladi;
2. Ta’lim oluvchilar savol bo’yicha o‘z fikr-mulohazalarini bildirishadi;
3. Ta’lim oluvchilarning fikr-g‘oyalari (magnitafonga, videotasmaga, rangli qog‘ozlarga yoki doskaga) to‘planadi;
4. Fikr-g‘oyalar ma’lum belgilar bo’yicha guruhlanadi;
5. Yuqorida qo‘yilgan savolga aniq va to‘g‘ri javob tanlab olinadi.

“Aqliy hujum” metodining afzalliklari:

- natijalar baholanmasligi ta’lim oluvchilarda turli fikr-g‘oyalarning shakllanishiga olib keladi;
- ta’lim oluvchilarning barchasi ishtirok etadi;
- fikr-g‘oyalar vizuallashtirilib boriladi;
- ta’lim oluvchilarning boshlang‘ich bilimlarini tekshirib ko‘rish imkoniyati mavjud;
- ta’lim oluvchilarda mavzuga qiziqish uyg‘otadi.

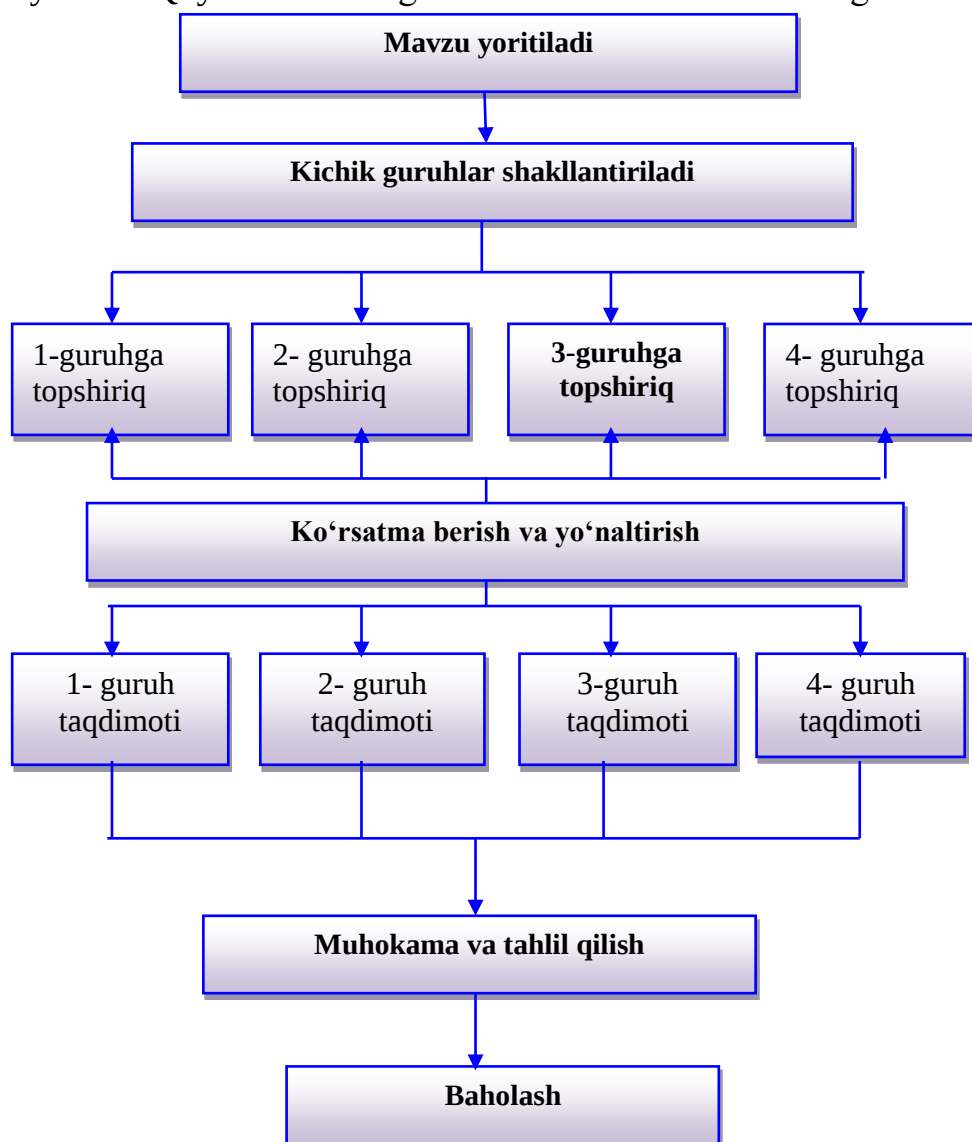
“Aqliy hujum” metodining kamchiliklari:

- ta’lim beruvchi tomonidan savolni to‘g‘ri qo‘ya olmaslik;
- ta’lim beruvchidan yuqori darajada eshitish qobiliyatining talab etilishi.

“Kichik guruhlarda ishlash” metodi - ta’lim oluvchilarni faollashtirish maqsadida ularni kichik guruhlariga ajratgan holda o‘quv materialini o‘rganish yoki berilgan topshiriqni bajarishga qaratilgan darsdagi ijodiy ish.

Ushbu metod qo‘llanilganda ta’lim oluvchi kichik guruhlarda ishlab, darsda faol ishtirok etish huquqiga, boshlovchi rolida bo‘lishga, bir-biridan o‘rganishga va turli nuqtai- nazarlarni qadrlash imkoniga ega bo‘ladi.

“Kichik guruhlarda ishlash” metodi qo‘llanilganda ta’lim beruvchi boshqa interfaol metodlarga qaraganda vaqtni tejash imkoniyatiga ega bo‘ladi. Chunki ta’lim beruvchi bir vaqtning o‘zida barcha ta’lim oluvchilarni mavzuga jalb eta oladi va baholay oladi. Quyida “Kichik guruhlarda ishlash” metodining tuzilmasi keltirilgan.



“Kichik guruhlarda ishlash” metodining tuzilmasi

“Kichik guruhlarda ishlash” metodining bosqichlari quyidagilardan iborat:

1. Faoliyat yo‘nalishi aniqlanadi. Mavzu bo‘yicha bir-biriga bog‘liq bo‘lgan masalalar belgilanadi.
2. Kichik guruhlar belgilanadi. Ta’lim oluvchilar guruhlariga 3-6 kishidan bo‘linishlari mumkin.
3. Kichik guruhlar topshiriqni bajarishga kirishadilar.
4. Ta’lim beruvchi tomonidan aniq ko‘rsatmalar beriladi va yo‘naltirib turiladi.
5. Kichik guruhlar taqdimot qiladilar.
6. Bajarilgan topshiriqlar muhokama va tahlil qilinadi.
7. Kichik guruhlar baholanadi.

«Kichik guruhlarda ishlash» metodining afzalligi:

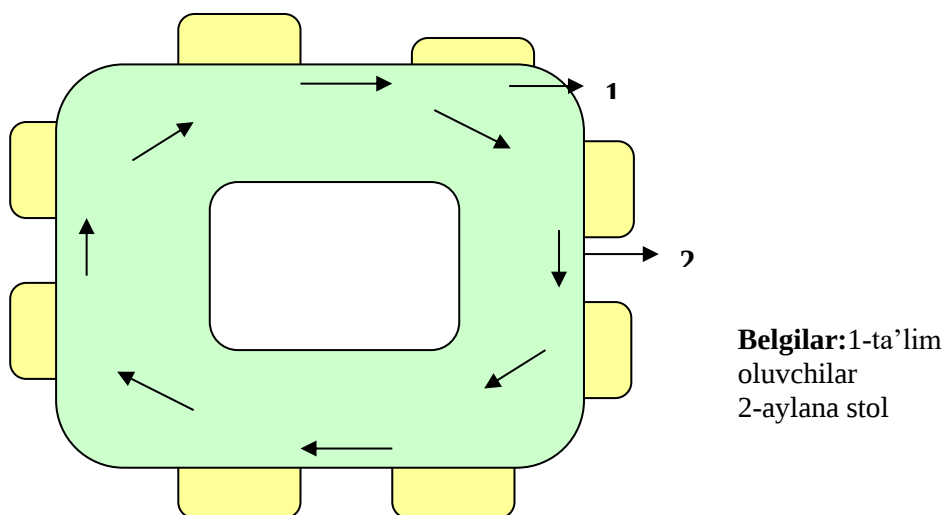
- o‘qitish mazmunini yaxshi o‘zlashtirishga olib keladi;
- muloqotga kirishish ko‘nikmasining takomillashishiga olib keladi;
- vaqtni tejash imkoniyati mavjud;
- barcha ta’lim oluvchilar jalb etiladi;
- o‘z-o‘zini va guruhlararo baholash imkoniyati mavjud bo‘ladi.

«Kichik guruhlarda ishlash» metodining kamchiliklari:

- ba’zi kichik guruhlarda kuchsiz ta’lim oluvchilar bo‘lganligi sababli kuchli ta’lim oluvchilarning ham past baho olish ehtimoli bor;
- barcha ta’lim oluvchilarni nazorat qilish imkoniyati past bo‘ladi;
- guruhlararo o‘zaro salbiy raqobatlar paydo bo‘lib qolishi mumkin;
- guruh ichida o‘zaro nizo paydo bo‘lishi mumkin.

“Davra suhbat” metodi – aylana stol atrofida berilgan muammo yoki savollar yuzasidan ta’lim oluvchilar tomonidan o‘z fikr-mulohazalarini bildirish orqali olib boriladigan o‘qitish metodidir.

“Davra suhbat” metodi qo‘llanilganda stol-stullarni doira shaklida joylashtirish kerak. Bu har bir ta’lim oluvchining bir-biri bilan “ko‘z aloqasi”ni o‘rnatib turishiga yordam beradi. Davra suhbatining og‘zaki va yozma shakllari mavjuddir. Og‘zaki davra suhbatida ta’lim beruvchi mavzuni boshlab beradi va ta’lim oluvchilardan ushbu savol bo‘yicha o‘z fikr-mulohazalarini bildirishlarini so‘raydi va aylana bo‘ylab har bir ta’lim oluvchi o‘z fikr-mulohazalarini og‘zaki bayon etadilar. So‘zlayotgan ta’lim oluvchini barcha diqqat bilan tinglaydi, agar muhokama qilish lozim bo‘lsa, barcha fikr-mulohazalar tinglanib bo‘lingandan so‘ng muhokama qilinadi. Bu esa ta’lim oluvchilarning mustaqil fikrlashiga va nutq madaniyatining rivojlanishiga yordam beradi.



Davra stolining tuzilmasi

Yozma davra suhbatida ham stol-stullar aylana shaklida joylashtirilib, har bir ta'lim oluvchiga konvert qog'ozi beriladi. Har bir ta'lim oluvchi konvert ustiga ma'lum bir mavzu bo'yicha o'z savolini beradi va "Javob varaqasi"ning biriga o'z javobini yozib, konvert ichiga solib qo'yadi. Shundan so'ng konvertni soat yo'nalishi bo'yicha yonidagi ta'lim oluvchiga uzatadi. Konvertni olgan ta'lim oluvchi o'z javobini "Javoblar varaqasi"ning biriga yozib, konvert ichiga solib qo'yadi va yonidagi ta'lim oluvchiga uzatadi. Barcha konvertlar aylana bo'ylab harakatlanadi. Yakuniy qismda barcha konvertlar yig'ib olinib, tahlil qilinadi. Quyida "Davra suhbat" metodining tuzilmasi keltirilgan



"Davra suhbat" metodining tuzilmasi

"Davra suhbat" metodining bosqichlari quyidagilardan iborat:

1. Mashg'ulot mavzusi e'lon qilinadi.
2. Ta'lim beruvchi ta'lim oluvchilarni mashg'ulotni o'tkazish tartibi bilan tanishtiradi.
3. Har bir ta'lim oluvchiga bittadan konvert va javoblar yozish uchun guruhda necha ta'lim oluvchi bo'lsa, shunchadan "Javoblar varaqalari"ni tarqatilib, har bir javobni yozish uchun ajratilgan vaqt belgilab qo'yiladi. Ta'lim oluvchi konvertga va "Javoblar varaqalari"ga o'z ismi-sharifini yozadi.
4. Ta'lim oluvchi konvert ustiga mavzu bo'yicha o'z savolini yozadi va "Javoblar varaqasi"ga o'z javobini yozib, konvert ichiga solib qo'yadi.
5. Konvertga savol yozgan ta'lim oluvchi konvertni soat yo'nalishi bo'yicha yonidagi ta'lim oluvchiga uzatadi.

6. Konvertni olgan ta'lim oluvchi konvert ustidagi savolga "Javoblar varaqalari"dan biriga javob yozadi va konvert ichiga solib qo'yadi hamda yonidagi ta'lim oluvchiga uzatadi.

7. Konvert davra stoli bo'ylab aylanib, yana savol yozgan ta'lim oluvchining o'ziga qaytib keladi. Savol yozgan ta'lim oluvchi konvertdagi "Javoblar varaqalari"ni baholaydi.

8. Barcha konvertlar yig'ib olinadi va tahlil qilinadi.

Ushbu metod orqali ta'lim oluvchilar berilgan mavzu bo'yicha o'zlarining bilimlarini qisqa va aniq ifoda eta oladilar. Bundan tashqari ushbu metod orqali ta'lim oluvchilarni muayyan mavzu bo'yicha baholash imkoniyati yaratiladi. Bunda ta'lim oluvchilar o'zlari bergan savollariga guruhdagi boshqa ta'lim oluvchilar bergan javoblarini baholashlari va ta'lim beruvchi ham ta'lim oluvchilarni ob'ektiv baholashi mumkin.

"Davra suhbat" metodining afzalliklari:

- o'tilgan materialining yaxshi esda qolishiga yordam beradi;
- barcha ta'lim oluvchilar ishtirok etadilar;
- har bir ta'lim oluvchi o'zining baholanishi mas'uliyatini his etadi;
- o'z fikrini erkin ifoda etish uchun imkoniyat yaratiladi.

"Davra suhbat" metodining kamchiliklari:

- ko'p vaqt talab etiladi;
- ta'lim beruvchining o'zi ham rivojlangan fikrlash qobiliyatiga ega bo'lishi talab etiladi;
- ta'lim oluvchilarning bilim darajasiga mos va qiziqarli bo'lgan mavzu tanlash talab etiladi.

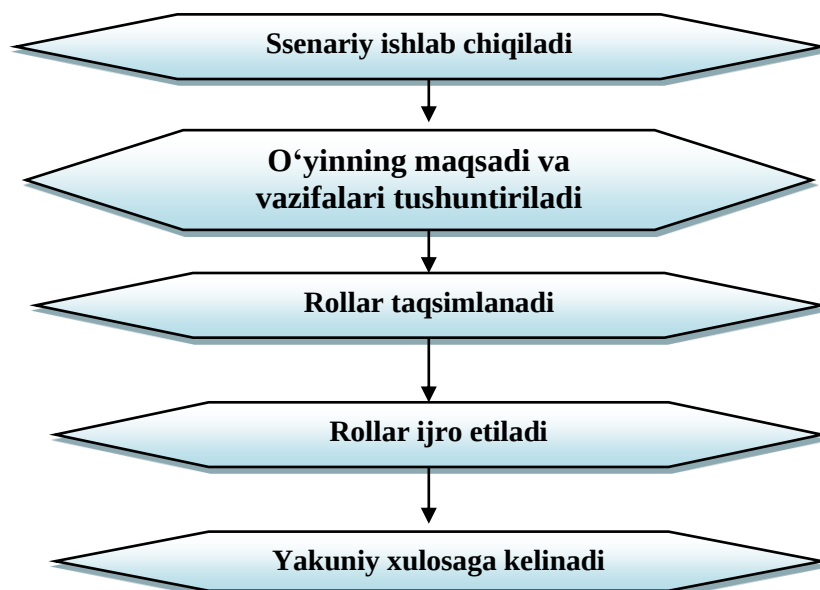
"Rolli o'yin" metodi-ta'lim oluvchilar tomonidan hayotiy vaziyatning har xil shart-sharoitlarini sahnalashtirish orqali ko'rsatib beruvchi metoddir.

Rolli o'yinlarning ishbop o'yinlardan farqli tomoni baholashning olib borilmasligidadir. Shu bilan birga "Rolli o'yin" metodida ta'lim oluvchilar ta'lim beruvchi tomonidan ishlab chiqilgan ssenariydagi rollarni ijro etish bilan kifoyalanishsa, "Ishbop o'yin" metodida rol ijro etuvchilar ma'lum vaziyatda qanday vazifalarni bajarish lozimligini mustaqil ravishda o'zlari hal etadilar.

Rolli o'yinda ham ishbop o'yin kabi muammoni yechish bo'yicha ishtirokchilarning birgalikda faol ish olib borishlari yo'lga qo'yilgan. Rolli o'yinlar ta'lim oluvchilarda shaxslararo muomala malakasini shakllantiradi.

"Rolli o'yin" metodida ta'lim beruvchi ta'lim oluvchilar haqida oldindan ma'lumotga ega bo'lishi lozim. Chunki rollarni o'ynashda har bir ta'lim oluvchining individual xarakteri, xulq-atvori muhim ahamiyat kasb etadi. Tanlangan mavzular ta'lim oluvchilarning o'zlashtirish darajasiga mos kelishi kerak. Rolli o'yinlar o'quv jarayonida ta'lim oluvchilarda motivatsiyani shakllantirishga yordam beradi. Quyida

“Rolli o‘yin” metodining tuzilmasi keltirilgan.



“Rolli o‘yin” metodining tuzilmasi

“Rolli o‘yin” metodining bosqichlari quyidagilardan iborat:

1. Ta’lim beruvchi mavzu bo‘yicha o‘yinning maqsad va natijalarini belgilaydi hamda rolli o‘yin ssenariysini ishlab chiqadi.
2. O‘yinning maqsad va vazifalari tushuntiriladi.
3. O‘yinning maqsadidan kelib chiqib, rollarni taqsimlaydi.
4. Ta’lim oluvchilar o‘z rollarini ijro etadilar. Boshqa ta’lim oluvchilar ularni kuzatib turadilar.
5. O‘yin yakunida ta’lim oluvchilardan ular ijro etgan rolni yana qanday ijro etish mumkinligini izohlashga imkoniyat beriladi. Kuzatuvchi bo‘lgan ta’lim oluvchilar o‘z yakuniy mulohazalarini bildiradilar va o‘yinga xulosa qilinadi.

Ushbu metodni qo‘llash uchun ssenariy ta’lim beruvchi tomonidan ishlab chiqiladi. Ba’zi hollarda ta’lim oluvchilarni ham ssenariy ishlab chiqishga jalb etish mumkin. Bu ta’lim oluvchilarning motivatsiyasini va ijodiy izlanuvchanligini oshirishga yordam beradi. Ssenariy maxsus fan bo‘yicha o‘tilayotgan mavzuga mos ravishda, hayotda yuz beradigan ba’zi bir holatlarni yoritishi kerak. Ta’lim oluvchilar ushbu rolli o‘yin ko‘rinishidan so‘ng o‘z fikr-mulohazalarini bildirib, kerakli xulosa chiqarishlari lozim.

“Rolli o‘yin” metodining afzallik tomonlari:

- o‘quv jarayonida ta’lim oluvchilarda motivatsiya (qiziqish)ni shakllantirishga yordam beradi;
- ta’lim oluvchilarda shaxslararo muomala malakasini shakllantiradi;
- nazariy bilimlarni amaliyotda qo‘llay olishni o‘rgatadi;
- ta’lim oluvchilarda berilgan vaziyatni tahlil qilish malakasi shakllanadi.

“Rolli o‘yin” metodining kamchilik tomonlari:

- ko‘p vaqt talab etiladi;
- ta’lim beruvchidan katta tayyorgarlikni talab etadi;
- ta’lim oluvchilarning o‘yinga tayyorgarligi turlicha bo‘lishi mumkin;
- barcha ta’lim oluvchilarga rollar taqsimlanmay qolishi mumkin.

“Muammoli vaziyat” metodining tuzilmasi

“Muammoli vaziyat” metodining bosqichlari quyidagilardan iborat:

1. Ta’lim beruvchi mavzu bo‘yicha muammoli vaziyatni tanlaydi, maqsad va vazifalarni aniqlaydi. Ta’lim beruvchi ta’lim oluvchilarga muammoni bayon qiladi.
2. Ta’lim beruvchi ta’lim oluvchilarni topshiriqning maqsad, vazifalari va shartlari bilan tanishtiradi.
3. Ta’lim beruvchi ta’lim oluvchilarni kichik guruhlariga ajratadi.
4. Kichik guruhlar berilgan muammoli vaziyatni o‘rganadilar. Muammoning kelib chiqish sabablarini aniqlaydilar va har bir guruh taqdimot qiladi. Barcha taqdimotdan so‘ng bir xil fikrlar jamlanadi.
5. Bu bosqichda berilgan vaqt mobaynida muammoning oqibatlari to‘g‘risida fikr-mulohazalarini taqdimot qiladilar. Taqdimotdan so‘ng bir xil fikrlar jamlanadi.
6. Muammoni yechishning turli imkoniyatlarini muhokama qiladilar, ularni tahlil qiladilar. Muammoli vaziyatni yechish yo‘llarini ishlab chiqadilar.
7. Kichik guruhlar muammoli vaziyatning yechimi bo‘yicha taqdimot qiladilar va o‘z variantlarini taklif etadilar.
8. Barcha taqdimotdan so‘ng bir xil yechimlar jamlanadi. Guruh ta’lim beruvchi bilan birgalikda muammoli vaziyatni yechish yo‘llarining eng maqbul variantlarini tanlab oladi.

“Muammoli vaziyat” metodining afzalliklari:

- ta’lim oluvchilarda mustaqil fikrlash qobiliyatlarini shakllantiradi;
- ta’lim oluvchilar muammoning sabab, oqibat va yechimlarni topishni o‘rganadilar;
- ta’lim oluvchilarning bilim va qobiliyatlarini baholash uchun yaxshi imkoniyat yaratiladi;
- ta’lim oluvchilar fikr va natijalarni tahlil qilishni o‘rganadilar.

“Muammoli vaziyat” metodining kamchiliklari:

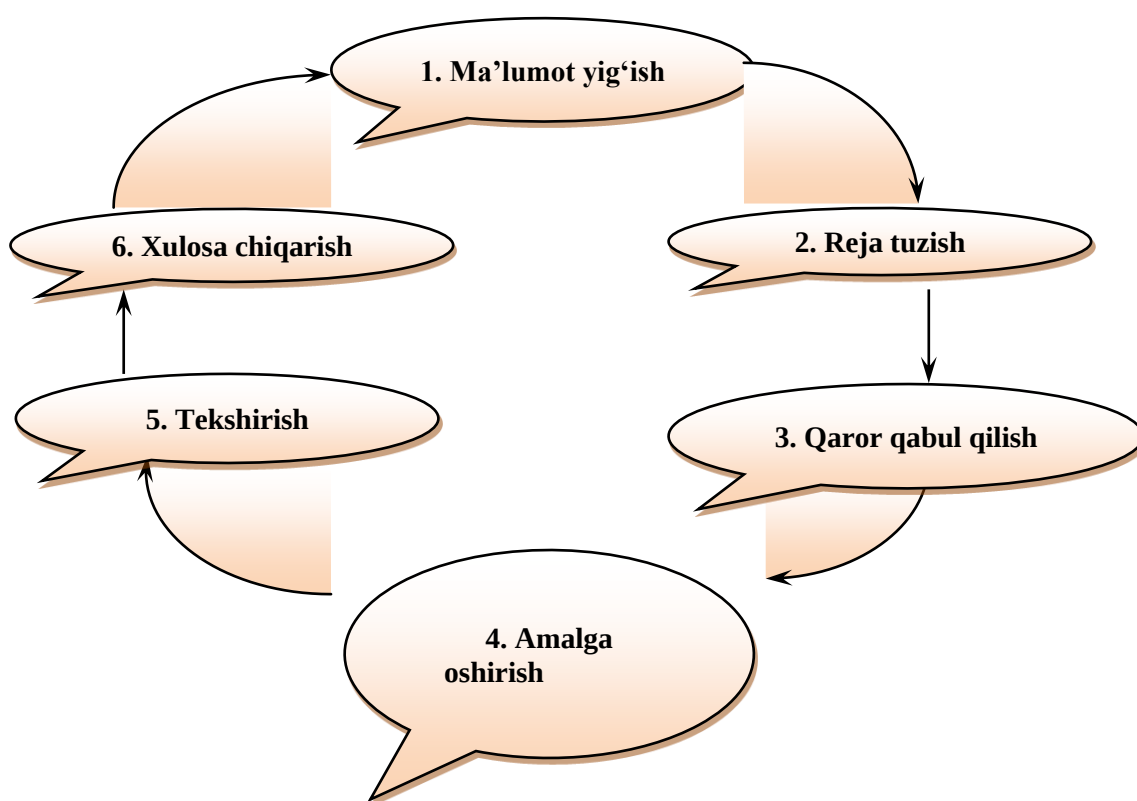
- ta’lim oluvchilarda yuqori motivatsiya talab etiladi;
- qo‘yilgan muammo ta’lim oluvchilarning bilim darajasiga mos kelishi kerak;
- ko‘p vaqt talab etiladi.

“Loyiha” metodi-bu ta’lim oluvchilarning individual yoki guruhlarida belgilangan vaqt davomida, belgilangan mavzu bo‘yicha axborot yig‘ish, tadqiqot o‘tkazish va amalga oshirish ishlarini olib borishidir. Bu metodda ta’lim oluvchilar

rejalashtirish, qaror qabul qilish, amalga oshirish, tekshirish va xulosa chiqarish va natijalarni baholash jarayonlarida ishtirok etadilar. Loyiha ishlab chiqish yakka tartibda yoki guruhviy bo'lishi mumkin, lekin har bir loyiha o'quv guruhining birgalikdagi faoliyatining muvofiqlashtirilgan natijasidir. Bu jarayonda ta'lim oluvchining vazifasi belgilangan vaqt ichida yangi mahsulotni ishlab chiqish yoki boshqa bir topshiriqning yechimini topishdan iborat. Ta'lim oluvchilar nuqtai-nazaridan topshiriq murakkab bo'lishi va u ta'lim oluvchilardan mavjud bilimlarini boshqa vaziyatlarda qo'llay olishni talab qiladigan topshiriq bo'lishi kerak.

Loyiha o'rganishga xizmat qilishi, nazariy bilimlarni amaliyotga tadbiq etishi, ta'lim oluvchilar tomonidan mustaqil rejalashtirish, tashkillashtirish va amalga oshirish imkoniyatini yarata oladigan bo'lishi kerak.

Quyidagi chizmada "Loyiha" metodining bosqichlari keltirilgan.



"Loyiha" metodining bosqichlari

"Loyiha" metodining bosqichlari quyidagilardan iborat:

1. Professor-o'qituvchi loyiha ishi bo'yicha topshiriqlarni ishlab chiqadi. Ta'lim oluvchilar mustaqil ravishda darslik, sxemalar, tarqatma materiallar asosida topshiriqqa oid ma'lumotlar yig'adilar.

2. Ta'lim oluvchilar mustaqil ravishda ish rejasini ishlab chiqadilar. Ish rejasida ta'lim oluvchilar ish bosqichlarini, ularga ajratilgan vaqt va texnologik ketma-ketligini, material, asbob-uskunalarini rejalashtirishlari lozim.

3. Kichik guruhlar ish rejalarini taqdimot qiladilar. Ta'lim oluvchilar ish rejasiga asosan topshiriqni bajarish bo'yicha qaror qabul qiladilar. Ta'lim oluvchilar professor-o'qituvchi bilan birgalikda qabul qilingan qarorlar bo'yicha erishiladigan natijalarni muhokama qilishadi. Bunda har xil qarorlar taqqoslanib, eng maqbul variant tanlab olinadi. Professor-o'qituvchi ta'lim oluvchilar bilan birgalikda "Baholash varaqasi"ni ishlab chiqadi.

4. Ta'lim oluvchilar topshiriqni ish rejasi asosida mustaqil ravishda amalga oshiradilar. Ular individual yoki kichik guruhlarda ishlashlari mumkin.

5. Ta'lim oluvchilar ish natijalarini o'zlarini tekshiradilar. Bundan tashqari kichik guruhlar bir-birlarining ish natijalarini tekshirishga ham jalb etiladilar. Tekshiruv natijalarini "Baholash varaqasi"da qayd etiladi. Ta'lim oluvchi yoki kichik guruhlar hisobot beradilar. Ish yakuni quyidagi shakllarning birida hisobot qilinadi: og'zaki hisobot; materiallarni namoyish qilish orqali hisobot; loyiha ko'rinishidagi yozma hisobot.

6. Professor-o'qituvchi va ta'lim oluvchilar ish jarayonini va natijalarni birgalikda yakuniy suhbat davomida tahlil qilishadi. O'quv amaliyoti mashg'ulotlarida erishilgan ko'rsatkichlarni me'yoriy ko'rsatkichlar bilan taqqoslaydi. Agarda me'yoriy ko'rsatkichlarga erisha olinmagan bo'lsa, uning sabablari aniqlanadi.

Professor-o'qituvchi "Loyiha" metodini qo'llashi uchun topshiriqlarni ishlab chiqishi, loyiha ishini dars rejasiga kiritishi, topshiriqni ta'lim oluvchilarning imkoniyatlariga moslashtirib, ularni loyiha ishi bilan tanishtirishi, loyihalash jarayonini kuzatib turishi va topshiriqni mustaqil bajara olishlarini ta'minlanishi lozim.

"Loyiha" metodini amalga oshirishning uch xil shakli mavjud:

- yakka tartibdagi ish;
- kichik guruhli ish;
- jamoa ishi.

III. NAZARIY MASHG'ULOT MATERIALLARI

1-MAVZU: Siyosatshunoslik fanining metodologik asoslari va zamonaviy yondashuvlari (2 soat).

Reja:

- 1.1. Siyosatshunoslik fanining metodologik asoslari va zamonaviy yondashuvlari.
- 1.2. Siyosatshunoslikda yangi ilmiy paradigmalari va tadqiqot usullari.
- 1.3. Zamonaviy siyosiy tizimlar: tahlil va qiyosiy o'rganish.

Siyosatshunoslik fani bugungi kunda jamiyat hayotining barcha jabhalarini qamrab oluvchi muhim ijtimoiy fan sifatida e'tirof etilmoqda. Bu fan nafaqat siyosiy jarayonlarni o'rganish, balki iqtisodiy, ijtimoiy, madaniy va ma'naviy sohalaridagi o'zgarishlarning siyosiy jihatlari bilan ham chambarchas bog'liq. Siyosatshunoslik orqali jamiyatning rivojlanish qonuniyatlari, davlat boshqaruvi mexanizmlari, xalqaro munosabatlarning murakkab tizimi va boshqa ko'plab masalalar ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

Zamonaviy dunyoda siyosiy jarayonlarning murakkablashuvi kuzatilmoqda. Bu murakkablik bir tomondan, davlatlararo munosabatlarning yangicha mazmun kasb etishi, ikkinchi tomondan esa, ichki siyosiy jarayonlarning globallashtirish ta'sirida transformatsiyaga uchrashi bilan bog'liq. Ayniqsa, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi, raqamli diplomatiya, kibersiyosat kabi yangi yo'nalishlarning paydo bo'lishi siyosiy jarayonlarning yanada murakkablashuviga olib kelmoqda.

Yangi xalqaro munosabatlar tizimining shakllanishi ham siyosatshunoslik oldiga yangi vazifalarni qo'ymoqda. Ko'p qutbli dunyo tizimining vujudga kelishi, mintaqaviy integratsiya jarayonlarining kuchayishi, xalqaro terrorizm va ekstremizmga qarshi kurash, ekologik muammolar, demografik o'zgarishlar - bularning barchasi xalqaro munosabatlar tizimining yangicha shakllanishiga ta'sir ko'rsatmoqda. Bu esa siyosatshunoslik metodologiyasini takomillashtirishni taqozo etadi.

Globallashtirish va raqamlashtirish jarayonlari siyosiy hayotning barcha jabhalariga chuqur ta'sir ko'rsatmoqda. Endi siyosiy qarorlar qabul qilish jarayoni,

davlat boshqaruvi, fuqarolar bilan muloqot - ularning barchasi raqamli texnologiyalar asosida amalga oshirilmoqda. Elektron hukumat, raqamli demokratiya, onlayn siyosiy ishtirok kabi yangi tushunchalar kundalik hayotimizga kirib kelmoqda. Bu esa siyosatshunoslik fanining metodologik asoslarini qayta ko'rib chiqish va yangilashni taqozo etadi.

Siyosatshunoslik fanining metodologiyasi va zamonaviy yondashuvlarini o'rganish, uning taraqqiyot tendensiyalarini tahlil qilish bugungi kunda dolzarb ahamiyat kasb etadi. Chunki an'anaviy metodologik yondashuvlar zamonaviy siyosiy jarayonlarni to'liq qamrab olishga qodir emas. Yangi metodologik asoslar va zamonaviy yondashuvlar ishlab chiqilishi, mavjud usullar takomillashtirilishi lozim. Bu esa siyosiy voqelikning yangi qirralarini ochib berish va siyosiy jarayonlarni yanada chuqurroq tushunish imkonini beradi.

Jahon siyosiy maydonida ro'y berayotgan tub o'zgarishlar, yangi siyosiy paradigmalarning paydo bo'lishi, an'anaviy siyosiy institutlar va jarayonlarning transformatsiyasi siyosatshunoslik fanini yanada chuqurroq tadqiq etishni talab qilmoqda. Bugungi kunda siyosiy voqelikni o'rganishda kompleks yondashuv, tizimli tahlil, qiyosiy tadqiqot usullari bilan bir qatorda, zamonaviy axborot texnologiyalari, sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar tahlili kabi yangi vositalardan ham foydalanish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Siyosatshunoslik metodologiyasi ijtimoiy-siyosiy hodisalarni o'rganishning ilmiy usullari va tamoyillari majmuini o'z ichiga oladi. Bu metodologiya orqali siyosiy jarayonlar, hodisalar va munosabatlarning mohiyati, qonuniyatlari va rivojlanish tendensiyalari aniqlanadi. Siyosatshunoslik metodologiyasi nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy tajribalarni ham umumlashtirish, tizimlashtirish va yangi xulosalar chiqarish imkonini beradi. Bu esa siyosiy qarorlar qabul qilish va siyosiy jarayonlarni boshqarish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Metodologik asoslar evolyutsion rivojlanib, yangi yondashuvlar bilan boyib bormoqda. Zamonaviy siyosatshunoslikda an'anaviy metodologik yondashuvlar yangi usullar va vositalar bilan to'ldirilib, takomillashtirilmoqda. Ayniqsa, axborot texnologiyalari va raqamli vositalarning rivojlanishi metodologik asoslarning yangilanishiga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Masalan, katta ma'lumotlar tahlili (Big Data

Analytics), sun'iy intellekt texnologiyalari, matematik modellashtirish kabi zamonaviy usullar siyosiy jarayonlarni o'rganishda keng qo'llanilmoqda.

Siyosiy voqelikni o'rganishda tizimli yondashuv va institutsional yondashuv markaziy o'rin egallaydi. Tizimli yondashuv siyosiy tizimning barcha elementlarini o'zaro bog'liqlikda, yaxlit tizim sifatida tahlil qilish imkonini beradi. Bu yondashuv orqali siyosiy tizimning tarkibiy qismlari, ularning vazifalari, o'zaro aloqalari va rivojlanish qonuniyatlari aniqlanadi. Institutsional yondashuv esa siyosiy institutlarning shakllanishi, rivojlanishi va transformatsiyasini o'rganishga qaratilgan bo'lib, zamonaviy davlat institutlari, siyosiy partiyalar, jamoat tashkilotlari va boshqa siyosiy institutlarning faoliyatini tahlil qilish imkonini beradi.

Bixevioristik yondashuv va struktur-funksional tahlil siyosiy jarayonlarni o'rganishning muhim vositalari hisoblanadi. Bixevioristik yondashuv siyosiy xulq-atvor va qarorlar qabul qilish jarayonini tadqiq etishga yo'naltirilgan bo'lib, siyosiy liderlap, elitalar va oddiy fuqarolarning siyosiy xatti-harakatlarini o'rganadi. Struktur-funksional tahlil esa siyosiy tizim elementlarining vazifalarini aniqlashga xizmat qiladi. Bu tahlil usuli orqali siyosiy institutlar va tuzilmalarning jamiyat hayotidagi roli, ularning asosiy funksiyalari va samaradorligi baholanadi.

Qiyosiy tahlil va sinergetik yondashuv zamonaviy siyosatshunoslikning muhim metodologik vositalari sifatida e'tirof etiladi. Qiyosiy tahlil turli mamlakatlar siyosiy tizimlarini solishtirish, ularning o'xshash va farqli jihatlarini aniqlash imkonini beradi. Bu usul orqali turli davlatlarning siyosiy tajribasi o'rganiladi, ilg'or amaliyot va samarali yechimlar aniqlanadi. Sinergetik yondashuv esa siyosiy jarayonlarning o'z-o'zini tashkil etish xususiyatlarini ochib beradi, siyosiy tizimning barqarorlik va beqarorlik holatlarini, siyosiy inqirozlar va transformatsiyalarning qonuniyatlarini o'rganadi.

Antropologik va aksiologik yondashuvlar siyosiy madaniyat va qadriyatlar tizimini o'rganishda muhim ahamiyat kasb etadi. Antropologik yondashuv siyosiy madaniyat, an'analar, urf-odatlar va qadriyatlarning siyosiy jarayonlarga ta'sirini tadqiq etadi. Bu yondashuv orqali turli xalqlar va jamiyatlarning siyosiy madaniyati, siyosiy ong va siyosiy xulq-atvor modellari o'rganiladi. Aksiologik yondashuv esa

siyosiy qadriyatlar tizimini tahlil qilishga xizmat qiladi, jamiyatdagi siyosiy qadriyatlarning shakllanishi, rivojlanishi va o'zgarishi qonuniyatlarini ochib beradi.

Fenomenologik va germeneytik yondashuvlar siyosiy voqelikning chuqur mohiyatini anglash va talqin qilishga yo'naltirilgan. Fenomenologik yondashuv siyosiy hodisa va jarayonlarning mohiyatini, ularning kelib chiqish sabablari va rivojlanish qonuniyatlarini tadqiq etadi. Bu yondashuv orqali siyosiy voqelikning turli qirralari, siyosiy ong va tafakkurning shakllanish xususiyatlari o'rganiladi. Germaneytik yondashuv esa siyosiy matnlar va ramzlarni talqin qilishga qaratilgan bo'lib, siyosiy hujjatlar, dasturlar, bayonotlar va boshqa siyosiy matnlarning mazmun-mohiyatini ochib berish imkonini beradi.

Siyosatshunoslik metodologiyasining bu keng qamrovli tizimi zamonaviy siyosiy jarayonlarni har tomonlama va chuqur o'rganish, siyosiy qarorlar qabul qilish samaradorligini oshirish, siyosiy muammolarning optimal yechimlarini topish imkonini beradi. Metodologik yondashuvlarning xilma-xilligi va ularning o'zaro to'ldiruvchi xususiyati siyosiy voqelikni kompleks o'rganish va tahlil qilish uchun keng imkoniyatlar yaratadi.

Zamonaviy siyosatshunoslikda yangi ilmiy paradigmalar shakllanmoqda va rivojlanmoqda. Bu paradigmalar siyosiy voqelikni yangicha nuqtai nazardan o'rganish, zamonaviy siyosiy jarayonlarni chuqurroq tushunish va tahlil qilish imkonini beradi. Har bir paradigma o'zining nazariy-metodologik asoslari, tadqiqot usullari va yondashuvlariga ega bo'lib, ular bir-birini to'ldiradi va boyitadi. Bu esa siyosatshunoslik fanining rivojlanishiga, uning nazariy va amaliy salohiyatining kuchayishiga xizmat qiladi.

Neo-institutsionalizm paradigmasi zamonaviy siyosatshunoslikning eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu paradigma doirasida nafaqat rasmiy siyosiy institutlar (davlat organlari, siyosiy partiyalar, saylov tizimi), balki norasmiy institutlar (siyosiy an'analar, qadriyatlar, xulq-atvor modellari) ham o'rganiladi. Neo-institutsionalizm siyosiy institutlarning shakllanishi, rivojlanishi va o'zgarishini tahlil qilish bilan birga, ularning jamiyat hayotiga ta'sirini, samaradorligini va legitimligini ham tadqiq etadi. Bu paradigma orqali zamonaviy demokratik institutlarning

transformatsiyasi, yangi siyosiy institutlarning paydo bo'lishi va rivojlanishi jarayonlari o'rganiladi.

Konstruktivizm va postmodernizm paradigmatlari siyosiy voqelikni yangicha talqin qilish imkonini beradi. Konstruktivizm paradigmasi siyosiy voqelikning ijtimoiy konstruksiyalashuvi, ya'ni jamiyat a'zolarining o'zaro munosabatlari va aloqalari natijasida shakllanishini tahlil qiladi. Bu paradigma siyosiy identifikatsiya, siyosiy madaniyat va siyosiy ongning shakllanish jarayonlarini o'rganadi. Postmodernizm paradigmasi esa an'anaviy siyosiy nazariyalarni tanqidiy qayta ko'rib chiqish, ularni zamonaviy voqelik nuqtai nazaridan qayta baholash va yangilashni taklif etadi.

Kognitiv va sinergetik paradigmatlar siyosiy jarayonlarning murakkab tabiatini ochib beradi. Kognitiv paradigma siyosiy bilim va qarorlar qabul qilish jarayonini o'rganadi, siyosiy ong, siyosiy tafakkur va siyosiy xulq-atvorning psixologik mexanizmlarini tadqiq etadi. Bu paradigma doirasida siyosiy lideplar va elitlarning qaror qabul qilish jarayoni, fuqarolarning siyosiy ongi va siyosiy madaniyati o'rganiladi. Sinergetik paradigma esa siyosiy jarayonlarning murakkab va tartibsiz xususiyatlarini ochib beradi, siyosiy tizimning o'z-o'zini tashkil etish qobiliyatini, siyosiy inqirozlar va transformatsiyalarning qonuniyatlarini tadqiq etadi.

Kommunikativ paradigma va tizimli paradigma siyosiy jarayonlarni kompleks o'rganish imkonini beradi. Kommunikativ paradigma siyosiy muloqot va axborot almashinuvini, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining siyosiy jarayonlarga ta'sirini tadqiq etadi. Bu paradigma doirasida siyosiy kommunikatsiyaning yangi shakllari, ommaviy axborot vositalarining roli, ijtimoiy tarmoqlarning siyosiy jarayonlarga ta'siri o'rganiladi. Tizimli paradigma esa siyosiy tizimning barcha elementlarini yaxlit holda o'rganishga qaratilgan bo'lib, siyosiy tizimning tuzilishi, faoliyati va rivojlanish qonuniyatlarini ochib beradi.

Siyosiy marketing paradigmasi zamonaviy siyosiy jarayonlarning bozor xususiyatlarini tahlil qiladi. Bu paradigma doirasida siyosiy bozor va raqobat, siyosiy mahsulot va xizmatlar, siyosiy reklama va PR-texnologiyalar, siyosiy brendlar va imidjlar o'rganiladi. Siyosiy marketing paradigmasi zamonaviy saylov

texnologiyalari, siyosiy kampaniyalar va siyosiy brendingning samarali usullarini ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Raqamli paradigma zamonaviy siyosatshunoslikning eng yangi yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu paradigma siyosiy jarayonlarning raqamlashuvi, virtual siyosat, elektron demokratiya va elektron hukumat kabi yangi hodisalarni o'rganadi. Raqamli paradigma doirasida raqamli texnologiyalarning siyosiy jarayonlarga ta'siri, internet-siyosat, kybersiyosat, raqamli diplomatiya kabi yangi yo'nalishlar tadqiq etiladi. Bu paradigma zamonaviy siyosiy jarayonlarning raqamli transformatsiyasini, siyosiy kommunikatsiyaning yangi shakllarini va virtual siyosiy maydonning shakllanishini tahlil qiladi.

Zamonaviy siyosatshunoslikdagi yangi ilmiy paradigmlar siyosiy voqelikni har tomonlama va chuqur o'rganish, siyosiy jarayonlarning murakkab tabiatini tushunish va tahlil qilish imkonini beradi. Bu paradigmalarning o'zaro ta'siri va to'ldiruvchi xususiyati siyosatshunoslik fanining nazariy-metodologik asoslarini boyitadi, uning amaliy ahamiyatini oshiradi. Yangi paradigmalarning shakllanishi va rivojlanishi siyosatshunoslik fanining dinamik rivojlanayotganini, zamonaviy siyosiy jarayonlarni tadqiq etishning yangi usul va vositalarini ishlab chiqayotganini ko'rsatadi.

Zamonaviy siyosiy tizimlar turli mezonlar asosida tasniflanadi va o'rganiladi. Bu mezonlar qatoriga boshqaruv shakli, hokimiyat taqsimlanishi, siyosiy rejim turi, davlat tuzilishi, siyosiy partiyalar tizimi va boshqalar kiradi. Siyosiy tizimlarni tasniflash va qiyosiy o'rganish ularning o'ziga xos xususiyatlarini, afzallik va kamchiliklarini aniqlash, rivojlanish tendensiyalarini bashorat qilish imkonini beradi. Bugungi kunda dunyo mamlakatlarida turli xil siyosiy tizimlar amal qilmoqda va ular doimo o'zgarish, rivojlanish va transformatsiya jarayonida.

Demokratik siyosiy tizimlar zamonaviy dunyoda eng keng tarqalgan tizim hisoblanadi. Bu tizimlar fuqarolik jamiyati institutlarining rivojlanganligi, inson huquq va erkinliklarining kafolatlanishi, hokimiyatlar taqsimlanishi prinsipi, erkin saylovlar, ko'ppartiyaviylik, ommaviy axborot vositalarining erkinligi kabi muhim xususiyatlar bilan ajralib turadi. Demokratik tizimlar o'z navbatida liberal-demokratik, ijtimoiy-demokratik va konsensual demokratiya kabi turlarga bo'linadi.

Liberal-demokratik tizimlar shaxs erkinligi va xususiy mulk daxlsizligini ustuvor qo'ysa, ijtimoiy-demokratik tizimlar ijtimoiy adolat va tenglikni ta'minlashga qaratilgan. Konsensual demokratiya esa turli ijtimoiy guruhlar manfaatlarini kelishtirishga asoslanadi.

Avtoritar siyosiy tizimlar hokimiyatning bir shaxs yoki guruh qo'lida mujassamlashganligi bilan xarakterlanadi. Bu tizimlarda siyosiy huquq va erkinliklar cheklangan bo'ladi, muxolifat faoliyati nazorat qilinadi, ommaviy axborot vositalari ustidan qattiq nazorat o'rnatiladi. Avtoritar tizimlarda saylovlar formal xarakter kasb etishi, hokimiyat organlari ustidan jamoatchilik nazoratining sustligi, fuqarolik jamiyati institutlarining zaif rivojlanganligi kuzatiladi. Biroq, avtoritar tizimlar iqtisodiy va ijtimoiy sohalarida ma'lum darajada erkinlikni saqlab qolishi mumkin.

Totalitar siyosiy tizimlar jamiyat hayotining barcha sohalarini to'liq nazorat qilishga intilishi bilan ajralib turadi. Bu tizimlarda davlat jamiyat hayotining barcha jabhalariga - siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, madaniy va hatto shaxsiy hayotga ham aralashadi. Totalitar tizimlarda yagona mafkura hukmronlik qiladi, fuqarolarning fikrlash va xatti-harakatlari qattiq nazorat ostiga olinadi, muxolifat butunlay taqiqlanadi. Totalitar tizimlar XX asrda keng tarqalgan bo'lsa-da, hozirgi kunda ularning soni keskin kamaygan.

Aralash siyosiy tizimlarda demokratik va avtoritar elementlar uyg'unlashgan bo'ladi. Bu tizimlarda demokratik institutlar va tartib-qoidalar formal jihatdan mavjud bo'lsa-da, amalda avtoritar boshqaruv usullari qo'llaniladi. Masalan, ko'ppartiyaviylik, saylovlar, parlament mavjud bo'lishi mumkin, ammo ularning real ta'siri cheklangan bo'ladi. Aralash tizimlar ko'pincha o'tish davri mamlakatlarida kuzatiladi va ular vaqt o'tishi bilan yo demokratik, yo avtoritar yo'nalishda rivojlanishi mumkin.

Ko'ppartiyaviy tizimlar siyosiy plyuralizm va raqobatni ta'minlashga xizmat qiladi. Bu tizimlarda turli siyosiy partiyalar, jamoat tashkilotlari va harakatlar erkin faoliyat yuritadi, ular o'rtasida sog'lom raqobat muhiti shakllanadi. Ko'ppartiyaviylik jamiyatdagi turli ijtimoiy guruhlar manfaatlarini ifoda etish, siyosiy qarorlar qabul qilish jarayoniga keng jamoatchilikning jalb etilishini ta'minlaydi. Bu tizim demokratik jamiyatning muhim belgisi hisoblanadi.

Prezidentlik respublikasi va parlamentar respublika zamonaviy demokratik davlatlarda keng tarqalgan boshqaruv shakllaridir. Prezidentlik respublikasida ijro hokimiyati prezident qo'lida mujassamlashgan bo'lib, u bevosita xalq tomonidan saylanadi va parlament oldida hisobot bermaydi. Bu tizimda ijro va qonun chiqaruvchi hokimiyat o'rtasida aniq chegaralar o'rnatilgan bo'ladi. Parlamentar respublikada esa qonun chiqaruvchi hokimiyat ustuvor mavqega ega bo'lib, hukumat parlament oldida hisobdor bo'ladi. Bu tizimda ijro hokimiyati boshlig'i - bosh vazir parlament tomonidan tayinlanadi.

Zamonaviy siyosiy tizimlarning xilma-xilligi va murakkabligi ularni doimiy o'rganish, tahlil qilish va takomillashtirishni taqozo etadi. Har bir mamlakat o'z tarixiy tajribasi, milliy xususiyatlari va rivojlanish darajasidan kelib chiqqan holda ma'lum bir siyosiy tizimni tanlaydi va rivojlantiradi. Biroq, globallashtirish va demokratlashuv jarayonlari ta'sirida siyosiy tizimlar transformatsiyaga uchramoqda, yangi elementlar bilan boyimoqda. Bu esa siyosiy tizimlarni qiyosiy o'rganish va tahlil qilishning dolzarbligini yanada oshiradi.

Siyosatshunoslik fanining metodologik asoslari va zamonaviy yondashuvlarini o'rganish shuni ko'rsatadiki, bu soha doimiy rivojlanishda va yangilanishda. Bu rivojlanish jarayoni global miqyosda ro'y berayotgan siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy o'zgarishlar bilan chambarchas bog'liq. Siyosatshunoslik metodologiyasi zamonaviy dunyoning murakkab va ko'p qirrali tabiatini aks ettiruvchi yangi usul va yondashuvlar bilan boyib bormoqda. Bu esa fanning nazariy va amaliy salohiyatini oshirish, uning jamiyat hayotidagi rolini kuchaytirish imkonini bermoqda. Siyosatshunoslik metodologiyasining takomillashuvi nafaqat nazariy bilimlarni boyitishga, balki amaliy muammolarni hal etishga ham xizmat qilmoqda.

Yangi ilmiy paradigmalar va tadqiqot usullarining paydo bo'lishi siyosiy voqelikni yanada chuqurroq va har tomonlama o'rganish imkonini bermoqda. Neo-institutsionalizm, konstruktivizm, postmodernizm, kognitiv, sinergetik, kommunikativ va raqamli paradigmalar siyosiy jarayonlarni turli nuqtai nazardan tahlil qilish, ularning murakkab tabiatini tushunish imkonini beradi. Bu paradigmalar bir-birini to'ldiradi va boyitadi, siyosiy voqelikning yangi qirralarini ochib beradi. Zamonaviy tadqiqot usullari, jumladan, raqamli texnologiyalar, katta ma'lumotlar

tahlili, sun'iy intellekt vositalari siyosiy jarayonlarni o'rganish va bashorat qilishning yangi imkoniyatlarini yaratmoqda.

Zamonaviy siyosiy tizimlarning xilma-xilligi va murakkabligi ularni qiyosiy o'rganish zaruratini keltirib chiqarmoqda. Demokratik, avtoritar va aralash tizimlarning o'ziga xos xususiyatlari, afzallik va kamchiliklari, rivojlanish tendensiyalarini tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Globallashuv va raqamlashtirish jarayonlari ta'sirida siyosiy tizimlar transformatsiyaga uchramoqda, yangi elementlar bilan boyimoqda. Bu esa siyosiy tizimlarni qiyosiy o'rganish metodologiyasini takomillashtirish, yangi tahlil usullarini ishlab chiqish zaruratini keltirib chiqarmoqda.

Bugungi kunda siyosatshunoslik metodologiyasini takomillashtirish, yangi tadqiqot usullarini ishlab chiqish va zamonaviy yondashuvlarni joriy etish dolzarb vazifa hisoblanadi. Bu vazifaning bajarilishi siyosiy jarayonlarni yanada samarali tahlil qilish va prognozlash, siyosiy qarorlar qabul qilish samaradorligini oshirish imkonini beradi. Siyosatshunoslik metodologiyasining takomillashuvi nafaqat nazariy bilimlarni boyitishga, balki amaliy muammolarni hal etishga ham xizmat qiladi. Zamonaviy yondashuvlarning joriy etilishi siyosiy jarayonlarni boshqarish, siyosiy inqirozlarning oldini olish va siyosiy barqarorlikni ta'minlash bo'yicha yangi imkoniyatlar yaratadi.

Siyosatshunoslik fanining kelgusi taraqqiyoti ko'p jihatdan metodologik asoslarning mustahkamlanishi va yangi ilmiy paradigmalarning shakllanishiga bog'liq. Fan va texnologiyaning rivojlanishi, globallashuv jarayonlarining chuqurlashuvi, raqamli transformatsiya siyosatshunoslik oldiga yangi vazifalarni qo'yimoqda. Bu vazifalarni hal etish uchun metodologik asoslarni mustahkamlash, yangi paradigmalar va yondashuvlarni ishlab chiqish, zamonaviy tadqiqot usullarini joriy etish talab etiladi. Siyosatshunoslik metodologiyasining takomillashuvi fanning nazariy va amaliy salohiyatini oshirish, uning jamiyat hayotidagi rolini kuchaytirish imkonini beradi. Bu esa siyosiy jarayonlarni samarali boshqarish, siyosiy barqarorlikni ta'minlash va demokratik taraqqiyotni rivojlantirish uchun mustahkam zamin yaratadi.

2-MAVZU: Demokratik jarayonlarning zamonaviy tendensiyalari (2 soat).

Reja:

2.1. Demokratik jarayonlarning zamonaviy tendensiyalari.

2.2. Siyosiy modernizatsiya nazariyasi va amaliyoti ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy o'zgarishlar jarayonida.

2.3. Fuqarolik jamiyati institutlarining rivojlanish dinamikasi. Siyosiy partiyalar va partiyaviy tizimlarning evolyutsiyasi.

Demokratik jarayonlar bugungi kunda global miqyosda muhim o'zgarishlarga duch kelmoqda. XXI asrning boshlarida ro'y berayotgan tub o'zgarishlar - axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi, globallashuv jarayonlarining chuqurlashuvi, xalqaro munosabatlar tizimining transformatsiyasi demokratik institutlar va jarayonlarning yangilanishini taqozo etmoqda. Bu o'zgarishlar nafaqat alohida davlatlar, balki butun jahon hamjamiyati miqyosida demokratik qadriyatlar va tamoyillarning yangicha talqin etilishiga olib kelmoqda.

Zamonaviy dunyoda demokratiyaning yangi shakllari va mexanizmlari paydo bo'lmoqda. Elektron demokratiya, raqamli ishtirok platformalari, onlayn ovoz berish tizimlari, ijtimoiy tarmoqlar orqali siyosiy muloqot - bularning barchasi demokratik jarayonlarning yangi ko'rinishlari sifatida namoyon bo'lmoqda. An'anaviy demokratik institutlar ham transformatsiyaga uchramoqda: parlamentlar, siyosiy partiyalar, saylov tizimlari zamonaviy talablar asosida o'z faoliyatini qayta tashkil etmoqda, yangi funksiyalar va vakolatlar bilan boyimoqda.

Globallashuv va raqamlashtirish jarayonlari demokratik tizimlarning yangilanishiga, siyosiy ishtirok mexanizmlarining takomillashishiga olib kelmoqda. Raqamli texnologiyalar fuqarolarning siyosiy jarayonlarda ishtirok etish imkoniyatlarini kengaytirmoqda, davlat boshqaruvi shaffofligi va samaradorligini oshirmoqda. Siyosiy qarorlar qabul qilish jarayonida jamoatchilik fikri va fuqarolar ishtirokining ahamiyati tobora ortib bormoqda. Bu esa demokratik tizimlarning yanada ochiq va inkluziv bo'lishiga xizmat qilmoqda.

Demokratik jarayonlarning zamonaviy tendensiyalarini o'rganish, siyosiy modernizatsiya nazariyasi va amaliyotini tahlil qilish, fuqarolik jamiyati institutlarining rivojlanish dinamikasini kuzatish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Bu jarayonlarni o'rganish orqali zamonaviy demokratiyaning rivojlanish qonuniyatlari, muammolari va istiqbollarini aniqlash, demokratik institutlar va mexanizmlarni takomillashtirish yo'llarini belgilash mumkin. Shuningdek, bu tadqiqotlar orqali milliy demokratik tizimlarni rivojlantirish, xalqaro demokratik tajribani o'rganish va samarali joriy etish imkoniyatlari yaratiladi.

Bu o'zgarishlar demokratik jarayonlarning mazmun-mohiyatini, shakl va usullarini yangilash zaruratini keltirib chiqarmoqda. Zamonaviy demokratiya nafaqat saylovlar va vakillik organlari orqali, balki fuqarolarning bevosita ishtiroki, jamoatchilik nazorati, ijtimoiy sheriklik mexanizmlari orqali ham amalga oshirilmoqda. Demokratik jarayonlarning yangi shakllari va mexanizmlari jamiyat hayotining barcha sohalarini qamrab olmoqda, davlat va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarning yangi modellarini shakllantirmoqda.

Shu bilan birga, fuqarolik jamiyati institutlari, siyosiy partiyalar va partiyaviy tizimlar ham evolyutsion rivojlanmoqda. Nodavlat notijorat tashkilotlar, jamoat birlashmalari, kasaba uyushmalari va boshqa fuqarolik jamiyati institutlari yangi sharoitlarga moslashmoqda, o'z faoliyatining yangi yo'nalishlarini o'zlashtiryapti. Siyosiy partiyalar zamonaviy texnologiyalardan foydalangan holda o'z faoliyatini tashkil etmoqda, yangi g'oyalar va yondashuvlar asosida dasturlarini shakllantiryapti. Bu esa demokratik jarayonlarning yanada chuqurlashuviga, fuqarolarning siyosiy faolligi oshishiga xizmat qilmoqda.

Demokratik jarayonlarning zamonaviy tendensiyalari turli yo'nalishlarda namoyon bo'lmoqda. Bu tendensiyalar nafaqat siyosiy tizimning tashkiliy tuzilishiga, balki uning mazmun-mohiyatiga ham ta'sir ko'rsatmoqda. Zamonaviy demokratiya an'anaviy vakillik demokratiyasidan yanada faol va bevosita ishtirokka asoslangan demokratiyaga o'tish bosqichini boshdan kechirmoqda. Bu jarayonda yangi demokratik institutlar va mexanizmlar shakllanmoqda, mavjud demokratik amaliyotlar transformatsiyaga uchramoqda.

Raqamli demokratiya shakllari keng tarqalmoqda va bu jarayon tobora chuqurlashib bormoqda. Elektron ovoz berish tizimlari saylovlarning shaffofligi va samaradorligini oshirmoqda. Onlayn muhokama platformalari fuqarolarga siyosiy qarorlar qabul qilish jarayonida faol ishtirok etish imkoniyatini bermoqda. Raqamli platformalar orqali fuqarolar o'z fikr-mulohazalarini bildirish, tashabbuslar ko'tarish va jamoatchilik nazoratini amalga oshirish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Bu esa demokratik jarayonlarning yanada ochiq va inkluziv bo'lishiga xizmat qilmoqda.

Elektron hukumat tizimlari rivojlanishi davlat boshqaruvi samaradorligini sezilarli darajada oshirmoqda. Davlat xizmatlarining raqamli platformalarga o'tishi fuqarolarga qulaylik yaratish bilan birga, byurokratik to'siqlarni kamaytirish va korrupsiyaga qarshi kurashishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Elektron hukumat portallari orqali fuqarolar davlat organlari faoliyatini kuzatish, murojaat qilish va xizmatlardan foydalanish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Bu esa davlat va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarning yangi formatini shakllantiryapti.

Fuqarolarning siyosiy faolligi yangi shakllarda namoyon bo'lmoqda va bu jarayon ijtimoiy tarmoqlar orqali yanada kuchaymoqda. Ijtimoiy tarmoqlar siyosiy munozaralar maydoniga aylanib, fuqarolar o'z pozitsiyalarini erkin ifoda etish, jamoatchilik fikrini shakllantirish va siyosiy qarorlar qabul qilishga ta'sir ko'rsatish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Fuqarolik tashabbuslar va jamoatchilik nazorati mexanizmlari takomillashmoqda, fuqarolarning siyosiy jarayonlardagi roli kuchaymoqda.

Mediatizatsiya jarayoni siyosiy kommunikatsiyaning yangi formatlarini shakllantirmoqda. Ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlar siyosiy jarayonlarga tobora kuchliroq ta'sir ko'rsatmoqda. Siyosiy lideplar va partiyalar ommaviy kommunikatsiyaning yangi usullarini o'zlashtiryapti, siyosiy marketing va PR-texnologiyalar takomillashmoqda. Bu esa siyosiy jarayonlarning yanada ochiq va shaffof bo'lishiga, siyosiy raqobatning kuchayishiga olib kelmoqda.

Global demokratik tendensiyalar xalqaro miqyosda demokratik qadriyatlar va tamoyillarning mustahkamlanishiga xizmat qilmoqda. Xalqaro demokratik standartlar va normalarga rioya qilish, demokratik qadriyatlarning universallashtirish global demokratik madaniyatning shakllanishiga olib kelmoqda. Xalqaro tashkilotlar

va institutlar demokratik jarayonlarni monitoring qilish, demokratik islohotlarni qo'llab-quvvatlash va demokratik tajribani almashish mexanizmlarini takomillashtiryapti.

Lokal demokratiya rivojlanishi mahalliy darajada demokratik jarayonlarning chuqurlashuviga olib kelmoqda. Mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlari vakolatlari kengaymoqda, ularning moliyaviy mustaqilligi va qarorlar qabul qilish erkinligi ortmoqda. Fuqarolarning mahalliy darajada qarorlar qabul qilishdagi ishtiroki kuchaymoqda, mahalliy byudjetni shakllantirish va nazorat qilishda jamoatchilikning roli ortmoqda. Bu esa demokratiyaning "pastdan yuqoriga" rivojlanishiga xizmat qilmoqda.

Participator va deliberativ demokratiya elementlarining kuchayishi zamonaviy demokratik jarayonlarning muhim tendensiyasi hisoblanadi. Fuqarolarning bevosita ishtirokiga asoslangan demokratik mexanizmlar - jamoatchilik muhokamalari, fuqarolar yig'inlari, jamoatchilik ekspertizasi kabi shakllar rivojlanmoqda. Konsensusga asoslangan qarorlar qabul qilish amaliyoti kengaymoqda, turli ijtimoiy guruhlar manfaatlarini muvozanatlashtirish mexanizmlari takomillashmoqda. Bu esa demokratik jarayonlarning yanada samarali va adolatli bo'lishiga xizmat qilmoqda.

Siyosiy modernizatsiya nazariyasi jamiyatning siyosiy tizimida ro'y beradigan tub o'zgarishlarni o'rganishga qaratilgan yondashuv hisoblanadi. Bu nazariya XX asrning o'rtalarida shakllangan bo'lib, jamiyatning an'anaviy holatdan zamonaviy holatga o'tish jarayonini kompleks tahlil qilishga asoslanadi. Siyosiy modernizatsiya nazariyasi jamiyat taraqqiyotining umumiy qonuniyatlarini aniqlash, rivojlanish modellarini ishlab chiqish va modernizatsiya jarayonlarini boshqarish imkonini beradi. Bu nazariya doirasida turli mamlakatlarning modernizatsiya tajribasi o'rganiladi, samarali islohotlar strategiyasi ishlab chiqiladi.

Siyosiy modernizatsiya jarayoni bir necha bosqichlardan iborat murakkab jarayon hisoblanadi. Birinchi bosqichda siyosiy tizimning transformatsiyasi, yangi siyosiy institutlarning shakllanishi va mavjud institutlarning modernizatsiyasi ro'y beradi. Ikkinchi bosqichda siyosiy ishtirok mexanizmlari takomillashadi, fuqarolarning siyosiy faolligi ortadi. Uchinchi bosqichda siyosiy madaniyat va

qadriyatlar tizimi yangilanadi. To'rtinchi bosqichda siyosiy tizimning barqarorligi va samaradorligi ta'minlanadi.

Siyosiy modernizatsiya institutlarning differentsiatsiyasi va ixtisoslashuvini nazarda tutadi, bu jarayonda siyosiy tizimning tarkibiy qismlari yangilanadi va takomillashadi. Yangi siyosiy institutlar - parlamentlar, siyosiy partiyalar, saylov tizimlari, fuqarolik jamiyati institutlari shakllanadi. Mavjud institutlar yangi funksiyalarni o'zlashtirib, zamonaviy talablarga moslashadi. Bu jarayon siyosiy tizimning moslashuvchanligi va barqarorligini oshiradi, uning samaradorligini kuchaytiradi.

Iqtisodiy modernizatsiya siyosiy modernizatsiyaning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Bu jarayon bozor munosabatlarining rivojlanishi, xususiy mulkchilik va tadbirkorlikning kengayishi, iqtisodiy erkinlik va raqobat muhitining shakllanishini o'z ichiga oladi. Iqtisodiy modernizatsiya natijasida jamiyatning moddiy-texnik bazasi mustahkamlanadi, iqtisodiy resurslarning samarali taqsimlanishi ta'minlanadi, innovatsion rivojlanish uchun sharoit yaratiladi. Bu esa siyosiy modernizatsiya jarayonlarining muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun zarur iqtisodiy asos yaratadi.

Ijtimoiy modernizatsiya jamiyat tuzilmasining o'zgarishi, ijtimoiy mobillik va stratifikatsiyaning yangi shakllarini nazarda tutadi. Bu jarayonda jamiyatning ijtimoiy tarkibi yangilanadi, yangi ijtimoiy guruhlar va qatlamlar shakllanadi, ijtimoiy mobillik imkoniyatlari kengayadi. Ijtimoiy modernizatsiya natijasida jamiyat a'zolarining ta'lim darajasi va kasbiy malakasi ortadi, urbanizatsiya jarayoni kuchayadi, hayot sifati yaxshilanadi. Bu o'zgarishlar siyosiy modernizatsiya jarayonlarining ijtimoiy bazasini mustahkamlaydi.

Madaniy modernizatsiya jamiyatning qadriyatlar tizimi, dunyoqarash va turmush tarzining tub o'zgarishini o'z ichiga oladi. Bu jarayonda an'anaviy qadriyatlar va normalar zamonaviy qadriyatlar bilan uyg'unlashadi, ratsional tafakkur va ilmiy dunyoqarash kuchayadi. Madaniy modernizatsiya natijasida innovatsion madaniyat rivojlanadi, jamiyat a'zolarining dunyoqarashi kengayadi, yangi bilim va ko'nikmalar shakllanadi. Bu o'zgarishlar siyosiy modernizatsiya jarayonlarining madaniy-ma'naviy asoslarini mustahkamlaydi.

Siyosiy modernizatsiya jarayonlarining muvaffaqiyati ko'p jihatdan modernizatsiya strategiyasining to'g'ri tanlanishi va samarali amalga oshirilishiga bog'liq. Bu strategiya har bir mamlakatning o'ziga xos xususiyatlari, tarixiy tajribasi va rivojlanish darajasini hisobga olgan holda ishlab chiqilishi lozim. Modernizatsiya strategiyasi kompleks xarakterga ega bo'lishi, jamiyat hayotining barcha sohalarini qamrab olishi va izchil amalga oshirilishi kerak. Bu jarayonda xalqaro tajriba va ilg'or amaliyotdan samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy sharoitda siyosiy modernizatsiya jarayonlari globallashuv va raqamlashtirish ta'sirida yangi xususiyatlar kasb etmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi, xalqaro integratsiya jarayonlarining chuqurlashuvi siyosiy modernizatsiya jarayonlarining yangi bosqichini boshlab berdi. Bu sharoitda siyosiy modernizatsiya strategiyalari yangilanmoqda, zamonaviy texnologiyalar va innovatsion yechimlardan faol foydalanilmoqda. Bu esa siyosiy modernizatsiya jarayonlarining samaradorligini oshirish va modernizatsiya maqsadlariga erishish imkonini beradi.

Fuqarolik jamiyati institutlari zamonaviy demokratik jamiyatning ajralmas elementi va muhim tayanchi hisoblanadi. Bu institutlar davlat va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarni tartibga solish, fuqarolar manfaatlarini ifoda etish va himoya qilish, jamoatchilik nazoratini amalga oshirish kabi muhim funksiyalarni bajaradi. Fuqarolik jamiyati institutlarining rivojlanishi demokratik jarayonlarning chuqurlashuviga, fuqarolarning siyosiy va ijtimoiy faolligining oshishiga xizmat qiladi. Bu institutlar jamiyat hayotining barcha sohalarini qamrab oladi va demokratik qadriyatlarining mustahkamlanishiga yordam beradi.

Nodavlat notijorat tashkilotlar fuqarolik jamiyatining eng faol va ta'sirchan institutlaridan biri sifatida shakllanmoqda. Ularning faoliyati tobora kengayib, yangi yo'nalishlar bilan boyib bormoqda. Nodavlat notijorat tashkilotlar ijtimoiy nazorat, jamoatchilik ekspertizasi, fuqarolar manfaatlarini himoya qilish kabi muhim funksiyalarni samarali bajarmoqda. Ular davlat organlari faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini amalga oshirish, qonun loyihalarini muhokama qilish, ijtimoiy ahamiyatga molik masalalarni ko'tarib chiqish orqali fuqarolik jamiyatining rivojlanishiga sezilarli hissa qo'shmoqda.

Jamoat birlashmalari va harakatlarning faoliyati yangi bosqichga ko'tarilmoqda. Ular turli ijtimoiy guruhlar manfaatlarini ifoda etish va himoya qilish bilan birga, jamiyatdagi muhim muammolarni hal etishda faol ishtirok etmoqda. Jamoat birlashmalari ekologiya, inson huquqlari, gender tenglik, yoshlar siyosati kabi dolzarb yo'nalishlarda samarali faoliyat olib bormoqda. Ularning faoliyati zamonaviy texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar asosida tashkil etilmoqda, xalqaro hamkorlik aloqalari kengaymoqda.

Kasaba uyushmalari zamonaviy sharoitlarga moslashib, o'z faoliyatini yangi talablar asosida qayta tashkil etmoqda. Ular an'anaviy mehnat huquqlarini himoya qilish bilan birga, ijtimoiy sheriklik tizimida faol ishtirok etmoqda, xodimlarning kasbiy malakasini oshirish, mehnat muhofazasi, ijtimoiy himoya masalalarida tashabbuslar ko'rsatmoqda. Kasaba uyushmalari faoliyatining zamonaviy shakllari - mediatsiya, mehnat nizolarini sudgacha hal etish, ijtimoiy muloqot mexanizmlari rivojlanmoqda.

Siyosiy partiyalar va partiyaviy tizimlar evolyutsiyasi zamonaviy demokratik jarayonlarning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. An'anaviy partiyalar yangi sharoitlarga moslashmoqda, o'z dasturlari va faoliyat usullarini zamonaviy talablar asosida yangilamoqda. Yangi turdagi partiyalar - "yashillar" partiyalari, raqamli partiyalar, populist partiyalar paydo bo'lmoqda. Partiyalarning ichki demokratiyasi kuchaymoqda, qarorlar qabul qilish jarayoni shaffoflashmoqda, a'zolar va tarafdorlar bilan muloqotning yangi shakllari joriy etilmoqda.

Ko'ppartiyaviylik tizimi demokratik jamiyatning muhim elementi sifatida takomillashib bormoqda. Partiyalararo raqobat va hamkorlik mexanizmlari rivojlanmoqda, siyosiy muloqot va kelishuv madaniyati shakllanmoqda. Partiyalarning saylov kampaniyalari zamonaviy texnologiyalar va marketing usullari asosida o'tkazilmoqda. Ijtimoiy tarmoqlar va raqamli platformalardan faol foydalanilmoqda. Partiyalarning moliyaviy faoliyati qonunchilik asosida tartibga solinmoqda, moliyaviy hisobotlarning shaffofligi ta'minlanmoqda.

Fuqarolik jamiyati institutlarining rivojlanishi zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari ta'sirida yangi xususiyatlar kasb etmoqda. Raqamli platformalar va ijtimoiy tarmoqlar fuqarolik tashabbuslarini amalga oshirish,

jamoatchilik fikrini shakllantirish, fuqarolar va davlat organlari o'rtasida muloqot o'rnatishning samarali vositasiga aylanmoqda. Kraudfanding va kraudsorsing texnologiyalari fuqarolik jamiyati institutlarining moliyaviy mustaqilligi va resurs bazasini mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Fuqarolik jamiyati institutlarining kelgusi rivojlanishi global tendensiyalar va milliy xususiyatlarning uyg'unlashuviga bog'liq. Bir tomondan, xalqaro tajriba va ilg'or amaliyotdan foydalanish, global fuqarolik jamiyati bilan integratsiyalashish muhim ahamiyat kasb etsa, ikkinchi tomondan, milliy qadriyatlar va an'analarni saqlash, mahalliy xususiyatlarni hisobga olish zarur. Bu muvozanatni ta'minlash fuqarolik jamiyati institutlarining barqaror rivojlanishi va samarali faoliyat yuritishi uchun muhim shartdir.

Demokratik jarayonlarning zamonaviy tendensiyalari shuni ko'rsatadiki, demokratiya tizimi doimiy rivojlanish va takomillashish jarayonida. XXI asrning boshlarida ro'y berayotgan tub o'zgarishlar - globallashtirish, raqamlashtirish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi demokratik jarayonlarning yangi bosqichini boshlab berdi. Yangi demokratik shakllar va mexanizmlar paydo bo'lmoqda - elektron demokratiya, raqamli ishtirok platformalari, onlayn ovoz berish tizimlari, ijtimoiy tarmoqlar orqali siyosiy muloqot kabi yangi amaliyotlar joriy etilmoqda. An'anaviy demokratik institutlar transformatsiyaga uchrab, zamonaviy talablar asosida o'z faoliyatini qayta tashkil etmoqda. Bu jarayonlar demokratik tizimning moslashuvchanligi va hayotiylikini ko'rsatadi.

Siyosiy modernizatsiya jarayonlari jamiyat hayotining barcha sohalarini qamrab olmoqda va tizimli xarakter kasb etmoqda. Bu jarayonlar siyosiy tizimning institutlari va mexanizmlarini yangilash bilan birga, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy sohalarda ham tub o'zgarishlarni nazarda tutadi. Modernizatsiya strategiyalarining muvaffaqiyati ko'p jihatdan ularning kompleks xarakterga ega ekanligi, milliy xususiyatlarni hisobga olishi va izchil amalga oshirilishi bilan belgilanadi. Zamonaviy sharoitda siyosiy modernizatsiya jarayonlari innovatsion yechimlar va ilg'or texnologiyalardan faol foydalanishni taqozo etmoqda.

Fuqarolik jamiyati institutlari, siyosiy partiyalar va partiyaviy tizimlar evolyutsion rivojlanish bosqichini boshdan kechirmoqda. Nodavlat notijorat

tashkilotlar, jamoat birlashmalari, kasaba uyushmalari va boshqa fuqarolik jamiyati institutlari o'z faoliyatini yangi sharoitlarga moslashtirib, yangi funksiyalar va vakolatlarni o'zlashtiryapti. Siyosiy partiyalar zamonaviy texnologiyalar va innovatsion usullardan foydalangan holda o'z faoliyatini tashkil etmoqda. Bu jarayonlar demokratik qadriyatlarning mustahkamlanishi, fuqarolarning siyosiy faolligi oshishi va jamiyat hayotida ishtirokining kengayishiga xizmat qilmoqda.

Demokratik jarayonlarning kelgusi rivojlanishi ko'p jihatdan zamonaviy tendensiyalarni to'g'ri anglash va ulardan samarali foydalanishga bog'liq. Global miqyosda ro'y berayotgan o'zgarishlar - xalqaro integratsiya jarayonlarining chuqurlashuvi, raqamli transformatsiya, yangi texnologiyalarning joriy etilishi demokratik jarayonlarning yangi bosqichini belgilab bermoqda. Bu sharoitda demokratik institutlar va mexanizmlarni doimiy takomillashtirish, yangi demokratik amaliyotlarni joriy etish, fuqarolarning siyosiy ishtirokini kengaytirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Demokratik jarayonlarning istiqbollari jamiyatning yangi ehtiyojlari va talablari bilan belgilanadi. Zamonaviy jamiyat tobora murakkablashib, yangi muammolar va chaqiriqlarga duch kelmoqda. Bu esa demokratik institutlar va mexanizmlarning moslashuvchanligini oshirish, yangi yechimlar va innovatsion yondashuvlarni ishlab chiqish zaruratini keltirib chiqaradi. Demokratik jarayonlarning kelgusi taraqqiyoti ko'p jihatdan ularning zamonaviy texnologiyalar va innovatsiyalardan samarali foydalanish, fuqarolarning yangi ehtiyojlariga javob berish va global o'zgarishlarga moslashish qobiliyati bilan belgilanadi.

3-MAVZU: Siyosiy kommunikatsiya va ommaviy axborot vositalari

Reja:

3.1. Zamonaviy siyosiy jarayonlarda siyosiy kommunikatsiya va ommaviy axborot vositalarining roli.

3.2. Siyosiy madaniyat va siyosiy ijtimoiylashuv jarayonlari.

3.3. Siyosiy yetakchilik va elitalar nazariyasi.

Zamonaviy jamiyatda siyosiy kommunikatsiya va ommaviy axborot vositalari alohida ahamiyat kasb etmoqda. XXI asrning boshlarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi, raqamli transformatsiya jarayonlarining chuqurlashuvi siyosiy kommunikatsiyaning mazmun-mohiyati va shakllarini tubdan o'zgartirmoqda. Siyosiy kommunikatsiya nafaqat siyosiy jarayonlarni yoritish va tahlil qilish, balki siyosiy voqelikni shakllantirish, jamoatchilik fikrini boshqarish va siyosiy qarorlar qabul qilishga ta'sir ko'rsatishning muhim vositasiga aylanmoqda. Bu jarayonda ommaviy axborot vositalari hal qiluvchi rol o'ynab, siyosiy axborotni uzatish, talqin qilish va tarqatishning asosiy kanali sifatida faoliyat yuritmoqda.

Siyosiy kommunikatsiya tizimining zamonaviy holati yangi tendensiyalar va o'zgarishlar bilan tavsiflanadi. An'anaviy ommaviy axborot vositalari - matbuot, radio va televideniye bilan bir qatorda, internet va ijtimoiy tarmoqlar siyosiy kommunikatsiyaning muhim platformalariga aylanmoqda. Raqamli texnologiyalar va ijtimoiy media siyosiy axborotni tezkor uzatish, keng auditoriyani qamrab olish va interaktiv muloqotni ta'minlash imkonini bermoqda. Bu esa siyosiy kommunikatsiyaning yangi formatlarini shakllantirmoqda, siyosiy muloqot va munozaralarning yangi maydonlarini yaratmoqda.

Siyosiy kommunikatsiya va ommaviy axborot vositalarining o'zaro ta'siri tobora murakkablashib bormoqda. Bir tomondan, ommaviy axborot vositalari siyosiy kommunikatsiyaning asosiy kanali sifatida faoliyat yuritisa, ikkinchi tomondan, siyosiy kommunikatsiya ommaviy axborot vositalarining mazmuni va yo'nalishini belgilaydi. Bu o'zaro ta'sir jarayonida yangi kommunikativ strategiyalar va

texnologiyalar paydo bo'lmoqda, mediamuhitning siyosiylashuvi kuchaymoqda. Siyosiy PR, siyosiy reklama, mediaplanlash kabi yo'nalishlar rivojlanmoqda.

Siyosiy kommunikatsiya va ommaviy axborot vositalarining jamiyat hayotidagi roli muntazam ortib bormoqda. Ular nafaqat siyosiy axborotni yetkazish, balki siyosiy qadriyatlarni shakllantirish, siyosiy madaniyatni rivojlantirish, fuqarolarning siyosiy ongini oshirish va siyosiy jarayonlarda ishtirokini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu bilan birga, siyosiy kommunikatsiya va ommaviy axborot vositalarining ta'siri ostida jamiyatning siyosiy hayoti yangi xususiyatlar kasb etmoqda, siyosiy munosabatlarning yangi shakllari paydo bo'lmoqda.

Zamonaviy sharoitda siyosiy kommunikatsiya va ommaviy axborot vositalarini o'rganish alohida dolzarblik kasb etadi. Bu sohadagi tendensiyalar va o'zgarishlarni tahlil qilish, yangi kommunikativ texnologiyalar va strategiyalarni o'rganish, ularning jamiyat hayotiga ta'sirini baholash muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega. Siyosiy kommunikatsiya va ommaviy axborot vositalarining rivojlanishi demokratik jarayonlarning chuqurlashuviga, fuqarolik jamiyatining shakllanishiga va siyosiy tizimning modernizatsiyasiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Bu esa mazkur sohani har tomonlama va chuqur o'rganish zaruratini keltirib chiqaradi.

Zamonaviy siyosiy jarayonlarda siyosiy kommunikatsiya va ommaviy axborot vositalari (OAV) markaziy o'rin egallaydi. Axborot asri sharoitida siyosiy kommunikatsiya tizimi tubdan o'zgarib, yangi xususiyatlar va imkoniyatlar bilan boyimoqda. OAV siyosiy axborotni yetkazish, jamoatchilik fikrini shakllantirish va siyosiy qarorlar qabul qilishga ta'sir ko'rsatishning asosiy vositasiga aylangan. Bu esa siyosiy jarayonlarning mediatizatsiyasini, ya'ni OAV ta'siri ostida transformatsiyaga uchrashini keltirib chiqarmoqda.

Siyosiy kommunikatsiya zamonaviy siyosiy jarayonlarning asosiy mexanizmi sifatida namoyon bo'lmoqda. U siyosiy institutlar, siyosiy aktyorlar va fuqarolar o'rtasidagi axborot almashinuvini ta'minlash bilan birga, siyosiy munosabatlarni tartibga solish, siyosiy qadriyatlarni uzatish va siyosiy madaniyatni shakllantirish vazifalarini ham bajaradi. Zamonaviy texnologiyalar siyosiy kommunikatsiyaning yangi kanallarini yaratib, uning samaradorligini oshirmoqda va qamrovini kengaytirmoqda.

Ommaviy axborot vositalari siyosiy jarayonlarning faol ishtirokchisiga aylanmoqda. Ular nafaqat siyosiy voqealarni yoritish va tahlil qilish, balki siyosiy kun tartibini shakllantirish, siyosiy munozaralarni tashkil etish va siyosiy qarorlar qabul qilishga ta'sir ko'rsatish imkoniyatiga ega. OAV siyosiy elita va jamiyat o'rtasidagi muloqotni ta'minlovchi asosiy vositaga aylangan. Bu esa OAVning siyosiy ta'sirini va mas'uliyatini oshirmoqda.

Internet va ijtimoiy tarmoqlar siyosiy kommunikatsiyaning yangi formatlarini yaratmoqda. Ular siyosiy axborotni tezkor uzatish, keng auditoriyani qamrab olish va interaktiv muloqotni ta'minlash imkonini beradi. Ijtimoiy media platformalari siyosiy munozaralar maydoni, fuqarolik tashabbuslarini ilgari surish vositasi va siyosiy safarbarlik mexanizmi sifatida faoliyat yuritmoqda. Bu esa an'anaviy OAVning roli va funksiyalarini qayta ko'rib chiqishni taqozo etadi.

Siyosiy PR va siyosiy marketing texnologiyalari tobora takomillashib bormoqda. Zamonaviy siyosiy jarayonlarda siyosiy imijni shakllantirish, siyosiy brendlarni yaratish va siyosiy kampaniyalarni tashkil etish muhim ahamiyat kasb etmoqda. OAV bu jarayonlarning asosiy vositasi sifatida faoliyat yuritib, siyosiy marketingning samaradorligini ta'minlaydi. Raqamli texnologiyalar esa yangi marketing usullari va strategiyalarini joriy etish imkonini bermoqda.

Siyosiy kommunikatsiya va OAVning ta'siri ostida fuqarolarning siyosiy ishtiroki yangi shakllar kasb etmoqda. Onlayn-petitsiyalar, ijtimoiy tarmoqlardagi kampaniyalar, raqamli aktivizm kabi yangi ishtirok shakllari paydo bo'lmoqda. Fuqarolar OAV va ijtimoiy tarmoqlar orqali siyosiy jarayonlarga ta'sir ko'rsatish, o'z pozitsiyalarini bildirish va siyosiy qarorlar qabul qilishda ishtirok etish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Bu esa demokratik jarayonlarning yangi bosqichini boshlab bermoqda.

Siyosiy kommunikatsiya va OAVning rivojlanishi siyosiy tizimning modernizatsiyasiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Raqamli texnologiyalar davlat boshqaruvi samaradorligini oshirish, davlat xizmatlarini takomillashtirish va davlat-fuqaro munosabatlarini yangi bosqichga ko'tarish imkonini bermoqda. Elektron hukumat tizimlari, davlat organlari portallari, davlat xizmatlarining onlayn

platformalari rivojlanmoqda. Bu esa davlat boshqaruvining shaffofligi va samaradorligini oshirmoqda.

Zamonaviy siyosiy jarayonlarda axborot xavfsizligi masalalari tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Soxta axborot (fake news), axborot manipulyatsiyasi, kiberxurujlar kabi tahdidlar kuchaymoqda. Bu esa siyosiy kommunikatsiya va OAV faoliyatini tartibga solish, axborot xavfsizligini ta'minlash, mediasavodxonlikni oshirish kabi masalalarni kun tartibiga qo'ymoqda. Siyosiy kommunikatsiya va OAVning mas'uliyatli faoliyatini ta'minlash demokratik jamiyat barqarorligining muhim sharti hisoblanadi.

Siyosiy madaniyat jamiyatning siyosiy hayotida muhim o'rin tutuvchi qadriyatlar, g'oyalar, qarashlar va xulq-atvor modellarining yig'indisi sifatida namoyon bo'ladi. U jamiyat a'zolarining siyosiy ong darajasini, siyosiy faolligini va siyosiy jarayonlarda ishtirok etish xususiyatlarini belgilaydi. Zamonaviy sharoitda siyosiy madaniyat tizimi yangi elementlar bilan boyib, transformatsiyaga uchramoqda. Globallashuv va axborot jamiyati sharoitida siyosiy madaniyatning yangi shakllari va namoyon bo'lish usullari paydo bo'lmoqda.

Siyosiy ijtimoiylashuv jarayoni shaxsning siyosiy tizimga moslashishi, siyosiy qadriyatlar va normalarni o'zlashtirishi, siyosiy xulq-atvor ko'nikmalarini egallashini o'z ichiga oladi. Bu jarayon bolalikdan boshlanib, butun umr davom etadi va turli institutlar - oila, ta'lim muassasalari, ommaviy axborot vositalari, siyosiy tashkilotlar orqali amalga oshiriladi. Zamonaviy sharoitda siyosiy ijtimoiylashuv jarayonining yangi agentlari paydo bo'lmoqda, uning shakl va usullari takomillashmoqda.

Siyosiy madaniyatning shakllanishida ta'lim tizimi alohida ahamiyat kasb etadi. Ta'lim muassasalari orqali yoshlar siyosiy bilimlarni egallaydi, siyosiy qadriyatlar va normalarni o'zlashtiradi, siyosiy faollik ko'nikmalarini shakllantiradi. Zamonaviy ta'lim tizimi fuqarolik ta'limi, siyosiy savodxonlik, mediasavodxonlik kabi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi. Bu esa yoshlarning siyosiy madaniyatini shakllantirish va siyosiy ijtimoiylashuv jarayonlarining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlar siyosiy madaniyatni shakllantirish va siyosiy ijtimoiylashuv jarayonlarida muhim rol o'ynaydi. Ular siyosiy axborotni uzatish, siyosiy voqealarni talqin qilish, siyosiy qadriyatlarni targ'ib

qilish orqali jamiyat a'zolarining siyosiy ongi va xulq-atvoriga ta'sir ko'rsatadi. Raqamli texnologiyalar va ijtimoiy media platformalari siyosiy madaniyatning yangi elementlarini shakllantirmoqda, siyosiy ijtimoiylashuv jarayonlarining yangi kanallarini yaratmoqda.

Siyosiy partiyalar va jamoat tashkilotlari siyosiy madaniyatni rivojlantirish va siyosiy ijtimoiylashuv jarayonlarini amalga oshirishda faol ishtirok etadi. Ular o'z a'zolari va tarafdorlarining siyosiy ongi va faolligini oshirish, siyosiy qadriyatlarni targ'ib qilish, siyosiy ishtirok ko'nikmalarini shakllantirish bo'yicha tizimli faoliyat olib boradi. Siyosiy tashkilotlar yoshlarni siyosiy jarayonlarga jalb qilish, ularning siyosiy madaniyatini shakllantirish va siyosiy ijtimoiylashuvini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Zamonaviy jamiyatda siyosiy madaniyatning turli modellari va shakllari mavjud. Har bir jamiyat o'zining tarixiy tajribasi, qadriyatlari va an'alariga asoslangan holda o'ziga xos siyosiy madaniyatni shakllantiradi. Shu bilan birga, globallashuv jarayonlari ta'sirida siyosiy madaniyatning universal elementlari ham shakllanmoqda. Demokratik qadriyatlar, inson huquqlari, fuqarolik mas'uliyati kabi tushunchalar zamonaviy siyosiy madaniyatning muhim tarkibiy qismlariga aylanmoqda.

Siyosiy madaniyat va siyosiy ijtimoiylashuv jarayonlari jamiyatning siyosiy barqarorligi va rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Yuqori siyosiy madaniyat darajasi fuqarolarning siyosiy jarayonlarda ongli va faol ishtirokini ta'minlaydi, siyosiy tizimning samarali faoliyat yuritishiga yordam beradi. Samarali siyosiy ijtimoiylashuv jarayoni esa jamiyat a'zolarining siyosiy tizimga moslashishi, siyosiy qadriyatlar va normalarni o'zlashtirishi, siyosiy faollik ko'nikmalarini egallashini ta'minlaydi.

Siyosiy madaniyat va siyosiy ijtimoiylashuv jarayonlarining rivojlanishi ko'p jihatdan jamiyatning umumiy rivojlanish darajasi, ta'lim tizimining samaradorligi, ommaviy axborot vositalarining professional faoliyati va siyosiy institutlarning faolligi bilan belgilanadi. Bu jarayonlarni takomillashtirish uchun kompleks yondashuv zarur bo'lib, bu davlat siyosati darajasida ham, fuqarolik jamiyati institutlari faoliyatida ham o'z aksini topishi kerak. Zamonaviy texnologiyalar va

innovatsion yondashuvlardan foydalanish siyosiy madaniyatni rivojlantirish va siyosiy ijtimoiylashuv jarayonlarining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Siyosiy yetakchilik va elitalar nazariyasi zamonaviy siyosatshunoslikning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu nazariya jamiyatda hokimiyat va ta'sirning taqsimlanishi, siyosiy qarorlar qabul qilish jarayoni va jamiyat boshqaruvining xususiyatlarini o'rganadi. Siyosiy yetakchilik fenomeni jamiyat taraqqiyotining barcha bosqichlarida muhim ahamiyat kasb etgan bo'lib, zamonaviy sharoitda uning roli va ahamiyati yanada ortib bormoqda. Siyosiy elitalar esa jamiyatning strategik rivojlanish yo'nalishlarini belgilash va muhim siyosiy qarorlar qabul qilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Siyosiy yetakchilik nazariyasi yetakchilik fenomenining mohiyati, uning shakllanish mexanizmlari va namoyon bo'lish xususiyatlarini o'rganadi. Zamonaviy nazariyalar siyosiy yetakchilikning turli modellarini taklif etadi - xarizmatik yetakchilik, tranzaksion yetakchilik, transformatsion yetakchilik kabi. Har bir model yetakchilikning o'ziga xos jihatlari va samaradorlik mezonlarini belgilaydi. Siyosiy yetakchilik uslublari va texnologiyalari ham takomillashib bormoqda, zamonaviy kommunikatsiya vositalari va boshqaruv usullaridan faol foydalanilmoqda.

Siyosiy elitalar nazariyasi jamiyatning yuqori qatlamini tashkil etuvchi, muhim siyosiy qarorlar qabul qilish imkoniyatiga ega bo'lgan guruhlarni o'rganadi. Klassik elitalar nazariyasi (G. Moska, V. Pareto) elitarning mavjudligi va ularning jamiyat hayotidagi rolini asoslagan bo'lsa, zamonaviy nazariyalar elitarning shakllanishi, yangilanishi va transformatsiyasi jarayonlarini tahlil qiladi. Elitalar sirkulyatsiyasi nazariyasi elitalar almashinuvi va yangilanishining qonuniyatlarini o'rganadi.

Zamonaviy jamiyatda siyosiy yetakchilik va elitalar faoliyatining yangi xususiyatlari namoyon bo'lmoqda. Axborot asri sharoitida yetakchilik va elitalar faoliyati mediatizatsiyaga uchramoqda, ya'ni ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlar ta'siri ostida transformatsiyaga uchramoqda. Siyosiy yetakchilar va elitalar o'z faoliyatlarini yangi kommunikativ muhitga moslashtirishga majbur bo'lmoqda. Siyosiy marketing va PR-texnologiyalar yetakchilar imijini shakllantirish va elitalar faoliyatini legitimlashtirish vositasiga aylanmoqda.

Siyosiy yetakchilik va elitalarning shakllanishida ta'lim tizimi, professional tajriba va ijtimoiy aloqalar muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy sharoitda elitalarning shakllanish mexanizmlari murakkablashib bormoqda, yangi meritokratik tamoyillar joriy etilmoqda. Siyosiy yetakchilar va elitalarning professional tayyorgarligi, kompetensiyalari va shaxsiy sifatlariga qo'yiladigan talablar ortib bormoqda. Bu esa yangi avlod siyosiy yetakchilar va elitalarning shakllanishiga olib kelmoqda.

Demokratik jamiyatda siyosiy yetakchilik va elitalar faoliyatining legitimligi muhim ahamiyat kasb etadi. Yetakchilar va elitalar o'z faoliyatlarini jamiyat manfaatlariga moslashtirish, fuqarolar bilan muloqotni yo'lga qo'yish va jamoatchilik oldida hisobot berish mexanizmlarini rivojlantirish zarur. Siyosiy yetakchilik va elitalar faoliyatining shaffofligi va nazorat qilinishi demokratik tizimning muhim tamoyili hisoblanadi.

Siyosiy yetakchilik va elitalar nazariyasining amaliy ahamiyati shundaki, u jamiyatni boshqarish, siyosiy qarorlar qabul qilish va siyosiy jarayonlarni yo'naltirish mexanizmlarini tushunish imkonini beradi. Bu nazariya siyosiy yetakchilar va elitalar faoliyatini takomillashtirish, ularning samaradorligini oshirish va jamiyat manfaatlariga xizmat qilishini ta'minlash uchun nazariy asos yaratadi. Zamonaviy sharoitda siyosiy yetakchilik va elitalar nazariyasi yangi elementlar bilan boyib, yangi yondashuvlar va konsepsiyalar bilan to'ldirilmoqda.

4-MAVZU: Siyosiy konfliktologiya va mojarolarni boshqarishning dolzarb masalalari.

Reja:

- 4.1. Siyosiy konfliktologiya va mojarolarni boshqarish.
- 4.2. Milliy xavfsizlik va uning zamonaviy tahdidlari.
- 4.3. Siyosiy prognozashtirish va modellash.

Zamonaviy dunyo siyosiy mojarolar va ziddiyatlarning murakkablashuvi, yangi shakllarda namoyon bo'lishi va global miqyos kasb etishi bilan tavsiflanadi. Siyosiy konfliktologiya va mojarolarni boshqarish masalalari bugungi kunda nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyat kasb etuvchi dolzarb yo'nalishga aylangan. XXI asrda yuz berayotgan geosiyosiy o'zgarishlar, xalqaro munosabatlar tizimidagi transformatsiyalar va yangi xavf-xatarlarning paydo bo'lishi siyosiy mojarolarning yangi shakllarini keltirib chiqarmoqda. Bu esa siyosiy konfliktologiya sohasida yangi yondashuvlar va nazariyalarni ishlab chiqish, mojarolarni boshqarishning zamonaviy mexanizmlarini takomillashtirish zaruratini keltirib chiqaradi.

Siyosiy mojarolar tabiati va dinamikasini o'rganish, ularning kelib chiqish sabablarini aniqlash va rivojlanish qonuniyatlarini tadqiq etish siyosiy konfliktologiya asosiy vazifalaridan hisoblanadi. Zamonaviy siyosiy mojarolar ko'p qirrali xarakterga ega bo'lib, ularning zahirida etnik, diniy, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy omillar yotadi. Globallashtirish sharoitida mojarolarning transnatsional xususiyat kasb etishi, axborot texnologiyalari ta'sirida yangi konflikt maydonlarining paydo bo'lishi kuzatilmoqda. Bu esa mojarolarni kompleks o'rganish va tizimli yondashuv asosida tahlil qilishni taqozo etadi.

Mojarolarni boshqarish va hal etish mexanizmlarini takomillashtirish bugungi kunning eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Xalqaro tashkilotlar, davlatlar va nodavlat aktyorlar tomonidan qo'llaniladigan an'anaviy vositalar va usullar zamonaviy mojarolarning murakkab tabiatini hisobga olgan holda qayta ko'rib chiqilishi va yangilanishi zarur. Mediatsiya, muzokaralar, превентив diplomatiya

kabi mojarolarni hal etish vositalarining samaradorligini oshirish, yangi mexanizmlar va yondashuvlarni ishlab chiqish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi mojarolarni boshqarish sohasida ham yangi imkoniyatlar va chaqiriqlarni keltirib chiqarmoqda. Bir tomondan, zamonaviy texnologiyalar mojarolarni erta aniqlash, monitoring qilish va hal etish jarayonlarini takomillashtirish imkonini bersa, ikkinchi tomondan, axborot makonida yangi turdagi mojarolar va qarama-qarshiliklarning paydo bo'lishiga olib kelmoqda. Kibermakondagi mojarolar, axborot urushlari, ijtimoiy tarmoqlardagi qarama-qarshiliklar siyosiy konfliktologiyaning yangi tadqiqot yo'nalishlariga aylanmoqda.

Siyosiy mojarolarni o'rganish va boshqarish sohasida xalqaro hamkorlikni kuchaytirish, ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirish va amaliy tajriba almashinuvini yo'lga qo'yish muhim ahamiyat kasb etadi. Jahon hamjamiyati oldida turgan global muammolar va xavf-xatarlar mojarolarni boshqarish sohasida yangi yondashuvlar va samarali mexanizmlarni ishlab chiqishni taqozo etmoqda. Bu esa siyosiy konfliktologiya sohasidagi nazariy va amaliy izlanishlarning dolzarbligini yanada oshiradi.

Siyosiy mojarolarning zamonaviy shakllari va namoyon bo'lish xususiyatlari tobora murakkablashib bormoqda. Bugungi kunda mojarolar nafaqat davlatlararo yoki ichki siyosiy ziddiyatlar ko'rinishida, balki gibril urushlar, axborot qarama-qarshiliklari, iqtisodiy ziddiyatlar va madaniy-sivilizatsion to'qnashuvlar shaklida ham namoyon bo'lmoqda. Bu esa mojarolarni o'rganish va boshqarishga nisbatan yangicha yondashuvlarni talab etadi, chunki an'anaviy konfliktologik nazariyalar va usullar zamonaviy mojarolarning murakkab tabiatini to'liq qamrab ololmaydi.

Mojarolarning institutsionallasuvi zamonaviy siyosiy jarayonlarning muhim xususiyatiga aylanmoqda. Siyosiy institutlar va tuzilmalar doirasida mojarolarni tartibga solish mexanizmlari shakllanmoqda, mojarolarni hal etishning huquqiy va me'yoriy asoslari takomillashmoqda. Shu bilan birga, noinstitutsonal mojarolar ham kuchayib bormoqda, ular ko'pincha mavjud institutsional tizimlarning samaradorligini pasaytiradi va ijtimoiy-siyosiy barqarorlikka tahdid soladi.

Zamonaviy mojarolarning yana bir muhim xususiyati - ularning transnatsional xarakter kasb etishidir. Global iqtisodiy aloqalar, xalqaro migratsiya, transmilliy jinoyatchilik va terrorizm kabi hodisalar mojarolarning geografik chegaralarini kengaytirmoqda. Bir hududdagi mojaro boshqa mintaqalarga ham ta'sir ko'rsatishi, yangi ziddiyatlarni keltirib chiqarishi mumkin. Bu esa mojarolarni boshqarishda xalqaro hamkorlik va koordinatsiyani kuchaytirish zaruratini keltirib chiqaradi.

Raqamli texnologiyalar va ijtimoiy tarmoqlar mojarolarning yangi maydonini shakllantirmoqda. Kibermojarolar, ijtimoiy tarmoqlardagi qarama-qarshiliklar, fake news va dezinformatsiya kampaniyalari orqali olib boriladigan axborot urushlari zamonaviy konfliktologiyaning dolzarb muammolariga aylanmoqda. Virtual makonda yuz beradigan mojarolar real siyosiy jarayonlarga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda, bu esa kiberhavfsizlik va axborot xavfsizligi masalalarini kun tartibiga qo'ymoqda.

Mojarolarni boshqarishning innovatsion usullari va texnologiyalari rivojlanmoqda. Sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar texnologiyalari mojarolarni bashorat qilish, erta ogohlantirish tizimlarini yaratish va mojarolarni monitoring qilish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Mediatsiya va muzokaralar jarayonida raqamli platformalardan foydalanish, onlayn nizolarni hal etish mexanizmlarini joriy etish kabi yangi yondashuvlar paydo bo'lmoqda.

Madaniyatlararo muloqot va sivilizatsiyalararo dialog mojarolarni boshqarishning muhim vositasiga aylanmoqda. Turli madaniyatlar va qadriyatlar tizimi o'rtasidagi ziddiyatlarni bartaraf etish, o'zaro tushunish va hurmatni shakllantirish orqali mojarolarning oldini olish mumkin. Bu jarayonda ta'lim tizimi, ommaviy axborot vositalari va fuqarolik jamiyati institutlari muhim rol o'ynaydi.

Mojarolarni boshqarishda nodavlat aktyorlarning roli tobora ortib bormoqda. Xalqaro nodavlat tashkilotlar, ekspert hamjamiyatlari, fuqarolik jamiyati institutlari mojarolarni hal etish va preventiv diplomatiya sohasida faol ishtirok etmoqda. Ular mojarolarni monitoring qilish, vositachilik missiyalarini amalga oshirish, gumanitar yordam ko'rsatish va mojarolardan keyingi tiklanish jarayonlarida muhim rol o'ynaydi.

Mojarolarni boshqarishning samarali tizimini yaratish uchun kompleks yondashuv zarur. Bu yondashuv huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish, institutsional salohiyatni kuchaytirish, xalqaro hamkorlikni rivojlantirish, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish va madaniyatlararo muloqotni yo'lga qo'yishni o'z ichiga oladi. Bunday tizim mojarolarning oldini olish, ularni samarali boshqarish va bartaraf etish imkonini beradi, shuningdek, tinchlik va barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Milliy xavfsizlik tushunchasi zamonaviy sharoitda yangi mazmun va mohiyat kasb etmoqda. U nafaqat davlatning harbiy va siyosiy xavfsizligini, balki iqtisodiy, ijtimoiy, ekologik, axborot va madaniy xavfsizlik kabi ko'plab yo'nalishlarni qamrab oladi. Global o'zgarishlar va yangi xavf-xatarlarning paydo bo'lishi milliy xavfsizlikka nisbatan kompleks yondashuvni talab etmoqda. Bu esa milliy xavfsizlik strategiyalari va konsepsiyalarini muntazam yangilab borish, yangi tahdidlarga qarshi kurashish mexanizmlarini takomillashtirish zaruratini keltirib chiqaradi.

Zamonaviy tahdidlarning asosiy xususiyati ularning transnatsional xarakter kasb etishidir. Xalqaro terrorizm, kiberjinoyatchilik, noqonuniy migratsiya, giyohvand moddalar traffigi, transmilliy uyushgan jinoyatchilik kabi tahdidlar alohida davlatlar chegarasidan chiqib, global miqyos kasb etmoqda. Bu tahdidlarga qarshi kurashish uchun xalqaro hamkorlikni kuchaytirish, huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyatini muvofiqlashtirish va axborot almashish tizimlarini takomillashtirish talab etiladi.

Axborot xavfsizligi milliy xavfsizlikning eng muhim yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda. Kiberxurujlar, axborot urushlari, dezinformatsiya kampaniyalari, ijtimoiy tarmoqlar orqali amalga oshiriladigan ta'sir operatsiyalari davlat va jamiyat barqarorligiga jiddiy tahdid solmoqda. Raqamli infratuzilmani himoya qilish, axborot makonining xavfsizligini ta'minlash, kiberhimoya tizimlarini rivojlantirish strategik ahamiyat kasb etadi.

Iqtisodiy xavfsizlik masalalari ham tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Global iqtisodiy inqirozlar, moliyaviy beqarorlik, sanksiyalar siyosati, savdo urushlari milliy iqtisodiyotlar uchun jiddiy tahdidlar yaratmoqda. Iqtisodiy mustaqillikni ta'minlash, strategik tarmoqlarni himoya qilish, import o'rnini bosish

siyosatini olib borish, innovatsion rivojlanishni rag'batlantirish milliy xavfsizlik siyosatining muhim yo'nalishlariga aylanmoqda.

Ekologik xavfsizlik global miqyosda tobora dolzarb muammoga aylanib bormoqda. Iqlim o'zgarishi, atrof-muhitning ifloslanishi, tabiiy resurslarning tugab borishi, biologik xilma-xillikning yo'qolishi kabi ekologik muammolar milliy xavfsizlikka jiddiy tahdid solmoqda. "Yashil" texnologiyalarni rivojlantirish, qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish, ekologik me'yorlarni takomillashtirish orqali bu tahdidlarga qarshi kurashish mumkin.

Ijtimoiy xavfsizlik sohasidagi tahdidlar ham kuchayib bormoqda. Aholi qashshoqlashuvi, ijtimoiy tengsizlikning ortishi, ishsizlik, demografik muammolar, migratsion jarayonlar jamiyat barqarorligiga ta'sir ko'rsatmoqda. Ijtimoiy himoya tizimini takomillashtirish, bandlikni ta'minlash, demografik siyosatni takomillashtirish, migratsiya jarayonlarini tartibga solish milliy xavfsizlik siyosatining muhim yo'nalishlariga aylanmoqda.

Madaniy va ma'naviy xavfsizlik masalalari ham milliy xavfsizlik tizimida muhim o'rin tutadi. Globallashuv sharoitida milliy o'zlikni saqlash, madaniy qadriyatlarni asrash, ma'naviy tahdidlarga qarshi kurashish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Ta'lim tizimini rivojlantirish, milliy madaniyatni qo'llab-quvvatlash, axborot-ma'naviy makonni himoya qilish orqali bu sohada xavfsizlikni ta'minlash mumkin.

Milliy xavfsizlikni ta'minlash tizimini takomillashtirish uzluksiz jarayon bo'lib, u davlat va jamiyatning barcha institutlari hamkorligini talab etadi. Huquqiy bazani takomillashtirish, institutsional mexanizmlarni rivojlantirish, xalqaro hamkorlikni kuchaytirish, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish, fuqarolik jamiyati institutlarini jalb etish orqali milliy xavfsizlikka tahdid soluvchi zamonaviy xavf-xatarlarga samarali qarshi kurashish mumkin. Bu jarayonda milliy manfaatlarni himoya qilish bilan bir qatorda, xalqaro hamjamiyat bilan hamkorlikni rivojlantirish, global xavfsizlik tizimiga integratsiyalashish muhim ahamiyat kasb etadi.

Siyosiy prognozlashtirish va modellashtirish zamonaviy siyosiy jarayonlarni tahlil qilish va boshqarishning muhim vositasi hisoblanadi. Bu yo'nalish siyosiy hodisalar va jarayonlarning kelajakdagi rivojlanish tendensiyalarini aniqlash, mumkin bo'lgan ssenariylarni ishlab chiqish va qaror qabul qilish jarayonlarini

optimallashtirish imkonini beradi. Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt tizimlarining rivojlanishi siyosiy prognozlashtirish va modellashtirish usullarini yangi bosqichga ko'tarmoqda.

Zamonaviy siyosiy prognozlashtirish turli metodologik yondashuvlar va usullarni qo'llashga asoslanadi. Statistik tahlil, ekspert baholash, ssenariyli rejalashtirish, imitatsion modellashtirish, neyron tarmoqlari va mashinali o'qitish texnologiyalari keng qo'llanilmoqda. Katta ma'lumotlar (Big Data) texnologiyalari siyosiy jarayonlarni chuqur tahlil qilish va aniq prognozlar ishlab chiqish imkonini bermoqda. Bu usullarning kombinatsiyasi prognozlarning ishonchlilikini va aniqligini oshirish imkonini beradi.

Siyosiy modellashtirish jarayonida zamonaviy kompyuter texnologiyalari alohida ahamiyat kasb etadi. Murakkab siyosiy tizimlar va jarayonlarning virtual modellarini yaratish, turli omillar va o'zgaruvchilarning o'zaro ta'sirini o'rganish, qaror qabul qilishning turli variantlarini simulyatsiya qilish imkoniyati paydo bo'lmoqda. 3D-modellashtirish va virtual reallik texnologiyalari siyosiy jarayonlarni vizualizatsiya qilish va tahlil etishning yangi imkoniyatlarini ochib bermoqda.

Xalqaro munosabatlar va global siyosiy jarayonlarni prognozlashtirish alohida ahamiyat kasb etmoqda. Geosiyosiy vaziyatning o'zgarishi, xalqaro munosabatlar tizimidagi transformatsiyalar, yangi kuch markazlarining paydo bo'lishi kabi jarayonlarni bashorat qilish uchun kompleks yondashuv zarur. Bu jarayonda global iqtisodiy tendensiyalar, demografik o'zgarishlar, texnologik rivojlanish va ekologik omillarni hisobga olish muhim ahamiyatga ega.

Ichki siyosiy jarayonlarni prognozlashtirish va modellashtirish ham muhim yo'nalish hisoblanadi. Saylov jarayonlarini bashorat qilish, ijtimoiy-siyosiy beqarorlik xavfini baholash, siyosiy qarorlarning ijtimoiy oqibatlarini modellashtirish kabi masalalar dolzarb ahamiyat kasb etadi. Bu sohada ijtimoiy so'rovlar, kontentni tahlil qilish, ijtimoiy tarmoqlarni monitoring qilish kabi usullar keng qo'llanilmoqda.

Siyosiy prognozlashtirish va modellashtirish sohasida sun'iy intellekt texnologiyalarining roli tobora ortib bormoqda. Machine learning algoritmlari va neyron tarmoqlari siyosiy jarayonlardagi murakkab bog'liqliklarni aniqlash, katta hajmdagi ma'lumotlarni qayta ishlash va prognozlar ishlab chiqish imkonini beradi.

Shu bilan birga, sun'iy intellekt tizimlarining xolisligi va ishonchliligi masalasi ham dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Risk-menejment va xavfsizlik tahdidlarini prognozashtirish alohida e'tiborni talab etadi. Terroristik tahdidlar, kiberhujumlar, ijtimoiy-siyosiy beqarorlik, iqtisodiy inqirozlar kabi xavf-xatarlarni oldindan aniqlash va ularga qarshi kurashish choralarini ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega. Bu sohada erta ogohlantirish tizimlari, xavf-xatarlarni baholash modellari va превентив choralar kompleksini ishlab chiqish zarur.

Siyosiy prognozashtirish va modellashtirish sohasida xalqaro hamkorlikni rivojlantirish, ilmiy-tadqiqot markazlari va ekspert hamjamiyatlari faoliyatini muvofiqlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Global miqyosdagi muammolar va tahdidlarni prognozashtirish uchun xalqaro darajada ma'lumotlar almashish, metodologik yondashuvlarni unifikatsiya qilish va hamkorlikdagi tadqiqotlarni olib borish zarur. Bu esa prognozashtirish va modellashtirish natijalarining ishonchliligi va samaradorligini oshirish imkonini beradi.

IV.AMALIY MASHG'ULOT MATERIALLARI

1-amaliy mashg'ulot: Globallashuv sharoitida davlat institutlarining transformatsiyasi.

Globallashuv sharoitida davlat institutlarining transformatsiyasi jahon siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlariga jiddiy ta'siri.

Tahliliy topshiriqlar

1-topshiriq: "Zamonaviy davlat modellari tahlili"

- Talabalar 3-4 kishilik guruhlariga bo'linadi
- Har bir guruh quyidagi davlatlardan birini tanlaydi: Singapur, BAA, Estoniya, Janubiy Koreya
- Tahlil yo'nalishlari:

Davlat boshqaruvi transformatsiyasining asosiy yo'nalishlari

Raqamli davlat xizmatlarining joriy etilishi

Innovatsion rivojlanish strategiyalari

Global raqobatbardoshlikni ta'minlash mexanizmlari

- Natijalarni taqdimot shaklida himoya qilish (15 daqiqa)

2-topshiriq: "Davlat funksiyalarining o'zgarishi"

- "Davlatning an'anaviy funksiyalari vs Yangi funksiyalar" qiyosiy jadvali
- Har bir funksiya bo'yicha real misollar keltirish
- Global tendensiyalar ta'sirida paydo bo'lgan yangi davlat funksiyalarini aniqlash
- Xulosalarni taqdim etish va muhokama qilish

2. KEYS-STADI TOPSHIRIQLARI

KEYSLAR TO'PLAMI

1-KEYS: "Raqamli transformatsiya muammolari"

Vaziyat tavsifi

Viloyatda davlat xizmatlarini raqamlashtirish loyihasi amalga oshirilmoqda.

Hududda quyidagi muammolar mavjud:

- Aholining 45% raqamli savodxonlik darajasi past
- Internet tezligi o'rtacha 2-3 Mb/s

- Chekka hududlarda internet umuman mavjud emas
- Davlat xodimlarining IT-ko'nikmalari yetarli emas
- Aholi orasida elektron xizmatlar haqida ma'lumot kamligi

Vazifalar

1. Muammolarni dolzarblik darajasi bo'yicha guruhlang
2. Har bir muammo uchun yechimlar taklif eting
3. Raqamli transformatsiyaning "yo'l xaritasi"ni tuzing
4. Jarayonni bosqichma-bosqich amalga oshirish rejasini ishlab chiqing
5. Kutilayotgan natijalarni ko'rsating

2-KEYS: "Davlat xizmatlarini modernizatsiya qilish"

Vaziyat tavsifi

Tuman hokimligida davlat xizmatlari ko'rsatish tizimida quyidagi muammolar aniqlangan:

- Hujjatlarni ko'rib chiqish muddati uzoq (o'rtacha 30 kun)
- Fuqarolar bir xil hujjatlarni bir necha marta taqdim etishlari kerak
- Xizmatlar uchun to'lovlar turli banklarda amalga oshiriladi
- Navbatlar muammosi mavjud
- Xodimlar o'rtasida korrupsiya holatlari uchramoqda

Vazifalar

1. SWOT-tahlil o'tkazing
2. Xorijiy tajribani o'rganib, samarali yechimlarni aniqlang
3. Tizimni modernizatsiya qilish bo'yicha takliflar bering
4. Islohotlarning aniq indikatorlarini belgilang
5. Nazorat tizimini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqing

3-KEYS: "Elektron hukumat platformasini joriy etish"

Vaziyat tavsifi

Mahalliy hokimlik elektron hukumat platformasini joriy etmoqda. Mavjud muammolar:

- Moliyaviy resurslar cheklanganligi
- Malakali IT-mutaxassislar yetishmasligi

- Ma'lumotlar bazalari integratsiyasi muammolari
- Axborot xavfsizligi masalalari
- Fuqarolar orasida ishonchsizlik

Vazifalar

1. Loyihani amalga oshirish strategiyasini ishlab chiqing
2. Resurslarni optimal taqsimlash rejasini tuzing
3. Xavfsizlik masalalarini hal etish bo'yicha takliflar bering
4. Jamoatchilik bilan aloqalar strategiyasini ishlab chiqing
5. Loyihaning samaradorlik ko'rsatkichlarini belgilang

4-KEYS: "Smart City" elementlarini joriy etish

Vaziyat tavsifi

Shahar hokimligi "Aqlli shahar" konsepsiyasini joriy etmoqda. Boshlang'ich sharoitlar:

- Shahar aholisi 500 ming kishi
- Infratuzilma eskirgan
- Transport tizimi samarasiz
- Ekologik muammolar mavjud
- Budget cheklangan

Vazifalar

1. "Aqlli shahar" elementlarini ustuvorlik bo'yicha belgilang
2. Bosqichma-bosqich amalga oshirish rejasini tuzing
3. Moliyalashtirish manbalarini aniqlang
4. Jamoatchilik ishtirokini ta'minlash mexanizmlarini taklif eting
5. Loyihaning ijtimoiy-iqtisodiy samarasini baholang

5-KEYS: "Davlat xizmatchilarini qayta tayyorlash"

Vaziyat tavsifi

Davlat boshqaruvi institutida xodimlarni qayta tayyorlash zaruriyati paydo bo'ldi. Sabablari:

- Yangi texnologiyalar joriy etilishi
- Xalqaro standartlar talablari

- Ish samaradorligi pastligi
- Zamonaviy boshqaruv usullarini bilmaslik
- Xorijiy til bilimining yetishmasligi

Vazifalar

1. Kadrlarni qayta tayyorlash dasturini ishlab chiqing
2. O'qitish usullari va shakllarini tanlang
3. Xorijiy tajribani jalb qilish mexanizmlarini belgilang
4. Bilimlarni baholash tizimini ishlab chiqing
5. Motivatsiya tizimini taklif eting

Keyslarni muhokama qilish metodikasi

1. Tahlil bosqichlari:

- Vaziyatni o'rganish va asosiy muammolarni aniqlash
- Mavjud resurslar va cheklovlarni tahlil qilish
- Muqobil yechimlarni ishlab chiqish
- Eng maqbul yechimni tanlash
- Amalga oshirish rejasini tuzish

2. Muhokama shakllari:

- Kichik guruhlarda ishlash (4-5 kishi)
- Umumiy muhokama
- Ekspert baholash
- Taqdimotlar
- Debatlar

3. Baholash mezonlari:

- Tahlil chuqurligi
- Takliflarning asoslanganligi
- Yechimlarning amaliy ahamiyati
- Taqdimot sifati
- Jamoada ishlash ko'nikmasi

3. INTERAKTIV MASHQLAR

1-mashq: "Davlat institutlari transformatsiyasi modeli"

- Guruh 4-5 ta kichik jamoaga bo'linadi

- Har bir jamoa "ideal" zamonaviy davlat modelini ishlab chiqadi
- Model quyidagi elementlarni o'z ichiga olishi kerak:
 - Boshqaruv tizimi
 - Davlat xizmatlari
 - Fuqarolar bilan munosabatlar
 - Xalqaro hamkorlik
 - Innovatsion rivojlanish
- Modellarni taqdimot qilish va muhokama

2-mashq: "Global muammolar va davlat vazifalari"

- "Aqliy hujum" formatida o'tkaziladi
- Asosiy global muammolar ro'yxati tuziladi
- Har bir muammo bo'yicha davlatning yangi vazifalari aniqlanadi
- Vazifalarni amalga oshirish mexanizmlari taklif etiladi
- Natijalar umumlashtiriladi va xulosalar shakllantiriladi

4. AMALIY LOYIHA

"Smart City" konsepsiyasini ishlab chiqish

1. Loyiha bosqichlari:

Mavjud shahar infratuzilmasini tahlil qilish

Asosiy muammolarni aniqlash

"Aqli shahar" elementlarini tanlash

Amalga oshirish mexanizmlarini ishlab chiqish

Moliyalashtirish manbalarini aniqlash

Kutilayotgan natijalarni belgilash

2. Loyihani himoya qilish mezonlari:

Innovatsionlik darajasi

Amalga oshirish imkoniyati

Ijtimoiy-iqtisodiy samara

Ekologik jihatlar

Xarajatlar samaradorligi

5. BAHOLASH VOSITALARI

1. Talabalar faolligini baholash mezonlari:

Munozaralarda faol ishtirok (0-5 ball)

Tahliliy fikrlash qobiliyati (0-5 ball)

Amaliy takliflar berish (0-5 ball)

Jamoa bilan ishlash (0-5 ball)

Taqdimot ko'nikmasi (0-5 ball)

2. Yakuniy baholash:

- 21-25 ball: A'lo
- 16-20 ball: Yaxshi
- 11-15 ball: Qoniqarli
- 0-10 ball: Qoniqarsiz

6. QO'SHIMCHA MATERIALLAR

1. Muhokama uchun savollar:

- Globallashuv sharoitida davlat suverenitetining transformatsiyasi
- Davlat boshqaruvida innovatsion texnologiyalarning roli
- Xalqaro integratsiya jarayonlarining davlat institutlariga ta'siri
- Zamonaviy davlatning yangi funksiyalari va vazifalari

2. Ko'rib chiqish uchun asosiy tushunchalar:

- Raqamli davlat
- Elektron hukumat
- Global boshqaruv
- "Aqli" davlat
- Transformatsion liderlik
- Innovatsion rivojlanish

2-amaliy mashg'ulot: Zamonaviy saylov tizimlari va elektoral jarayonlar
Zamonaviy saylov tizimlari va elektoral jarayonlar. Siyosiy qarorlar qabul qilish mexanizmlari va texnologiyalari.

I. TAHLILIIY TOPSHIRIQLAR

1. SAYLOV TIZIMLARINI TAHLIL QILISH

Tinglovchilar 3-4 kishilik guruhlariga bo'linib, quyidagi davlatlarning saylov tizimlarini o'rganadilar:

- AQSh (prezidentlik saylovlari)
- Buyuk Britaniya (parlament saylovlari)
- Germaniya (aralash saylov tizimi)
- Shveysariya (to'g'ridan-to'g'ri demokratiya elementi)

Tahlil yo'nalishlari:

- Saylov tizimining asosiy xususiyatlari
- Saylov qonunchiligi
- Ovoz berish tartibi
- Natijalarni hisoblash metodikasi
- Tizimning afzalliklari va kamchiliklari

2. ELEKTORAL TEXNOLOGIYALARNI O'RGANISH

Quyidagi zamonaviy saylov texnologiyalarini tahlil qiling:

- Elektron ovoz berish tizimlari
- Masofaviy ovoz berish
- Biometrik identifikatsiya
- Blockchain texnologiyalari
- Saylov jarayonlarini monitoring qilish tizimlari

II. KEYSLAR TO'PLAMI

1-KEYS: "Elektron saylov tizimini joriy etish"

Vaziyat tavsifi:

Viloyatda elektron saylov tizimini joriy etish rejalashtirilmoqda. Mavjud muammolar:

- Aholining kompyuter savodxonligi turli darajada
- Internet qamrovi notekis

- Xavfsizlik masalalari mavjud
- Jamoatchilik orasida ishonchsizlik
- Texnik infratuzilmaning yetarli emasligi

Vazifalar:

1. Elektron saylov tizimini joriy etish konsepsiyasini ishlab chiqing
2. Xavfsizlik choralari belgilang
3. Jamoatchilik ishonchini oshirish bo'yicha takliflar bering
4. Pilot loyihani amalga oshirish rejasini tuzing
5. Samaradorlik ko'rsatkichlarini aniqlang

2-KEYS: "Saylov kampaniyasini tashkil etish"

Vaziyat tavsifi:

Mahalliy kengash saylovlari o'tkazilmoqda. Quyidagi masalalarni hal qilish kerak:

- Saylovchilar faolligini oshirish
- Yoshlarni saylov jarayoniga jalb qilish
- Saylov jarayoni shaffofligini ta'minlash
- Saylov qonunchiligi talablariga rioya qilish
- Media-rejani ishlab chiqish

Vazifalar:

1. Saylov kampaniyasi strategiyasini ishlab chiqing
2. Saylovchilar bilan ishlash dasturini tuzing
3. PR-tadbirlar rejasini tayyorlang
4. Saylov kuzatuvchilari bilan ishlash mexanizmini belgilang
5. Nizoli vaziyatlarni hal qilish tartibini ishlab chiqing

3-KEYS: "Saylov natijalarini qayta hisoblash"

Vaziyat tavsifi:

Saylov natijalarini qayta hisoblash talab qilinmoqda. Muammolar:

- Protokollardagi nomuvofiqliklar
- Texnik xatolar mavjudligi
- Nomzodlarning e'tirozlari
- Jamoatchilik nazorati talablari
- Vaqt chegaralari

Vazifalar:

1. Qayta hisoblash tartibini ishlab chiqing
2. Shaffoflikni ta'minlash mexanizmlarini belgilang
3. Kuzatuvchilar ishtirokini ta'minlash rejasini tuzing
4. Natijalarni rasmiylashtirish tartibini aniqlang
5. Apellyatsiya tartibini ishlab chiqing

III. AMALIY MASHQLAR

1-mashq: "Saylov kampaniyasi strategiyasi"

Guruhlar quyidagi rollarni o'ynaydilar:

- Saylov shtabi
- PR-agentlik
- Sotsiologik xizmat
- Media-guruh
- Yuridik xizmat

Har bir guruh o'z yo'nalishi bo'yicha strategiya ishlab chiqadi va himoya qiladi.

2-mashq: "Saylov nizolarini hal qilish"

Talabalar tipik saylov nizolari bo'yicha rol o'ynay o'tkazadilar:

- Saylov komissiyasi a'zolari
- Nomzodlar vakillari
- Kuzatuvchilar
- Huquq-tartibot organlari vakillari
- Ommaviy axborot vositalari vakillari

IV. BAHOLASH MEZONLARI

1. Nazariy bilimlar (0-20 ball):
 - Saylov tizimlari haqida bilim
 - Qonunchilik asoslarini tushunish
 - Zamonaviy tendensiyalarni bilish
2. Amaliy ko'nikmalar (0-20 ball):
 - Vaziyatni tahlil qilish qobiliyati
 - Muammolarni hal qilish ko'nikmasi
 - Qarorlar qabul qilish

3. Taqdimot ko'nikmalari (0-10 ball):

- Ma'lumotni aniq yetkazish
- Savollar va muhokamalarda ishtirok
- Argumentlar keltirish qobiliyati

V. QO'SHIMCHA TOPSHIRIQLAR

1. Tahliliy ma'ruza tayyorlash:

- Zamonaviy saylov texnologiyalari
- Xorijiy davlatlar saylov tizimlari
- Saylov jarayonlarida innovatsiyalar
- Elektoral xulq-atvor modellari

2. Loyiha tayyorlash:

- "Saylovchi maktabi" dasturi
- Elektron saylov platformasi konsepsiyasi
- Saylovchilar faolligini oshirish dasturi
- Saylov monitoringi tizimi

3. Statistik tahlil:

- Saylov natijalarini tahlil qilish
- Saylovchilar faolligi dinamikasi
- Elektoral xulq-atvor tendensiyalari
- Saylov kampaniyalari samaradorligi

VI. MUHOKAMA UCHUN SAVOLLAR

1. Zamonaviy saylov tizimlarining transformatsiyasi
2. Elektron demokratiya elementlarining joriy etilishi
3. Saylov jarayonlarida innovatsion texnologiyalar
4. Saylovchilar faolligini oshirish mexanizmlari
5. Saylov jarayonlari shaffofligini ta'minlash
6. Xalqaro saylov standartlari
7. Saylov tizimlarining demokratlashuvi

3-amaliy mashg'ulot: Siyosiy mafkura va uning zamonaviy shakllari (2 soat).

Siyosiy mafkura va uning zamonaviy shakllari. Siyosiy xulq-atvor va siyosiy

ishtirok masalalari.

I. TAHLILIY TOPSHIRIQLAR

1. ZAMONAVIY MAFKURALARNI TAHLIL QILISH

Guruhlar quyidagi mafkuraviy oqimlarni tahlil qiladilar:

- Neoliberalizm
- Sotsial-demokratiya
- Milliy konservatizm
- Ekologik mafkura
- Texnokratik g'oyalar

Tahlil yo'nalishlari:

- Asosiy g'oyalar va qadriyatlar
- Ijtimoiy baza
- Zamonaviy ko'rinishlari
- Ta'sir doirasi
- Rivojlanish tendensiyalari

2. SIYOSIY XULQ-ATVORNI O'RGANISH

Quyidagi yo'nalishlar bo'yicha tadqiqot o'tkazish:

- Yoshlar siyosiy xulq-atvori
- Internet-faollik shakllari
- Ijtimoiy tarmoqlardagi siyosiy ishtirok
- Fuqarolik pozitsiyasi shakllari
- Norasmiy siyosiy harakatlar

II. KEYSLAR TO'PLAMI

1-KEYS: "Yoshlar siyosiy faolligi"

Vaziyat tavsifi:

Universitetda talabalar siyosiy faolligini oshirish dasturi ishlab chiqilmoqda.

Mavjud holatlar:

- Talabalarning siyosiy jarayonlarga qiziqishi past
- Ijtimoiy tarmoqlarda faol, ammo real ishtirok sust
- Siyosiy bilim darajasi yetarli emas
- An'anaviy siyosiy institutlarga ishonchsizlik

- Yangi shakldagi siyosiy ishtirok talabi mavjud

Vazifalar:

1. Yoshlar siyosiy faolligini oshirish dasturini ishlab chiqing
2. Zamonaviy kommunikatsiya kanallaridan foydalanish strategiyasini tuzing
3. Siyosiy ta'lim va ma'rifat dasturini taklif eting
4. Amaliy ishtirok shakllarini ishlab chiqing
5. Motivatsiya tizimini yarating

2-KEYS: "Mafkuraviy ta'sir operatsiyalari"

Vaziyat tavsifi:

Ijtimoiy tarmoqlarda mafkuraviy ta'sir kampaniyasi aniqlandi:

- Yolg'on axborot tarqatish
- Manipulyativ texnologiyalar qo'llanishi
- Ijtimoiy qarama-qarshiliklarni kuchaytirish
- Milliy qadriyatlarga salbiy ta'sir
- Yoshlar ongiga mafkuraviy ta'sir

Vazifalar:

1. Vaziyatni tahlil qiling va xavf darajasini aniqlang
2. Qarshi kurashish strategiyasini ishlab chiqing
3. Mafkuraviy immunitetni kuchaytirish choralarini belgilang
4. Axborot xavfsizligi choralarini taklif eting
5. Monitoring tizimini ishlab chiqing

3-KEYS: "Siyosiy ishtirok mexanizmlari"

Vaziyat tavsifi:

Mahalliy darajada fuqarolar siyosiy ishtirokini faollashtirish talab etilmoqda:

- Fuqarolar passivligi
- Qarorlar qabul qilishda ishtirok etish mexanizmlari sustligi
- Jamoat tashkilotlari faoliyati samarasi pastligi
- Mahalliy hokimiyat va aholi o'rtasida muloqot yetishmasligi
- Fuqarolik tashabbuslarini amalga oshirish qiyin

Vazifalar:

1. Fuqarolar ishtirokining yangi mexanizmlarini taklif eting

2. Jamoat nazoratini kuchaytirish usullarini ishlab chiqing
3. Fuqarolik tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash tizimini yarating
4. Mahalliy hokimiyat bilan muloqot platformasini taklif eting
5. Natijalarni baholash mezonlarini ishlab chiqing

III. AMALIY MASHQLAR

1-mashq: "Mafkuraviy platformalar tahlili"

Guruhlar turli siyosiy kuchlarning mafkuraviy platformalarini tahlil qiladilar:

- G'oyaviy asoslar
- Maqsad va vazifalar
- Ijtimoiy baza
- Amalga oshirish mexanizmlari
- Kutilayotgan natijalar

2-mashq: "Siyosiy kommunikatsiya"

Talabalar quyidagi rollarni o'ynaydilar:

- Siyosiy tashkilot vakillari
- Ommaviy axborot vositalari
- Fuqarolik jamiyati instituti
- Ekspertlar
- Jamoatchilik vakillari

IV. BAHOLASH MEZONLARI

1. Nazariy tayyorgarlik (0-20 ball):
 - Mafkuraviy jarayonlarni tushunish
 - Siyosiy ishtirok nazariyasini bilish
 - Zamonaviy tendensiyalarni anglash
2. Amaliy ko'nikmalar (0-20 ball):
 - Tahlil qilish qobiliyati
 - Loyihalarni ishlab chiqish
 - Muammolarni hal qilish
3. Ijodiy yondashuv (0-10 ball):
 - Innovatsion g'oyalar
 - Kreativ yechimlar

- Noan'anaviy yondashuvlar

V. QO'SHIMCHA TOPSHIRIQLAR

1. Tadqiqot loyihasi:

- Zamonaviy mafkuraviy oqimlar tahlili
- Yoshlar siyosiy xulq-atvori monitoringi
- Ijtimoiy tarmoqlardagi siyosiy faollik tadqiqoti
- Siyosiy ishtirok shakllari evolyutsiyasi

2. Amaliy loyiha:

- "Fuqaro maktabi" dasturi
- Siyosiy ta'lim platformasi
- Jamoat nazorati mexanizmlari
- Fuqarolik tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash dasturi

3. Tahliliy material:

- Mafkuraviy jarayonlar monitoringi
- Siyosiy ishtirok dinamikasi
- Fuqarolik jamiyati institutlari faoliyati
- Siyosiy madaniyat rivojlanishi

VI. MUHOKAMA UCHUN SAVOLLAR

1. Zamonaviy mafkuralarning transformatsiyasi
2. Raqamli texnologiyalar va siyosiy ishtirok
3. Mafkuraviy xavfsizlik masalalari
4. Yoshlar siyosiy faolligining yangi shakllari
5. Fuqarolik jamiyati va siyosiy ishtirok
6. Siyosiy madaniyat evolyutsiyasi
7. Virtual siyosiy maydon xususiyatlari
8. Mafkuraviy immunitet masalalari

VII. AMALIY NATIJALAR

Mashg'ulot yakunida talabalar:

1. Zamonaviy mafkuraviy jarayonlarni tahlil qila olishlari

2. Siyosiy ishtirok mexanizmlarini tushunishlari
3. Ma'furaviy xavf-xatarlarni aniqlay olishlari
4. Fuqarolik pozitsiyasini shakllantira olishlari
5. Siyosiy kommunikatsiya ko'nikmalariga ega bo'lishlari kerak

4-amaliy mashg'ulot: O'zbekistonda demokratik islohotlarning zamonaviy bosqichi (2 soat).

O'zbekistonda demokratik islohotlarning zamonaviy bosqichi. Siyosiy jarayonlarni tadqiq etishning innovatsion usullari.

I. TAHLILIY TOPSHIRIQLAR

1. DEMOKRATIK ISLOHOTLAR TAHLILI

Guruhlar quyidagi yo'nalishlar bo'yicha tahlil o'tkazadilar:

- Davlat boshqaruvi sohasidagi islohotlar
- Saylov tizimidagi o'zgarishlar
- Fuqarolik jamiyati institutlari rivojlanishi
- Iqtisodiy liberallashtirish
- Ma'muriy islohotlar

Tahlil yo'nalishlari:

- Huquqiy asos
- Amalga oshirilgan chora-tadbirlar
- Erishilgan natijalar
- Mavjud muammolar
- Rivojlanish istiqbollari

2. INNOVATSION TADQIQOT USULLARINI QO'LLASH

Quyidagi usullarni amalda qo'llash:

- Big Data tahlili
- Ijtimoiy tarmoqlar monitoring
- Prognozashtirish modellari
- Sotsiologik tadqiqotlarning zamonaviy usullari
- Raqamli analitika vositalari

II. KEYSLAR TO'PLAMI

1-KEYS: "Mahalliy boshqaruv islohoti"

Vaziyat tavsifi:

Tuman hokimligi faoliyatini transformatsiya qilish loyihasi amalga oshirilmoqda:

- Boshqaruv samaradorligi past
- Aholi bilan muloqot sustligi
- Raqamlashtirish darajasi past
- Kadrlar malakasi yetarli emas
- Korruptsiya xavfi mavjud

Vazifalar:

1. Hokim faoliyatini baholash mezonlarini ishlab chiqing
2. "Elektron hokimlik" modelini taklif eting
3. Kadrlar salohiyatini oshirish dasturini tuzing
4. Ochiqlik va shaffoflikni ta'minlash mexanizmlarini belgilang
5. Korruptsiyaga qarshi kurashish choralari ishlab chiqing

2-KEYS: "Jamoatchilik nazoratini kuchaytirish"

Vaziyat tavsifi:

Jamoatchilik nazoratini kuchaytirish bo'yicha loyiha ishlab chiqilmoqda:

- Fuqarolar faolligi past
- Nazorat mexanizmlari samarasiz
- Hokimiyat organlarining hisobdorligi sustligi
- Jamoat tashkilotlari salohiyati yetarli emas
- Huquqiy mexanizmlar takomillashtirishni talab qiladi

Vazifalar:

1. Jamoatchilik nazoratining yangi mexanizmlarini taklif eting
2. Fuqarolar murojaatlari bilan ishlash tizimini takomillashtiring
3. Jamoat tashkilotlari faoliyatini qo'llab-quvvatlash choralari belgilang
4. Ochiq ma'lumotlar platformasini yarating
5. Natijalarni baholash tizimini ishlab chiqing

3-KEYS: "Demokratik islohotlar monitoringi"

Vaziyat tavsifi:

Demokratik islohotlar monitoringini o'tkazish talab etilmoqda:

- Ko'p parametrlı baholash zaruriyati
- Ma'lumotlar yig'ish qiyin
- Xalqaro standartlarga muvofıqlık masalasi
- Natıjalarıni tahlil qilish murakkablıgi
- Monitoring natıjalarıni amaliyotga joriy etish muammosi

Vazifalar:

1. Monitoring metodologiyasini ishlab chiqing
2. Baholash indikatorlarini aniqlang
3. Ma'lumotlar yig'ish tizimini taklif eting
4. Tahlil qilish usullarini belgilang
5. Natıjalarıdan foydalanish mexanizmlarini ishlab chiqing

III. AMALIY MASHQLAR

1-mashq: "Islahotlar samaradorligini baholash"

Guruhlar quyidagi yo'nalishlar bo'yicha baholash o'tkazadilar:

- Davlat xizmatlari sifati
- Investitsion muhit
- Tadbirkorlik faoliyati erkinligi
- Aholi turmush darajasi
- Ijtimoiy himoya tizimi

2-mashq: "Fuqarolik jamiyati institutlari"

Talabalar quyidagi rollarni o'ynaydilar:

- NNT vakillari
- Davlat organlari
- Ommaviy axborot vositalari
- Ekspertlar
- Fuqarolar vakillari

IV. BAHOLASH MEZONLARI

1. Nazariy bilimlar (0-20 ball):
 - Islahotlar mazmunini tushunish
 - Huquqiy asoslarni bilish
 - Xalqaro tajribani o'rganish

2. Amaliy ko'nikmalar (0-20 ball):

- Tahlil qilish qobiliyati
- Loyihalarni ishlab chiqish
- Muammolarni hal qilish

3. Innovatsion yondashuv (0-10 ball):

- Zamonaviy usullarni qo'llash
- Yangi g'oyalar taklif etish
- Kreativ yechimlar

V. QO'SHIMCHA TOPSHIRIQLAR

1. Ilmiy-tadqiqot loyihasi:

- Islohotlar samaradorligi tahlili
- Fuqarolik jamiyati rivojlanishi
- Demokratik institutlar faoliyati
- Innovatsion rivojlanish yo'nalishlari

2. Amaliy loyiha:

- "Elektron demokratiya" platformasi
- Jamoatchilik nazorati mexanizmlari
- Fuqarolar tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash
- Davlat-xususiy sheriklik modellari

3. Monitoring:

- Islohotlar natijalarini baholash
- Fuqarolar faolligini o'rganish
- Davlat xizmatlari sifatini tekshirish
- Ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlar tahlili

VI. MUHOKAMA UCHUN SAVOLLAR

1. O'zbekistonda demokratik islohotlarning o'ziga xos xususiyatlari
2. Zamonaviy bosqichning asosiy yo'nalishlari
3. Islohotlarning huquqiy asoslari
4. Fuqarolik jamiyati institutlarining roli
5. Xalqaro hamkorlik masalalari

6. Innovatsion rivojlanish istiqbollari
7. Raqamli transformatsiya jarayonlari
8. Islohotlarning ijtimoiy-iqtisodiy samarasi

VII. AMALIY NATIJALAR

Mashg'ulot yakunida talabalar:

1. Demokratik islohotlar mazmunini tushunishlari
2. Zamonaviy tadqiqot usullarini qo'llay olishlari
3. Islohotlar samaradorligini baholay olishlari
4. Loyihalarni ishlab chiqa olishlari
5. Innovatsion yondashuvlarni qo'llay olishlari kerak

V.GLOSSARIY

Avtoritarizm – hokimiyatning bir shaxs yoki guruh qo‘lida markazlashuvi bilan tavsiflanadigan siyosiy rejim

Agregatsiya – (lot.) nodavlat va jamoat tashkilotlari ayrim manfaatlarni agregatsiya qilish, ya’ni turli munozaralar va muhokamalar vositasida turli manfaatlar uyg‘unlashtiriladi va ular o‘rtasida muayyan munosabatlar tizimini shakllantiradi. Bu jarayonda asosiy va muhim manfaatlar tanlab olinadi ularni qondirish chora va tadbirlari ko‘riladi.

Adolat – (arab. – odillik, to‘g‘rilik) u yoki bu qadriyatlarning o‘zaro umumiy munosabatini va ularning individlar o‘rtasida konkret taqsimlanishini ifodalovchi tushuncha; insonning mohiyati va uning ajralmas huquqlarini haqidagi tasavvurlarga mos bo‘lgan jamoa tartibi.

Aktor – (lot. “actor” - arbob); muayyan xatti-harakatlarni amalga oshiruvchi individ, ijtimoiy guruh, institut yoki boshqa subyekt, ziddiyatlarda ishtirok etuvchi tomonlar. Siyosatshunoslikda aktor va subyekt tushunchalari sinonim sifatida ishlatiladi.

Alarmizm – intellektual va ekspertlarni birlashtiruvchi zamonaviy g‘oyaviy oqim. U xavf solayotgan global muammolar – yadroviy, ekologik v.x. borasida ogohlantiradi.

Amaliy siyosatshunoslik – bu siyosiy sohaning rivojlanish mexanizmlari va tendensiyalari to‘g‘risidagi bilimlardan foydalanishga va shunga asoslangan tamoyillar va usullarni ishlab chiqishga yo‘naltirilgan ijtimoiy muhandislik va siyosiy fan bo‘limi: 1) muammoli siyosiy vaziyatlarni tahlil qilish, tashxis qilish va prognozlash; 2) standart siyosiy qarorlar va tartiblarning variantlarini ishlab chiqish va tanlash; 3) siyosiy jarayonga ta‘sir ko‘rsatishga qaratilgan algoritm va texnologiyalarni qurish.

Anaxronizm – (yunon. ana-orqaga,chromos-vaqt, zamon); yanglish holda bir davrdagi voqea yoki hodisalarni boshqasiga almashtirib qo‘yish.

Apatiya – (yunon.) butunlay befarqlik holati, loqaydlik.

Axborot – (“informatio” lotinchadan ma‘lumotlar, tushuntirishlar, bayonlarni anglatadi) – bu ma‘muriy, tashkiliy tadbirlar o‘tkazish haqida qarorlarni qabul qilish uchun, shuningdek taklif va tavsiyalarni tayyorlash uchun asos bo‘lib xizmat qiluvchi muhim faktlar (shaxslar, harakatlar, tashkilotlar, voqealar) to‘g‘risidagi ma‘lumotdir. Falsafiy nuqtai nazardan axborot bizning ma‘lumot (belgi) olish natijasida o‘rganilayotgan hodisalar (jarayonlar) haqida tasavvurlarimizning noaniqligini kamaytirish yoki olib tashlashni ta‘minlaydi.

Axborot – (informatsiya) - lot. informare-tasvirlamoq, nimadir haqida

tushuncha tuzish; kimnidir faoliyati, nimadir faoliyati yoki ishning ahvoli haqida habar, habardorlik.

Axborot madaniyati – jamiyatning axborot resurslar va axborot-kommunikatsion texnologiyalardan samarali foydalanish, shuningdek bu maqsadlarda axborotlashtirish vositalar va axborot texnologiyalarni rivojlantirish sohasida ilg‘or yutuqlarni qo‘llash qobiliyati. Axborot madaniyati kishida axborot muhiti bilan o‘zaro munosabatda bilim, mahorat, ko‘nikma va refleksli ko‘rsatmalar mavjud bo‘lishi bilan ifodalanadi. Kishining axborot madaniyatining eng muhim elementlaridan biri – axborot resurslarini bilish (ulardan erkin foydalanish imkoniyati).

Axborot erkinligi – fuqarolarning konstitutsiyaviy huquqlaridan biri bo‘lib, so‘z, matbuot va boshqa ommaviy axborotga ega bo‘lgan axborotni olish huquqi va qonuniy asosda olingan axborotlarni tarqatish huquqi axborot erkinligi hisoblanadi. O‘z.Res. Konstitutsiyasiga asosan, ommaviy axborot vositalari erkindir va qonunga muvofiq ishlaydi. Ular axborotning to‘g‘riligi uchun belgilangan tartibda javobgardirlar, senzura yo‘l qo‘yilmaydi (67-modda).

Aql markazlari – (“Think tanks”, “aql trestlari”, “fikrlar fabrikalari”) — bu xususiy manbalar yoki davlat tashkilotlari tomonidan moliyalashtiriladigan, amaliyotga yo‘naltirilgan ekspert-tahliliy institutlar va markazlar bo‘lib, ularning asosiy vazifalari tadqiqot, dalillarga asoslangan sharhlar, muayyan ijtimoiy va siyosiy ahamiyatga molik mavzular hamda loyihalar bo‘yicha tavsiyalar va tahlillardir.

Eng kuchli aql markazlari sanoati rivojlangan mamlakatlarda joylashgan. Ularning yordami bilan ushbu mamlakatlarning rivojlanishi eng yaxshi trayektoriyalar bo‘yicha amalga oshiriladi. Bugungi kunda dunyoning 180 dan ortiq mamlakatlarida 7000 ga yaqin aql markazlari mavjud bo‘lib, ularning aksariyati AQSH, G‘arbiy Yevropa, Hindiston, Xitoy, Rossiya, Yaponiyada joylashgan.

Bill – ingl. Buyuk Britaniya, AQSH va boshqa davlatlarda qonun chiqaruvchi tashkilot e‘tibori ga havola qilinuvchi qonun loyihasi.

Bipartizm - ijtimoiy sheriklikning ikki subyekti o‘rtasidagi kelishuv

Verbal – (lot.) og‘zaki; bunda siyosiy ishtirokni shaxsning subyektiv jihatiga bog‘liq emasligiga ishora qilinmoqda.

Veto – (lot. taqiqlayman) davlat boshlig‘i yoki parlament oliy palatasining qonun chiqaruvchi tashkilot qabul qilgan qonunni kuchga kirishini bir muddatga to‘xtatib qo‘yish yoki uni kuchga kiritmaslik huquqi: mutloq veto, kechiktiruvchi veto.

Genezis – yunon. genesis- kelib chiqish; paydo bo‘lish, tashkil topish

jarayoni.

Geosiyosiy bashorat – xalqaro munosabatlar va davlatlararo aloqalarning kelajakdagi rivojlanishini bashorat qilish

Gildiya tizimi – (nem. korporatsiya) elitarni shakllantirish tizimlaridan biri. Unga 1) epiklik, yuqori lavozimlarga elitaning quyi qatlamlaridan nomzod tanlash, yuqoriga siljishning pog‘onaviyligi; 2) lavozimlarni egallash uchun ko‘plab rasmiy shartlarning mavjudligi; 3) tanlovni alohida imtiyozli kichik guruh amalga oshirishi; 4) mavjud yetakchi tipini tiklashga, yaratishga, saqlab qolishga harakat qilinishi sigarilar xos.

Gipotetik – faraz qilingan, taxmin qilingan.

Global – fran. global-umumiy); umuman olganda, butun er yuzi bo‘ylab.

G‘oya – inson tafakkurida vujudga keladigan, ijtimoiy xarakterga ega bo‘lgan, ruhiyatga kuchli ta‘sir o‘tkazib, jamiyat va odamlarni harakatga chorlaydigan, maqsad-muddao sari yetaklaydigan kuchli, teran fikr

Gumanizm (insonparvarlik) – tenglik, adolat, o‘zaro hurmat, inson qadrini ardoqlash, odamlar farovonligi uchun g‘amxo‘rlik qilish g‘oyalari singdirilgan dunyoqarash.

Guruh – manfaatlar, qarashlar, kasbiy, faoliyat tarzi bo‘yicha birlik va umumiylik kasb etgan shaxslar yig‘indisi, birlashmasi.

Davlat – muayyan hududda jamiyat va uning siyosiy tizimini tashkil etish usuli, hokimiyatning markaziy instituti, jamiyatning siyosiy tashkiloti bo‘lib, ma‘lum bir hudud va unda yashovchi xalqlarni o‘z ichiga oladi. Jamiyatni boshqaruvga tizim sifatida Davlat ichki tizimga o‘z vakolatlarini amalga oshirish uchun maxsus organlarga ega. Davlat odamlar va jamoat guruhlarining faoliyati hamda munosabatlarini tashkil etadi, ularni yo‘naltiradi va nazorat qiladi.

Davlat-xususiy sherikligi – investitsiya, innovatsiya, infratuzilma va boshqa loyiha hamda muhim bo‘lgan davlat, ijtimoiy, iqtisodiy, ilmiy-texnikaviy ahamiyatga ega dasturlarni ko‘zda tutuvchi chora-tadbirlar majmui. Bunda davlat boshqaruvi, hududiy hukumat organlari va Vazirlar Mahkamasi tomonidan vakolatlangan boshqa davlat tashkilotlari davlat sherigi bo‘la oladi.

Demokratik institutlar – bu, davlat va jamiyatda demokratik tuzumni shakllantiruvchidemokratik tamoyillarni amalga oshirishning tashkiliy shakllari hisoblanadi. Jamiyat hayotida demokratik tamoyillarni qaror topishga xizmat qiladigan tashkilotlar va tuzilmalar majmuasi.

Demokratiya (yunoncha, “demos” – xalq, “kratos” – hokimiyat) – xalq hokimiyati ma’nosini anglatib, xalqni hokimiyat manbai, deb biluvchi siyosiy tizimni shakli. Demokratiya insonni har tomonlama barkamol rivojlanishi

uchun berilgan imkon bo‘lib, davlat konstitutsiyasida ozchilikning ko‘pchilikka bo‘ysunishi tamoyili rasmiy e‘lon qilindi, hamda fuqarolarning erkinligi teng huquqligi e‘tirof etildi. Demokratiya har bir davrning ijtimoiy – iqtisodiy sharoitlariga mos shakllanib, rivojlanib boruvchi chegarasiz tabiiy – tarixiy jarayondir.

Detsentralizatsiya – nomarkazlashtirish; markaziy hokimiyat organlari vakolatlarining bir qismini mahalliy hokimiyat organlari, o‘zini o‘zi boshqarish organlari va nodavlat tashkilotlarga berish; markazlashuvni bo‘shashtirish yoki bekor qilish, tugatish.

Delfi usuli – ekspertlar guruhining fikrlarini bir necha bosqichda to‘plash va tahlil qilish orqali bashorat qilish.

Diaspora – yun. diaspora -tarqalish ma‘nosida bo‘lib, ma‘lum bir davlat hududida yashovchi, ammo boshqa bir davlatda o‘z davlat tuzilmasiga ega, ma‘lum bir xalq millat vakillarining yig‘indisi (masalan O‘zbekistonda yashovchi rus, ukrain millatining diasporasi).

Diversifikatsiya – lot. diversification – o‘zgarish, turli-tumanlik, faoliyatni har tomonlamava turli-tuman yo‘nalishlarda rivojlantirishga strategik mo‘ljallash. Masalan, kapitalni diversifikatsiyalash – iqtisodiy tavakkalchilikning xavfli oqibatini kamaytirish maqsadida kapital mablag‘larni turli obyektlar o‘rtasida bo‘lib-bo‘lib joylashtirish.

Diskurs – ingl. discourse < lat. discursus – suhbat, muomala, monolog, dialog.

Differensiatsiya – (lot. differentia-farqlash, har xillik); taqsimlanish, nimanidir alohida turli xil unsurlarga ajralishi, bo‘laklarga bo‘linish.

Jamiyat – insonlar munosabati va ijtimoiy aloqalar yig‘indisi. Jamiyat tarixiy, moddiy-ma‘naviy hayot tarzidan kelib chiqqan holda umumiy orzu-maqсадlari bilan birlashgan insonlar uyushmasining alohida shakli. Jamiyat doimo o‘zgarish va rivojlanishda bo‘lib, uning asosini doimo insonlar tashkil etadi.

Jamoat birlashmalari – fuqarolarning qonunda belgilangan tartibda ro‘yxatdan o‘tkazilgan birlashmalari. Ularga kasaba uyushmalari, siyosiy partiyalar, olimlarning jamiyatlari, faxriylar va yoshlarning tashkilotlari, ijodiy uyushmalar va fuqarolarning boshqa birlashmalari kiradi. J.b. – ma‘naviy yoki boshqa nomoddiy ehtiyoj-larni qondirish uchun o‘z manfaatlarining mushtarakligi asosida qonunda belgilangan tartibda birlashgan fuqarolar ixtiyoriy birlashmasi. Jamoat birlashmasi qatnashchilari mazkur birlashmaga mulk qilib bergan mol-mulklariga, shu jumladan, a‘zolik badallariga bo‘lgan huquqlarini saqlab qolmaydilar. Ular a‘zo sifatida qatnashayotgan jamoat

birlashmasining majburiyatlari bo'yicha javob bermaydilar, mazkur birlashma esa o'z a'zolari majburiyatlari bo'yicha javob bermaydi.

Jamoat fondi – jismoniy va (yoki) yuridik shaxslar tomonidan ixtiyoriy mulkiy badallar qo'shish asosida tashkil etilgan, xayriya, ijtimoiy, madaniy, ma'rifiy yoki boshqa ijtimoiy foydali maqsadlarni ko'zlaydigan, a'zoli bo'lmagan nodavlat notijorat tashkiloti.

Jarayon – muayyan vaqt oralig'ida bo'lib o'tgan o'zgarishlar, voqea va hodisalarning davomiyligi. J.lar uzlukli va uzluksiz, tabiiy va sun'iy, takrorlanuvchi va betakror, boshqariluvchi va boshqarilmas bo'lishi mumkin.

Identifikatsiya – (lot. o'xshatmoq, tenglashtirmoq, baravarlamoq) monandlik. Siyosiy identifikatsiya - u yoki bu siyosiy guruhga o'zini boshqalardan ajratish imkonini beruvchi barqaror belgilar, xususiyatlar birligi.

Ijtimoiy hamkorlik – turli millat, irq va dinga mansub kishilar hamda guruhlarining umumiy maqsad yo'lidagi hamjihatligi. Shuningdek, jamiyat barcha a'zolari va ijtimoiy guruhlarining umumiy maqsad yo'lida birgalikda faoliyat olib borishi, ularning o'zaro hamjihatligini ifoda etadi. U jamiyatning bosh strategik maqsadi, rivojlanish g'oyasi va maqsadi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, uning tub manfaatlari yo'lida aholi hamda ijtimoiy guruhlarining taraqqiyotini ta'minlash uchun keng miqyosda olib boriladigan birgalikdagi faoliyat.

Ijtimoiy sheriklik – davlat organlarining nodavlat notijorat tashkilotlari va fuqarolik jamiyatining boshqa institutlari bilan mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish dasturlarini, shu jumladan tarmoq, hududiy dasturlarni, shuningdek normativ-huquqiy hujjatlarni hamda fuqarolarning huquqlari va qonuniy manfaatlariga daxldor bo'lgan boshqa qarorlarni ishlab chiqish hamda amalga oshirish borasidagi hamkorligidir

Ijtimoiy sheriklik subyektlari – davlat organlari, nodavlat notijorat tashkilotlari va fuqarolik jamiyatining boshqa institutlari.

Individ – lot. individuum-bo'linmas, alohida; inson zotining alohida olingan namunasi, uning vakillaridan biri; har biri alohida, mustaqil mavjud bo'lgan tirik organizm; shaxs esa u yoki bu inson sifatida namoyon bo'lib, u ma'lum va betakror individuallikka ega bo'ladi.

Inson omili – inson mohiyatiga xos bo'lgan eng muhim xususiyatlarni – insondagi jismoniy – ruhiy tomonlarning birligi.

Inson huquqlari – unga tor ma'noda faqat davlat himoya qiladigan va kafolat beradigan huquqlar kirib, bu huquqlarga barcha fuqarolarning qonun oldida tengligi, yashash va jismoniy daxlsizlik huquqi, inson qadr-qimmatini hurmat qilish, o'zboshimchalik va noqonuniy ushlash yoki qamash, vijdon va

din erkinligi, ota-onalarning o‘z bolalarini tarbiya qilish huquklari kiradi. Keng ma’nodagi inson huquqlari esa o‘zida shaxs erkinligi va huquqlarining keng majmuasi va turlarini ifodalaydi.

Institut – lot. institutum-mahkama, idora, muassasa; tizimlashtirilgan, hammaga tanilgan, amalda qo‘llanilayotgan va e’tirof etilgan (har qachon ham o‘z rasmiy tasdig‘ini topavermaydigan), u yoki bu tarzda mustahkamlangan qoidalar va me’yorlarga muvofiq o‘zaro xatti harakat qilish uchun qo‘llab-quvvatlanayotgan ko‘rsatmalarga ega bo‘lgan ijtimoiy agentlarning o‘zaro hatti harakatlari shakllari kiradi.

Integratsiya – lot. integratio-tiklanish, bajarish; integer-bir butun; qandaydir qismlarning bir butunlikka birlashishi.

Internet – axborot bilan almashish uchun ham kompyuter tarmoqlari foydalanuvchilarni, ham shaxsiy kompterni o‘zaro bog‘lovchi butun dunyo axborot kompyuter tarmog‘i.

Interpellyatsiya - fr. interpellation < lat. interpellatio < interpellare – munosabat, aloqa, suhbat va boshqa shu kabilarni bo‘lib qo‘yish, qarshi chiqish.

Interfaol muloqot – real vaqt rejimida turli OAV (asosan Internet) vositasida «jonli» muloqot qilish. Shartli ravishda bunday muloqotning bir necha shaklini belgilash mumkin:

Informatsiya – lot. informatio – xabardor qilish, tushuntirish, bayon qilish ma’nolarini beradi. Shuningdek, lot. informare- shakl berish qabilida ham ishlatiladi.

Irratsional – (lot.irrationalis) bilishning asosiy vositasi sifatida his-tuyg‘u, instinkt va e’tiqodni tan oluvchi falsafiy qarash.

Ixtilof (arab. qarama-qarshilik, kelishmovchilik, ziddiyat, nizo) – odamlarning birgalikda harakat qilish usuli bo‘lib, bunda qarama-qarshilik, g‘animlik, erishilgan yakdillik, kelishuv va hamkorlikni buzish tamoyillari ustun turadi

Kasaba uyushmalari – korxona, muassasa, o‘quv yurti va boshqa mehnat jamolarida ishlayotgan ishchi va xodimlarni ijtimoiy manfaatlarini himoya qilish, ish beruvchilar bilan ishlovchilarning ijtimoiy sherikchiligini tashkil etish maqsadida faoliyat yuritadigan nodavlat notijorat tashkiloti;

Kvazi... – lot. turli so‘zlar boshiga qo‘yiluvchi va «go‘yo», «sohta» ma’nolarini beruvchi qo‘shimcha. Masalan, kvazidemokratiya.

Kvintessensiya – (lot. beshinchi asos) biror narsaning asos, mohiyati; eng muhim, eng asosiy.

Kompetent – (lot. sompetents- loyqlik, mutanosiblik); o‘z bilimi yoki vakolati bilan biron-bir qarorni qabul qilish, masalani yechish yoki ular

yuzasidan hukm chiqarish uchun zarur bo'lgan ilmga yoki qobiliyatga ega bo'lishni anglatadi.

Konsensus (lot. consensus – uyg'unlik, yakdillik, kelishuv) – qaror qabul qilish, nizolarni hal etish usuli. Ushbu tushuncha fikr, mulohazalar birligi, o'zaro kelishuv, ovoz beruvchilar barchasining roziligi olingan holdagina kuchga kiruvchi qaror qabul qilish ma'nolarini ham beradi. Keng ma'noda, biror-bir masala yuzasidan e'tiroz yo'qligi asosiy masalalar bo'yicha umumiy kelishuv bo'ladi. Ko'p fikr asosidagi ovoz. Xalqaro shartnomalar tuzishda parlament yoki kengashlarda tegishli qaror qabul qilish; bunda rasman e'tiroz bildirilmasa, ishtirokchilarning umumiy roziligi asosida rasmiy ravishda ovoz berilmaydi. K. usuli, shuningdek, BMT organlarida tan olingan bo'lib, shu tashkilot doirasida o'tkaziladigan xalqaro konferensiya va kengashlarda qo'llaniladi.

Konfessiya – lat. cōfessio dinlar va uning shaxobchalari, tarmoqlari, mazhab, oqim va yo'nalishlarini ifodalovchi umumiy tushuncha.

Konseptsiya – lot. conceptio-idrok qilish, idrok, o'zlashtirish; u yoki bu hodisalarga nisbatan qarashlar tizimi; qandaydir hodisalarni ko'rib chiqish, nimanidir anglash usuli.

Kosmopolitizm – (yunon. kosmopolites — dunyo fuqarosi) — dunyo fuqaroligini da'vo qilish, shuningdek, milliy va davlat suverenitetini rad etish, turli milliy an'ana, madaniyat hamda vatanparvarlik tuyg'usidan voz kechish g'oyasini ilgari suradigan qarash. Kosmopolitizm- ya'ni, qayerda yaxshi hayot bo'lsa o'sha erni vatan deb bilish. Bu tamoyil insonda vatan hissini yo'qotadi, g'ururni o'ldiradi. Bu esa har bir jamiyat uchun halokatlidir.

Ko'ppartiyaviylik – mamlakat parlamentida ko'pchilik o'rinni olish uchun teng imkoniyatga ega bir necha siyosiy partiyalar mavjud bo'lgan siyosiy tizim.

Kuchli davlat – omma faoliyatiga asoslangan kuchli boshqaruv tizimiga, rivojlangan iqtisodiyot, yuksak ma'naviyatga egabo'lgan davlat. Bunday davlat mustahkam iqtisodiy, huquqiy va ma'naviy asosga ega bo'ladi. Uningqudrati fuqarolar hamjihatligi, jamiyatdagi do'stlik va bag'rikenglik, har bir fuqaroning onglilik darajasi, davlat boshqaruvidagi faol ishtirokiga asoslanadi.

Qonun – qonunchilik hokimiyatining fuqarolar, jamiyat va davlat hayotiga taalluqli munosabatlarda muayyan tartib joriy etish borasidagi irodasining namoyon bo'lishi.

Qonun ustuvorligi – ushbu tamoyilning mazmuni shuni anglatadiki, qonun ijtimoiy hayotning barcha sohalarida qat'iy hukmron bo'ladi. Ya'ni, hech kim, hech birdavlat organi, mansabdor shaxs, tadbirkor yoki boshqa bir fuqaro qonunga bo'ysunishi, ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy munosabatlar faqat qonun

bilan tartibga solinadi, uning barcha ishtirokchilari esa, hech bir istisnosiz, huquq normalarini buzganligi uchun javobgarlikka tortilishi kerak. Huquqiy normalarni tadbiq etishda konstitutsiya va qonunlarning normalari boshqa huquqiy normalardan ustun turadi.

Legitimlik – (lot. qonuniy) muayyan davlat hokimyatining qonuniyligini a) fuqarolar tomonidan; b) xalqaro hamjamiyat tomonidan e’tirof etilishini anglatuvchi qadriyatiy tushuncha. Tarixan an’anaviy, xarizmatik, oqilona-qonuniy shakllarda nomoyon bo’ladi.

Liberalizm – (lot. erkinlik) mafkura, ijtimoiy-siyosiy harakat. U ijtimoiy imtiyozlar va avloddan-avlodga o’tuvchi hokimyatga qarshi chiqib burjua qatlamlarining qarashlarini o’zida mujassam etadi. Asosiy tamoyillari: individualizm, erkinlik, bozor va raqobatning mutloqligi, davlatni cheklash zarurligi (asoschilari I.Bentam, J.Mill, A.Smit, G.Spenser).

Liberallashtirish – ijtimoiy hayotning barcha sohalarida erkinlik ustuvor bo’lishini, jamiyatning evolyutsion rivojlanish yo’lini e’tirof etuvchi va asoslovchi nazariya, amaliyot.

Lobbi – lot. lobby-kuluar; jamiyatdagi ma’lum bir siyosiy doiralar, kuchli iqtisodiy tizilmalar manfaatlarini ifodalovchi, ana shu manfaatlarni amalga oshirish parlament va mansabdorshaxslarga bosim o’tkazishga intilayotgan guruhlar.

Madaniyat – kishilarning tabiatni, borliqni o’zlashtirish va o’zgartirish jarayonida yaratgan moddiy, ma’naviy boyliklar hamda bu boyliklarni qayta tiklash va bunyod etish yo’llari va uslublari majmui.

Manfaat – individ va ijtimoiy guruhlar faoliyatining asosiy sababi.

Manfaatlar – lot. interest ahamiyat kasb etish, muhim; obyektiv ravishda ahamiyat kasb etgan, inson, jamoa, millat, jamiyat kabilar uchun zarur bo’lgan zaruriy ehtiyojlar; kimgadir farovonlik bag’ishlaydigan, kimgadir foyda keltiradigan narsalar.

Marginal – (fr. «marginal») ikkinchi darajali, oxirgi, chetda turuvchi; siyosatshunoslikda – oldingi ijtimoiy aloqalarini yo’qotgan, yangi hayot shart-sharoitlariga hali moslasha olmagan, qandaydir ijtimoiy guruhlar orasida yoki eng chekkasida turgan ijtimoiy odam, jamiyatning sirtida qolgan: lyumpen, miskin va hokazo.

Mahalliy (yoki munitsipal) boshqaruv – ma’muriy-hududiy birliklardagi aholining manfaatlarini ifodalaydigan va saylab qo’yiladigan organlar hamda ularning ma’muriy apparati tomonidan amalga oshiriladigan mahalliy ahamiyatga molik ishlarni boshqarish.

Mentalitet – fran.mentalite; lot mentalis-aqliy, ruhiy, ma’naviy, aql

yoʻnalishi aql bichimi, akliy etuklik, zakovat; maʼlum shaxs, ijtimoiy guruh (kichik, katta, milliy) uchun xarakterli boʻlgan dunyoqarash, dunyoni anglash, atrof voqelikni qabul usuli; fikrlash tarzi.

Mexanizm – yunon. mechane-qurol, inshoot; harakat va tezlikni amalga oshirish yoki uzatish qurilmasi. Siyosatda maʼjuziy maʼnoda biron-bir reja, dastur, maqsadni amalga oshirish yoʻl-yoʻriqlarini va vositalariga nisbatan qoʻllaniladi.

Millat – til, maʼnaviyat, milliy oʻzlikni angash ruhiyati, urf-odatlar, anʼanalar va qadriyatlar yagonaligi asosida muayyan hududda yashovchi iqtisodiy aloqalar bilan bogʻlangan mustaqil subyekt sifatida oʻziga xos moddiy va maʼnaviy boyliklarni yaratuvchi kishilarning etnik birligidir.

Millatlararo munosabatlar — birga yoki ayri tarzda yashaydigan har xil millatlar oʻrtasida amalga oshadigan turli-tuman shakllardagi aloqalarni anglatuvchi tushunchadir.

Model – fran. modele-namuna, tarx, nimanidir tasviri tavsifi.

Modernizatsiyalash – fran. modernizer-zamonaviy; zamonaviylashtirish, hozirgi davr talablari, tarzi va didiga mutanosib ravishdagi oʻzgarishlarni amalga oshirish.

Munitsipal boshqaruv – ingl. municipal oʻzini oʻzi boshqarish; bu boshqaruvning nisbatan nomarkazlashgan shaklidir. Shu bilan bir vaqtning oʻzida u fuqarolik jamiyatining instituti hisoblanadi. Bunday boshqaruv organlarining asosiy belgilari, - ularning saylanishligi va oʻz hududidagi aholi manfaatlari asosida mahalliy ahamiyatga ega boʻlgan ishlarga rahbarlik qilishdagi nisbatan mustaqillik.

Munitsipalitet – fran.municipalite-shahar oʻzini oʻzi boshqarish organi; koʻpchilik mamlakatlardagi oʻzini oʻzi boshqarish organlari.

Mustaqil bosma OAV lari – davlat boshqaruvidan holi boʻlgan, oʻzining fikr va soʻz erkinligini roʻyobga chiqaruvchi, lekin bunda oʻz faoliyatini amaldagi qonunchilik doirasidagina olib boruvchi ommaviy axborot vositalaridir.

Nizom – muayyan davlat yoki jamoat tuzilmalarini tashkil etish tartibini, tuzilishi, vazifasi, funksiyalari va vakolatlarini belgilovchi kodekslashtirilgan normativ hujjat hisoblanadi.

Nodavlat notijorat tashkiloti (NNT) – jismoniy va (yoki) yuridik shaxslar tomonidan ixtiyoriylik asosida tashkil etilgan, daromad (foyda) olishni oʻz faoliyatining asosiy maqsadi qilib olmagan hamda olingan daromadlarni (foydani) oʻz qatnashchilari (aʼzolari) oʻrtasida taqsimlamaydigan oʻzini oʻzi boshqarish tashkilotidir. Nodavlat notijorat tashkiloti jismoniy va yuridik

shaxslarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini, boshqa demokratik qadriyatlarni himoya qilish, ijtimoiy, madaniy va ma'rifiy maqsadlarga erishish, ma'naviy va boshqa nomoddiy ehtiyojlarni qondirish, xayriya faoliyatini amalga oshirish hamda boshqa ijtimoiy foydali maqsadlarda tuziladi.

Nodavlat elektron ommaviy axborot vositalari – o'z oldida Internet tarmog'ida ommaviy axborot vositasi (OAV) funksiyalarini bajarish vazifasini qo'yuvchi nodavlat tushdagi ro'yxatga olingan veb-saytlari.

Ommaviy axborot vositalari – keng ko'lamda axborotni yig'ish, ishlash va tarqatishni ta'minlovchi ijtimoiy institutlar va kanallar (matbuot, kitob nashriyotlari, matbuot agentliklari, radio, televideniye va h.k.). Ommaviy axborotni davriy tarqatishning doimiy nomga ega bo'lgan hamda bosma tarzda (gazetalar, jurnallar, axborotnomalar, byulletenlar va boshqalar) va (yoki) elektron tarzda (tele-, radio-, video, kinoxronikal dasturlar, umumfoydalanishdagi telekommunikatsiya tarmoqlaridagi veb saytlar) olti oyda kamida bir marta nashr etiladigan yoki efirga beriladigan shakli hamda ommaviy axborotni davriy tarqatishning boshqa shakllari ommaviy axborot vositasidir. «Ommaviy axborot vositalari to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi qonuniga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish haqida. (O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2007 y., 3-son, 20-modda)

PR (public relations) - siyosiy subyektlar - siyosatchilar, partiyalar yoki hukumatlarning jamoatchilik bilan muloqotini tashkil etish va boshqarish jarayonini anglatadi.

Parlament – ingl. parlament, frans. parlargapirmoq va so'zlamoq; parlament oliy qonun chiqaruvchi vakillik organi hisoblanadi.

Partitsipatsiya – (ingl) ishtirok etmoq; fuqarolar tomonidan davlat va jamiyat ishlarini boshqarish jarayonida u yoki bu funksiyalarni bajarishini shart qilib qo'yadigandemokratiyaning modeliga doir nisbat.

Partiya – lot. pars (partis)-qism, guruh; qandaydir ijtimoiy qatlam yoki guruhmanfaatlarini ifodalovchi, qandaydir siyosiy maqsadlarni ko'zlovchi tashkilot.

Passiv saylov huquqi – fuqarolarning saylanadigan davlat organlari va mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlariga saylanish huquqi.

Plyuralizm – lot. pluralis-turlicha, turli tuman; turli ijtimoiy qatlamlar manfaatlarini ifodalovchi turli tuman ijtimoiy-siyosiy kuchlar mavjud bo'lgan siyosiy tizim.

Polietnik – ko'pmillatli, monoetnik – yakka, yagona yoki bir millatli.

Prezident – lot. praesidens (praesidentis) – oldinda o'tiruvchi, raislik qiluvchi, boshda turuvchi so'zlaridan olingan bo'lib, ko'pchilik Prezidentlik va

parlament respublikalari joriy etilgan mamlakatlarda ma'lum bir muddatga saylangan davlat boshlig'i.

Pressa – fran. presse; ommaviy axborot vositalari; ommaviy joriy matbuot.

Prinsip – lot. principium-asos, dastlabki, boshlang'ich; asos bo'ladigan poydevor g'oyalar; xulq, faoliyat va hatti-harakatning asosiy qoidasi.

Proporsional (- ot. proportionalis-mutanosib; saylovlarda nomzodlar uchun beriladigan ovozlar ro'yxatlar bo'yicha beriladigan, har bir ro'yxat uchun berilgan ovozlariga mutanosib ravishda joy egallanadigan saylov huquqi tizimi.

Profitsit – budjetga nisbatan qo'llanilganida budjetning daromad qismini uning xarajat qismiga nisbatan ortiq bo'lganligini ifodalaydi.

Ratsional – (lot. rationalis-oqilona); maqsadga muvofiq, asoslangan, dalillangan (eng to'g'ri yo'l ma'nosida ham ishlatiladi).

Rejim – fran. rejime; davlat tuzumi, idora etish obrazi.

Saylov – aholining rasmiy mansabni egallash uchun biror shaxsni tanlashi jarayonidir.

Saylov huquqi – davlat boshlig'i, vakillik organlari va boshqani saylash tartibini belgilab beruvchi huquqiy normalar yig'indisi. Saylov huquqi, odatda, konstitutsiya va saylov to'g'risidagi maxsus qonunlar bilan belgilanadi.

Sektorlararo nazariya – ijtimoiy sheriklikning uch sektor: davlat organlari, biznes vakillari va fuqarolik jamiyatining institutlari o'rtasidagi munosabatlarni tartibga solishi to'g'risidagi nazariya

Senat – lot. senatus-eski, qariya; ko'pchilik mamlakatlar parlamentining yuqori palatasi.

Siyosatshunoslik – yunoncha “politika” – davlat va ijtimoiy ishlar hamda “logos” – ta'limot so'zlarning birikishidan tashkil topgan bo'lib, siyosat haqidagi ta'limot ma'nosini anglatadi. Uning siyosiy mohiyati jamiyatning siyosiy hayoti va siyosiy munosabatlarida ro'y beradigan voqea-xodisalar, o'zgarishlarni ilmiy-nazariy jihatdan asoslab berish bilan belgilanadi.

Siyosat subyekti – siyosiy munosabatlarda ishtirok etayotgan kuchlar, sotsial guruhlar, qatlamlar, tashkilotlar siyosiy faoliyatning tashuvchilari, siyosatning subyekti hisoblanadi.

Siyosiy jarayonlar – turli siyosiy institutlar, ijtimoiy guruhlar, tashkilotlar individlar munosabati sifatida namoyon bo'ladi.

Siyosiy menejment – “Siyosiy marketing” tushunchasi o'z mazmuniga ko'ra tushunchasiga juda yaqin bo'lib, shu bilan birga, ular o'rtasida tenglik belgisi qo'yish o'zini oqlamaydi. Bizningcha, barcha siyosiy kompaniyalarni marketing deb atash mumkin emas.

Marketing kompaniyalari – bu saylov kuni saylovchilarning ovozlari

ko‘rinishida, siyosiy dastur yoki qonun loyihasini muayyan muhokama vaqtida qo‘llab-quvvatlash shaklida nisbatan tez daromad olishga intiladigan siyosiy kompaniyalar. Ammo shu bilan birga, qat’iy muddatlar bo‘lmagan siyosiy kompaniyalar mavjud. Misol uchun, siyosiy brendni targ‘ib qilishga qaratilgan siyosiy kompaniya cheksiz davom etishi mumkin.

Siyosiy qarashlar – siyosiy qarashlarning shakllanishi va qaror topishida o‘ziga xos an‘analar mavjud bo‘lib, siyosiy hodisalar turli xil talqin etilgan.

Siyosiy madaniyat – insonning siyosiy hodisalarga doir qadriyatlarga oid tasavvurlari va uning amaliyotda namoyon bo‘ladigan xulqi kodeksi yoki uning siyosiy hokimiyat subyekti sifatidagi faoliyat uslubi. Shu ma’noda, siyosiy madaniyat fuqaroning umuminsoniy ahamiyatga molik bo‘lgan siyosiy faoliyat namunalarini qay darajada egallaganligini namoyish qiladi.

Siyosiy ong – turli ijtimoiy guruhlar davlat hokimiyatiga, siyosiy tashkilotlar, ularning jamiyat hayotidagi roliga, boshqa davlat va millatlar bilan munosabatiga oid qarashlarning bir tizimga solingan nazariy ifodasi.

Siyosiy partiyalar – ijtimoiy guruhlar manfaatlarini ifodalovchi, ularning eng faol vakillarini birlashtiruvchi siyosiy tashkilotlar. Siyosiy partiyalar jamiyat siyosiy tizimining muhim qismi, ular davlatning siyosiy yo‘nalishini belgilashda ishtirok etadi, hukumatning vakillik va ijro etuvchi muassasalarini shakllantiradi.

Siyosiy tizim – jamiyatda davlat hokimiyati va boshqaruvni shakllantirish va amalga oshirish bilan bog‘liq munosabatlar harakatlarida o‘z ifodasini topadi.

Siyosiy elita – jamiyatda siyosiy qarorlar qabul qilish va boshqaruvda yetakchi o‘rin tutuvchi shaxslar guruhi.

Siyosiy ishtirok – fuqarolarning siyosiy jarayonlarda ishtirok etishi.

Siyosiy modernizatsiya - an‘anaviy jamiyatdan zamonaviy siyosiy tizimga o‘tish jarayoni.

Siyosiy konflikt – siyosiy subyektlar o‘rtasidagi ziddiyat va qarama-qarshilik.

Siyosiy prognozlash – siyosiy voqealar va jarayonlarning kelajakdagi rivojlanishini bashorat qilish.

Siyosiy qaror – siyosiy subyektlar tomonidan qabul qilinadigan va amalga oshiriladigan harakat rejasi.

Siyosiy islohot – siyosiy tizimni takomillashtirish va o‘zgartirish jarayoni.

Siyosiy rejim – davlat hokimiyatini amalga oshirish usullari va vositalari majmui.

Siyosiy partiya tizimi – mamlakatdagi siyosiy partiyalarning o‘zaro

munosabatlari va faoliyat yuritish tartibi.

Saylov tizimi – saylovlarni o‘tkazish va natijalarni aniqlash qoidolari va tartib-taomillari majmui.

Siyosiy manipulyatsiya – odamlarning ongi va xulq-atvoriga yashirin ta‘sir o‘tkazish usullari.

Siyosiy imidj – siyosatchi yoki siyosiy tashkilotning jamoatchilik ongidagi obrazi.

Siyosiy marketing – siyosiy «mahsulot»ni (nomzod, partiya, g‘oya) jamoatchilikka “sotish” texnologiyasi.

Siyosiy ijtimoiylashuv – shaxsning siyosiy madaniyat va qadriyatlarni o‘zlashtirish jarayoni.

Siyosiy yetakchilik – siyosiy jarayonlarga rahbarlik qilish va ularga ta‘sir o‘tkazish qobiliyati.

Siyosiy muxolifat – hukmron siyosiy kuchlarga qarshi turuvchi va muqobil siyosat taklif etuvchi guruhlar.

Siyosiy byurokratiya – davlat boshqaruvida professional amaldorlar qatlami.

Siyosiy konsensus – turli siyosiy kuchlar o‘rtasidagi kelishuv va hamjihatlik.

Siyosiy qadriyatlar – siyosiy faoliyat va qarorlarga asos bo‘luvchi ma‘naviy tamoyillar.

Siyosiy xulq-atvor – individlar va guruhlarining siyosiy jarayonlardagi faoliyati va reaksiyalari.

Siyosiy barqarorlik – siyosiy tizimning turg‘unligi va uning faoliyat ko‘rsatish samaradorligi.

Siyosiy inqiroz – siyosiy tizimning faoliyati izdan chiqishi va uning samaradorligi pasayishi holati.

Siyosiy modernizatsiya – siyosiy tizimni zamonaviylashtirish va takomillashtirish jarayoni.

Siyosiy bashorat – siyosiy voqealar, jarayonlar va hodisalarning kelajakdagi rivojlanishini ilmiy asosda oldindan aytib berish.

Siyosiy kon’yunktura – ma‘lum bir vaqtdagi siyosiy vaziyat va sharoitlar majmui.

Siyosiy sikllarni bashorat qilish – siyosiy jarayonlarning davriy takrorlanishini o‘rganish va kelgusi sikllarni oldindan aytib berish.

Sotsial – lot. socialis – ijtimoiy, jamoatchilik; jamiyat va ijtimoiy munosabatlar bilan bog‘langan.

Sotsium - lot. socium-umumiy, birgalikdagi; insonlar hayot faoliyati shart-

sharoitlarini birligini xarakterlovchi ijtimoiy umumiylik, birlik.

Strategik rejalashtirish – tashkilot uchun maqsadlarni tanlash va ularga erishish uchun nima qilish kerakligini hal qilish jarayoni. Barcha boshqaruv qarorlari uchun asos bo‘lib xizmat qiladi.

Struktura (lotincha “structura” – “tuzilma”, “tuzilish”) – obyektning bir butunligini va uning o‘ziga o‘zi aynanligini, ya’ni turli ichki va tashqi o‘zgarishlarda o‘zining asosiy xususiyatlarini saqlay olishini ta’minlovchi barqaror aloqalar yig‘indisidir.

Subordinatsiya – (lot.) tartibga keltirish; xizmat intizomi qoidalariga tegishli holda martaba darajalari bo‘yicha kichik mansabdorlarni katta mansabdorlarga bo‘ysunishiga qat’iy amal qilish.

Suveren – fran. souverain-oliy so‘zidan olingan bo‘lib, oliy, suverenitetga ega bo‘lish, mustaqil, qaram bo‘lmagan ma’nolarini beradi.

Suverenitet – (fran. «souveränität») davlatning ichki ishlar va tashqi munosabatlarda xorijiy aralashuvlarga yo‘l qo‘ymagan holdagi mustaqilligi va muxtoriyati.

So‘z erkinligini ta’minlash – insonning fundamental va tabiiy huquqlaridan biri – o‘z fikrini (hayolini) oshkora (og‘zaki, yozma ravishda va/yoki ommaviy axborot vositalardan foydalangan holda) ifoda etish huquqini amalga oshirish uchun kompleksli shart-sharoitlarni yaratish.

Tabaqa (qatlam) - o‘xshash kasb-hunar, mashg‘ulot, holati va ahvoli bilan manfaatlar umumiyligi asosida birlashgan shaxslarning yirik guruhi.

Taraqqiyot – jamiyat rivojlanishining oddiydan murakkabga, Yu quyidan yuqoriga yo‘nalgan, bir sifat bosqichidan yangi sifat bosqichiga o‘tishi jarayoni.

Tashabbus – lot. initsiativa initiative-tashabbus; qandaydir ishni boshlashga undash, ishbilarmonlik; muhokama qilish uchun takliflar berish.

Texnotronika – ingl. technetronic;. Elektronikadan foydalanib jamiyatga ta’sir etuvchi texnika vositalari.

Tinchlik – insonning hayotiy ehtiyoji, emin-erkin yashashi va kamol topishining eng zarur omili.

Totalitar – lot. totalis-butun, to‘la, bir butun); davlat hokimiyati organlari tomonidan jamiyat hayotining hamma sohalarini nazorat qiladigan davlat shakli, amalda konstitutsion huquq va erkinliklarni tugatilishi; bu rejimda davlat hokimiyati biron-bir guruh (siyosiy partiya) qo‘lida to‘planib, mamlakatda demokratik erkinliklar va siyosiy muholifatni amal qilishi uchun imkoniyatlar bo‘lmaydi.

Tranzaksiya – ingl. bank transaction, ot lot. transactio - kelishuv, shartnoma; tranzaksiya – bu sotib olishga doir sharnomani tuzish/moliyaviy

vositalarni sotishga doir shartnoma. Bank tranzaksiyasi, deganda bir bank hisob raqamidan ikkinchisiga yoki bank ichidagi bir hisob raqamidan ikkinchisiga pul mablag'larini o'tkazish tushuniladi.

Transformatsiya – lot. transformatio – o'zgarish; tuzilmalarni, shakllarni va usullarni o'zgartirish, faroliyatning maqsadli yo'nalishini o'zgartirish.

Umumbashariy qadriyat – dunyo xalqlarining ko'pchiligi tomonidan tan olingan, huquqiy me'yorlar tarkibiga kiritilgan yoki qadriyat, an'ana va mas'uliyatiga aylangan, voqe'lik vayohud munosabatlar tizimiga nisbatan qo'llaniladigan tushuncha.

Umuminsoniy qadriyatlar – butun insoniyatning tajribasini ifodalovchi va ma'lum farqlanishlar bo'lishidan qat'i nazar, barcha odamlar uchun mushtarak bo'lgan dunyoqarashning ideallari yoki axloqiy normalar.

O'ng – siyosiy kuchlar joylashuvida jamiyatning ijtimoiy-siyosiy tuzilishini saqlanishini maqsad qilib olgan konservativ siyosiy oqim.

Universal – (lot. universalis –umumiy); har tomonlama, keng qamrovli, ko'plab maqsadlar uchun yaroqli, turli vazifalarni va funksiyalarni bajara oladigan.

Uchinchi sektor – dunyodagi barcha mamlakatlarda notijorat va xayriya maqsadlarida tashabbus ko'rsatayotgan va keng faoliyat yuritayotgan nodavlat notijorat tashkilotlarga (NNT) nisbatan qo'llaniladi (birinchi sektor – davlat, ikkinchi sektor - tijorat sektori yoki shaxsiy sektor deyiladi).

Faol (aktiv) saylov huquqi - fuqaroning saylanadigan davlat organlari va mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlariga saylash huquqi.

Fikr erkinligi – bu jamiyat a'zosi bo'lgan har bir shaxs tabiiy va ijtimoiy jarayonlarga, fuqarolar bilan siyosiy tashkilotlarga va milliy, irqiy, diniy, sinfiy munosabatlarga ega bo'lgan mustaqil fikrlarini huquqiy, siyosiy diniy va boshqa muassasalar tomonidan bo'lishi mumkin bo'lgan turli tazyiqlardan muhofaza qiladigan ijtimoiy muhit.

Fiskal – ingl. fiscal policy; lot. fiscus - savat;kassa, kazna, moliya, soliq-budjet siyosati hukumat siyosati, yaiin istiqbolda barqaror iqtisodiy tizimni ta'minlash va biznes-sikllarni tebranishini kamaytirish maqsadida davlatning iqtisodiyotga aralashuv usullaridan biri; fiskal siyosatining asosiy quroli davlat budjetining daromadlari va harajatlari, ya'ni: soliqlar, transfertlar va davlat sotib olgan tovarlar va xizmatlar.

Forum – lot. forum;vakillar majlisi, qurultoyi, kongressi; qadimgi Rimda xalq majlisi o'tkazilgan maydon.

Fraksiya – lot. fractio-buzish, sinish, darz ketish; parlament a'ziligiga yoki boshqa vakillik organlariga saylangan deputatlar birlashmasi.

Fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarishi – O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va Qonunlari bilan kafolatlanadigan ularning o‘z manfaatlaridan, rivojlanishning tarixiy xususiyatlaridan, shuningdek milliy va ma’naviy qadriyatlardan, mahalliy urf-odatlar va an’analardan kelib chiqqan holda mahalliy ahamiyatga molik masalalarni hal qilish borasidagi mustaqil faoliyatidir.

Fuqarolik – insonlarni muayyan davlat, davlatchilik bilan bog‘liq huquqiy holatlarini, munosabatlarini ifoda etuvchi tushunchadir.

Fuqarolik jamiyati – fuqarolarning davlat va jamiyat boshqaruvida tegishli fuqarolik institutlari orqali faol ishtirok etishi ta’minlangan ijtimoiy makondir.

Fuqarolik jamiyati institutlari – fuqarolarning davlat va jamiyat boshqaruvida ishtirok etishiga xizmat qiladigan nodavlat, notijorat tashkilotlari, jamiyat birlashmalari, oila, mahalla, ijtimoiy harakatlar va boshqa tuzilmalar majmuidir.

Fuqarolik mas’uliyati – qonun ustivorligini tan olish va har bir shaxsning ijtimoiy hayotni takomillashtirish jarayonida ishtirok etish vazifasini teran his qilish.

Funksiya – lot. functio-faoliyat, o‘tash, bajarish; faoliyat, majburiyat, ish, tayinlash, burch, vazifa, topshiriq.

Xalq – (arab. yaratilgan jonzot, odamlar) – keng ma’noda, muayyan mamlakatning barcha aholisi, tor ma’noda, tarixiy-etnoijtimoiy birliklarning turli shakllari, chunonchi, millat, elat, etnik birlik, urug‘ va boshqalarni ifoda etuvchi tushunchadir. Xalq – birinchi marta xalqaro huquq subyekti sifatida 1945-yili BMT Ustavida “Xalqlarning tengligi va o‘z taqdirini o‘zi belgilash” tamoyilining mustahkamlanishi natijasida tan olingan.

Xalq farovonligi – milliy istiqlol mafkurasining asosiy g‘oyalaridan biri. Xalq farovonligi harbir shaxs va oila farovonligi bilan bog‘liqdir. Bunda insonning shaxsiy manfaatlari jamiyat manfaatlari bilan uyg‘unlashib ketadi va har bir fuqaroning farovonligi butun jamiyat farovonligidir, degan tamoyil amalga oshadi.

Xartiya – (yun. qog‘oz, yorliq) o‘rta asrlarda ommaviy huquqiy siyosiy xarakterdagi hujjat bo‘lgan. Hozirgi xalqaro huquqda deklaratsiyaning sinonimi. U – majburiy kuchga ega bo‘lmagan, umumiy tamoyillar va maqsadlarni ifoda etuvchi hujjat.

Xususiylashtirish – mulkka egalik huquqining davlatdan xususiy shaxslarga o‘tishi.

Hamkorlik siyosati – xalqaro siyosat subyektlarining birgalikdagi siyosiy harakatlarda vujudga keladigan masalalar yuzasidan yagona nuqtai nazarlarni

ishlab chiqishida ifodalanuvchi munosabat turlaridan biri. Unga ko‘ra tomonlar o‘z faoliyatining asosiy yo‘nalishlarida mustaqillikni saqlab qolgani holda qarashlar mos tushuvchi amaliy masalalarda birgalikda faoliyat ko‘rsatadilar. Masalan, gitlerchi Germaniyasiga qarshi davlatlar hamkorligi.

Huquq – davlat qonunlari bilan beriladigan erkinlik, harakat qilish imkoniyati, nimanidir amalga oshirish yoki nimadandir foydalanish, nimagadir egalik qilish; jamiyatdagi munosabatlarni, kishilar va ularning harakati va xulqini muvofiqlashtirish, davlat va jamiyat organlarini yashashini ta‘minlashga imkoniyat berish maqsadlarida davlat tomonidan o‘rnatilgan va himoya qilinadigan umum majburiy ijtimoiy me‘yorlar va qoidalar.

Huquqiy davlat – huquq, Konstitutsiya va Qonun hukmronlik qiladigan davlatdir. Davlat va uning institutlari, mansabdor shaxslar jamiyat va fuqaro oldidagi o‘z ma‘suliyatlarini his qilishlari, o‘z navbatida jamiyat va fuqaro, uning tashkilotlari davlat oldidagi ma‘suliyatlarini his qilishlari kerak. Bu ma‘suliyatni oshirish orqali huquqiy demokratik davlat shakllantiriladi va rivojlantiriladi hamda bu jarayon uzoq muddatni talab etadi.

Huquqiy madaniyat – umumiy madaniyatning muhim qismi. Huquqiy madaniyat tarixan asta – sekin shakllangan ijtimoiy voqea bo‘lib, hozirgi davrda ilg‘or huquqiy davlatlarning va ularning fuqarolarining zaruriy xislati va taraqqiyot omiliga aylangan.

Shok terapiyasi (iqtisodiyotda) – iqtisodiyotni sog‘lomlashtirishga yo‘naltirilgan qator salbiy oqibatlarni (narxlarning o‘sishi, inflyatsiya, bandlikning pasayishi va shunga o‘xshash boshqa holatlar) o‘z ichiga oluvchi radikal chora-tadbirlar majmuasi.

Evolutsiya (lotin tilidan tarjimasi – boshlash, vujudga kelish) – tizimning rivojlanish jarayonini anglatadigan tushuncha bo‘lib, birinchi galda jamiyatga xosdir. Unga ko‘ra, jamiyatda asta-sekin yuz berayotgan o‘zgarishlar tizimga, uning tuzilmalari tashkil qilinishi va funksiyalari sifatli o‘zgarishiga olib keladi.

Egalitarizm – fran. egalite-tenglik; umumiy tenglashtirishni jamiyatni tashkil etishning prinsipi g‘oyasiga asoslangan ijtimoiy-siyosiy fikr yo‘nalishlaridan biri.

Elat – bir tilda so‘zlashuvchi, o‘ziga xos madaniyati mavjud bo‘lgan va ma‘lum hududda yashaydigan hamda muayyan maqsad asosida birlashgan va o‘z tuzilmasiga ega bo‘lgan ijtimoiy-tarixiy birlik tushuniladi. Elat— kishilarningtil, hudud, iqtisodiy va madaniy jihatdan tarixan tarkib topgan birligi.

Elektoral – lot. elector-saylovchi; saylanadigan, tanlanadigan.

Elektorat – saylovlarda ma‘lum siyosiy partiyaga (siyosiy lider)ga ovoz

beruvchi saylovchilar davrasi; ma'lum bir saylov okrugi yoki mamlakat saylovchilari majmui.

Elektron hukumat – (angl. e-Government) – bu fuqarolar, biznes, davlat hokimiyatining boshqa tarmoqlari va davlat xizmatchilariga axborotni taqdim qilish va shakllanib bo'lgan davlat xizmatlarining to'plamini ko'rsatish usulidir, bunda davlat va arizachi o'rtasidagi o'zaro shaxsiy aloqa minimallashtirilgan va imkon boricha maksimal ravishda axborot texnologiyalardan foydalaniladi. Elektron hukumat – mamlakat miqyosida boshqaruv jarayonlarning butun majmuasini avtomatlashtirishga asoslangan hamda davlat boshqaruvining samaradorligini sezilarli darajada oshirish va jamiyatning har bir a'zosi uchun ijtimoiy kommunikatsiyalar harajatlarini kamaytirish maqsadiga xizmat qiluvchi davlat boshqaruvi elektron hujjat almashinuvi tizimi. Elektron hukumatni yaratish hujjatlarni va ularni ishlash jarayonlarini boshqarish bilan bog'liq vazifalarning to'liq ko'lamini hal etishni amalga oshiruvchi ijtimoiy boshqaruvining umumdavlat taqsimlash tizimi qurilishini nazarda tutadi.

Empirizm – yunon. emperia-tajriba; tajribani bilishning birdan-bir vositasi, deb tan oluvchi ta'limot.

Erkinlashtirish – mamlakatning demokratik jamiyatga o'tish va islohotlar o'tkazish jarayonida mavjud bo'ladigan turli to'siqlar, cheklashlar va yonberishga majbur etadigan omillardan qutilishga qaratilgan amaliy faoliyatdir. U demokratik jarayonlarning samarali rivojigayangi kuch, quvvat va ilhom bag'ishlash imkoniyatini yaratadi.

VI. NAZORAT SAVOLLARI

1. Siyosatshunoslik fanining predmeti va obyekti nimalardan iborat?
2. Siyosatshunoslikning zamonaviy metodologiyasi qanday elementlarni o'z ichiga oladi?
3. Zamonaviy siyosatshunoslikda qanday yangi paradigmalar shakllangan?
4. Siyosiy tizimlarni tahlil qilishning asosiy mezonlari nimalardan iborat?
5. Demokratik jarayonlarning zamonaviy tendensiyalari qanday?
6. Siyosiy modernizatsiyaning asosiy bosqichlari qaysilar?
7. Fuqarolik jamiyati institutlarining rivojlanish dinamikasini qanday baholash mumkin?
8. Zamonaviy partiyaviy tizimlarning o'ziga xos xususiyatlari nimalardan iborat?
9. Siyosiy kommunikatsiyaning zamonaviy shakllari qanday?
10. OAVning siyosiy jarayonlardagi roli qanday o'zgarmoqda?
11. Siyosiy madaniyatning zamonaviy jamiyatdagi ahamiyati nimada?
12. Siyosiy ijtimoiylashuv jarayoniga qanday omillar ta'sir ko'rsatadi?
13. Zamonaviy siyosiy elitalarning shakllanish xususiyatlari qanday?
14. Siyosiy yetakchilik nazariyasining asosiy qoidalari nimalardan iborat?
15. Siyosiy mojarolarni boshqarishning qanday usullari mavjud?
16. Milliy xavfsizlikka tahdidlarning zamonaviy ko'rinishlari qanday?
17. Siyosiy prognozlashtirishning asosiy usullari nimalardan iborat?
18. Siyosiy modellashtirish qanday maqsadlarda qo'llaniladi?
19. Globallashtirish sharoitida davlat institutlari qanday transformatsiyaga uchramoqda?
20. Zamonaviy saylov tizimlarining qanday turlari mavjud?
21. Elektoral jarayonlarni demokratlashtirish yo'llari qanday?
22. Siyosiy qarorlar qabul qilish mexanizmlarining zamonaviy shakllari qanday?
23. Siyosiy mafkuraning zamonaviy ko'rinishlari qanday?
24. Siyosiy xulq-atvorning asosiy shakllari nimalardan iborat?
25. O'zbekistonda demokratik islohotlarning zamonaviy bosqichi qanday xususiyatlarga ega?
26. Siyosiy jarayonlarni tadqiq etishning innovatsion usullari nimalardan iborat?

- 27.Zamonaviy siyosiy institutlarning transformatsiya jarayoni qanday kechmoqda?
- 28.Legitimlikning zamonaviy shakllari qanday?
- 29.Siyosiy plyuralizmni ta'minlashning asosiy shartlari nimalardan iborat?
- 30.Siyosiy konsensusga erishishning zamonaviy mexanizmlari qanday?
- 31.Geosiyosiy manfaatlarning shakllanish xususiyatlari qanday?
- 32.Siyosiy marketingning zamonaviy texnologiyalari nimalardan iborat?
- 33.Siyosiy ongning shakllantirishning zamonaviy usullari qanday?
- 34.Siyosiy mafkuraning jamiyat rivojlanishidagi roli qanday?
- 35.Siyosiy sotsiologiyaning zamonaviy yo'nalishlari qaysilar?
- 36.Siyosiy psixologiyaning asosiy tadqiqot yo'nalishlari nimalardan iborat?
- 37.Siyosiy jarayonlarning zamonaviy tendensiyalari qanday?
- 38.Siyosiy ishtirokni faollashtirishning zamonaviy usullari qaysilar?
- 39.Siyosiy barqarorlikni ta'minlashning asosiy shartlari nimalardan iborat?
- 40.Siyosiy inqirozlarning oldini olish mexanizmlari qanday?
- 41.Siyosiy modernizatsiyaning asosiy yo'nalishlari qaysilar?
- 42.Siyosiy muxolifatning demokratik jarayonlardagi roli qanday?
- 43.Zamonaviy siyosiy rejimlarning tipologiyasi qanday?
- 44.Siyosiy tizimning barqarorligini ta'minlash omillari nimalardan iborat?
- 45.Siyosiy hokimiyatning legitimligi qanday ta'minlanadi?
- 46.Fuqarolarning siyosiy huquqlarini himoya qilish mexanizmlari qanday?
- 47.Parlamentarizmning zamonaviy modellari qanday?
- 48.Elektron demokratiyaning rivojlanish istiqbollari qanday?
- 49.Siyosiy manipulyatsiyaning zamonaviy shakllari qanday?
- 50.Siyosiy nizolarni hal etishning zamonaviy usullari nimalardan iborat?
- 51.Siyosiy muhojirlik muammosining zamonaviy ko'rinishlari qanday?
- 52.Vakillik organlarining zamonaviy jamiyatdagi roli qanday?
- 53.Siyosiy faoliyatning samaradorligini baholash mezonlari nimalardan iborat?
- 54.Siyosiy manfaatlarni muvofiqlashtirish mexanizmlari qanday?
- 55.Siyosiy tashkilotlarning faoliyat samaradorligini oshirish yo'llari qaysilar?

- 56.Siyosiy huquq va erkinliklarni himoya qilishning zamonaviy mexanizmlari qanday?
- 57.Siyosiy tanlov jarayonining demokratik tamoyillari nimalardan iborat?
- 58.Siyosiy tadqiqotlarning zamonaviy metodologiyasi qanday?
- 59.Siyosiy diplomatiyaning zamonaviy shakllari qaysilar?
- 60.Siyosiy hamkorlikning institutsional mexanizmlari qanday?
- 61.Siyosiy guruhlarining manfaatlarini ifoda etish shakllari nimalardan iborat?
- 62.Siyosiy vaziyatni tahlil qilishning zamonaviy usullari qanday?
- 63.Siyosiy madaniyatni shakllantirishning zamonaviy mexanizmlari qaysilar?
- 64.Siyosiy targ'ibotning zamonaviy texnologiyalari nimalardan iborat?
- 65.Siyosiy konsaltingning asosiy yo'nalishlari qaysilar?
- 66.Siyosiy nazoratning demokratik mexanizmlari qanday?
- 67.Siyosiy tajribani o'rganish va umumlashtirish usullari nimalardan iborat?
- 68.Siyosiy tahlilning zamonaviy metodlari qanday?
- 69.Siyosiy qadriyatlarning transformatsiya jarayoni qanday kechmoqda?
- 70.Siyosiy strategiyani ishlab chiqishning zamonaviy yondashuvlari qaysilar?
- 71.Siyosiy taktikaning samaradorligini baholash mezonlari nimalardan iborat?
- 72.Siyosiy faollikni oshirishning innovatsion usullari qanday?
- 73.Siyosiy institutlarning modernizatsiya jarayoni qanday kechmoqda?
- 74.Siyosiy kommunikatsiyaning raqamli texnologiyalari qaysilar?
- 75.Siyosiy qarorlar qabul qilishning zamonaviy modellari qanday?
- 76.Siyosiy ishtirokning innovatsion shakllari nimalardan iborat?
- 77.Siyosiy xavfsizlikni ta'minlashning zamonaviy mexanizmlari qaysilar?
- 78.Siyosiy jarayonlarni boshqarishning zamonaviy usullari qanday?
- 79.Siyosiy prognozlashtirishning innovatsion metodlari nimalardan iborat?
- 80.Siyosiy islohotlarning samaradorligini baholash mezonlari qaysilar?

VII. FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

I. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining asarlari:

1. Mirziyoev SH.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T.: “O'zbekiston”, 2017. – 488 b.
2. Mirziyoev SH.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. 1-jild. – T.: “O'zbekiston”, 2017. – 592 b.
3. Mirziyoev SH.M. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2-jild. T.: “O'zbekiston”, 2018. – 507 b.
4. Mirziyoev SH.M. Niyati ulug' xalqning ishi ham ulug', hayoti yorug' va kelajagi farovon bo'ladi. 3-jild.– T.: “O'zbekiston”, 2019. – 400 b.
5. Mirziyoev SH.M. Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari. 4-jild.– T.: “O'zbekiston”, 2020. – 400 b.

II. Normativ-huquqiy hujjatlar

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – T.: O'zbekiston, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrda qabul qilingan “Ta'lim to'g'risida”gi Qonuni.
3. O'zbekiston Respublikasining “Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida”gi Qonuni.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2015-yil 12-iyundagi “Oliy ta'lim muassasalarining rahbar va pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida”gi PF-4732-sonli Farmoni.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 27-maydagi “O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PF-5729-son Farmoni.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 27-avgustdagi “Oliy ta'lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining uzluksiz malakasini oshirish tizimini joriy etish to'g'risida”gi PF-5789-sonli Farmoni.
7. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 23-sentabrdagi “Oliy ta'lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida”gi 797-sonli Qarori.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi “O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida”gi PF-5847- sonli Farmoni.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-oktabr “Ilm-fanni 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida”gi PF-6097-sonli Farmoni.
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 17-fevraldagi “Sun'iy intellekt texnologiyalarini jadal joriy etish uchun shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ-4996-son Qarori.
11. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida”gi PF-60-son Farmoni.
12. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 25-yanvardagi

“Respublika ijro etuvchi hokimiyat organlari faoliyatini samarali yo‘lga qo‘yishga doir birinchi navbatdagi tashkiliy chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PF-14-sonli Farmoni.

13. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi ““O‘zbekiston - 2030” strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-158-son Farmoni.

14. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-iyundagi “Aholi va davlat xizmatchilarining korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi bilimlarini uzluksiz oshirish tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida” PQ-228-son Qarori.

III. Maxsus adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 29-noyabrdagi PF-5264 son “O‘zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligini tashkil etish to‘g‘risida”gi Farmoni.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 30-noyabrdagi PQ-3416 sonli O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi faoliyatini tashkil etish to‘g‘risida”gi Qarori.

3. Avliyoqulov N.X, Musayeva N.N. “Yangi pedagogic texnologiyalar” darslik 15-20b.

4. N.A.Muslimov “Innovatsion ta’lim texnologiyalari va pedagogik kompetentlik” o‘quv- uslubiy majmua. Toshkent: 2016. 30-31b.

5. Рахматов, Марат Салимович, Мавлуда Сайфиддиновна Норова, Исмат Худойкулович Давлатов. "ПРОБЛЕМЫ ПЕРСПЕКТИВНЫХ МАТЕРИАЛОВ ДЛЯ ТЕХНИКИ И ТЕХНОЛОГИИ." Современные инструментальные системы, информационные технологии и инновации. 2014

6. “Kimyo va oziq-ovqat mahsulotlarining sifati hamda xavfsizligini ta’minlashda innovatsion texnologiyalar” xalqaro ilmiy-amaliy onlayn konferensiya materiali Norova M.S.ning “Ta’limda innovatsion texnologiyalardan foydalanishning talabalarda innovatsion g’oyalar yaratishga ko’rsatadigan ta’siri.” tezisi.

7. Ibragimov, X., and Abdullayeva Sh. "Pedagogika nazariyasi (darslik)." T.: Fan va texnologiya 288 (2008).

8. Ибраимов Х. И. Креативность как одна из характеристик личности будущего педагога

9. //Наука, образование и культура. – 2018. – №. 3 (27). – С. 44-46.

10. Ibragimovich X. I. O ‘ZBEKISTON OLIY TA’LIM TIZIMIDA KREDIT-MODUL TEXNOLOGIYALARINI QO ‘LLASHNING O ‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI //INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRACTICE. SCIENTIFIC- METHODOICAL JOURNAL. – 2021. – С. 209-214.

11. Ibragimovich, Ibraimov Kholboy. "Theoretical and methodological basis of quality control and evaluation of education in higher education system." International journal of discourse on innovation, integration and education 1 (2020): 6-15.

12. Maxmutovna T. X. INFLUENCE OF MASS CULTURE ON THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF THE SPIRITUAL AND MORAL IMAGE OF THE YOUNG GENERATION //European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol. – 2019. – Т. 7. – №. 12.

13. Mahmutovna T. X. Ways to Form Immunity of Protection from" Public Culture" in Adolescent Students //Kresna Social Science and Humanities Research. – 2022. – Т. 3. – С. 115-117.

14. Makhmutovna T. K., Ibragimovna T. I. Specific features of the pedagogical process focused on increasing the social activity of youth //Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR). – 2020. – Т. 9. – №. 6. – С. 165-171.

15. Abdullaeva, B. S., Sobirova, M. A., Abduganiev, O. T., & Abdullaev, D. N. (2020). The specifics of modern legal education and upbringing of schoolchildren in the countries of the post-soviet world. Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems, 12(2), 2706-2714.

16. Oglu, Abduganiev Ozod Tursunboy. "Pedagogical Conditions And Mechanisms Of Development Of Social Active Civil Competence In Students." Turkish Journal of Computer and Mathematics Education 12, no. 7 (2021): 433-442.

17. Abduganiyev, O. T. (2022, December). FACTORS AFFECTING THE DEVELOPMENT OF SOCIALLY ACTIVE CITIZENSHIP COMPETENCE IN STUDENTS. In E Conference Zone (pp. 10-13).

18. Abduganiev O. Developing Student Civil Competency //Eastern European Scientific Journal. – 2019. – №. 1.

19. Махмудов А. Х., Джураев Р. Х., Ахунжонов А. Т. Дидактический потенциал шахматной игры //Наука и образование сегодня. – 2020. – №. 6-2 (53). – С. 70-71.

20. Махмудов А. Х. ИНТЕНСИФИКАЦИЯ ОБУЧЕНИЯ ПРЕДМЕТА «ШАХМАТЫ» ЧЕРЕЗ РЕШЕНИЯ ШАХМАТНЫХ ЗАДАЧ: 10.53885/ед. 2022.49. 38.098 Махмудов

21. Абдулхалим Хамидович, д. 2 п. н, зам. директора Узбекского научно-исследовательского института педагогических наук им. Кары Ниязи, abduhm@yandex. ru //Научно-практическая конференция. – 2022. – С. 766-768.

22. Джураев Р. Х., Махмудов А. Х., Фефелов В. С. Методология формирования учебно- творческого плана для компетентностной подготовки магистров //Педагогические науки. – 2012. – №. 1. – С. 84-90.

23. Махмудов А. Х., Абдурахмонов З. Б. Таълимда замонавий рақамли технологияларидан фойдаланишнинг ютуқлари ва муаммолари //Academic research in educational sciences. – 2021. – Т. 2. – №. CSPI conference 3. – С. 97-99.

24. Oliy ta'limning me'yoriy - huquqiy xujjatlari to'plami. -Т., 2013.

25. B.I.Ismailov, I.I.Nasriyev Korruptsiyaga qarshi kurashish bo'yicha idoraviy

chora-tadbirlarning samaradorligini oshirish masalalari//O‘quv-uslubiy qo‘llanma. - T.:O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi Akademiyasi, O‘zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi. Sudyalari oliy maktabi, 2020.-272 b.

26. Юсуфжанов О., Усманова С. Зарубежный опыт противодействия коррупции. // -Т.: Адвокат, 2016. №5 - 59-62б.

27. O‘rinov V. O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim muassasalarida ECTS kredit-modul tizimi: asosiy tushunchalar va qoidalar. O‘quv qo‘llanma. Nyu Bransvik Universiteti, 2020.

28. The European Higher Education Area. - Joint Declaration of the Ministers of Education. - Bologna, 1999, 19 June.

29. Shaping our Own Future in the European Higher Education Area // Convention of European Higher Education Institutions. - Salamanca, 2001, 29-30 march.

30. Виртуальная реальность как новая исследовательская и образовательная среда. Церфуз Д.н. и др. // ЖУРНАЛ Научно-аналитический журнал «Вестник Санкт-Петербургского университета Государственной противопожарной службы МЧС России», 2015. – с.185-197.

31. Ibraymov A.YE. Masofaviy o‘qitishning didaktik tizimi. Metodik qo‘llanma. – T.: “Lesson press”, 2020. -112 б.

32. Игнатова Н. Ю. Образование в цифровую эпоху: монография. М-во образования и науки РФ. – Нижний Тагил: НТИ (филиал) УрФУ, 2017. – 128 с. http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/54216/1/978-5-9544-0083-0_2017.pdf

33. Кирьякова А.В, Ольховая Т.А., Михайлова Н.В., Запорожко В.В. Интернет-технологии на базе LMS Moodle в компетентностно-ориентированном образовании: учебно-методическое пособие / А.В. Кирьякова, Т.А. Ольховая, Н.В. Михайлова, В.В. Запорожко; Оренбургский гос. ун-т. – Оренбург: ОГУ, 2011. – 116 с. http://www.osu.ru/docs/fpkp/kiryakova_internet_technologies.pdf

34. Кононюк А.Е. Облачные вычисления. – Киев, 2018. – 621 с.

35. Oliy ta’lim tizimini raqamli avlodga moslashtirish konsepsiyasi. Yevropa Ittifoqi Erasmus+ dasturining ko‘magida. https://hiedtec.ecs.uniruse.bg/pimages/34/3_UZBEKISTAN-CONCEPT-UZ.pdf

36. Emelyanova O. A. Ta’limda bulutli texnologiyalardan foydalanish // Yosh olim. - 2014. - № 3. - S. 907-909.

37. Moodle LMS tizimida masofaviy kurslar yaratish. O‘quv-uslubiy qo‘llanma. – T.: Toshkent farmatsevtika instituti, 2017.

38. M.Xurramov. Oliy ta’lim muassasalari faoliyatiga sun’iy intellekt texnologiyasini joriy etish [Matn]: metodik qo‘llanma / M.Xurramov. K.Xalmuratova. – T.: “Yetakchi nashriyoti”, 2024. – 28 b.

39. Тенденции и развития высшего образования в мире и в России. Аналитический доклад-дайджест. - М., 2021.- 198 с.

40. A.S. Zikriyoyev. Dunyo universitetlari reytingidagi tadqiqotchi olimlar orasida o‘zingizni kashf qiling. -T.: Navro‘z,2020. ISBN.9789943659285
41. Sherzod Mustafakulov, Aziz Zikriyoev, Dilnoza Allanazarova, Tokhir Khasanov, Sokhibmalik Khomidov. Explore Yourself Among World – Class Researchers. Grand OLEditor, Tashkent 2019, ISBN: 8175 25766-0.
42. Ackoff, Russell L., Scientific Method, New York: John Wiley & Sons, 1962.
43. Barzun, Jacques & Graff. F. (1990). The Modern Researcher, Harcourt, Brace Publication: New York.
44. Muslimov N.A va boshqalar. Innovatsion ta’lim texnologiyalari. O‘quv-metodik qo‘llanma. – T.: “Sano-standart”, 2015. – 208 b.
45. Muslimov N.A va boshqalar. Pedagogik kompetentlik va kreativ asoslari. O‘quv-metodik qo‘llanma. – T.: “Sano-standart”, 2015. – 120 b.
46. Печеркина, А.А. Развитие профессиональной компетентности педагога: теория и практика [Текст]: монография/А.А.Печеркина, Э.Э.Сыманюк, Е.Л.Умникова: Урал. гос. пед. ун-т.–Екатеринбург:[б.и.], 2011. – 233 с.
47. О.С. Фролова. Формирование инновационной компетенции педагога в процессе внутришкольного повышения квалификации. Дисс.к.п.н. Воронеж 2018.
48. Компетенции педагога XXI века [Электронный ресурс]: сб. материалов респ. конференции (Минск, 25 нояб. 2021 г.) / М-во образования Респ. Беларусь, ГУО «Акад. последиплом. образования», ОО «Белорус. пед. о-во». – Минск: АПО, 2021.
49. Ishmuhamedov R.J., M.Mirsoliyeva. O‘quv jarayonida innovatsion ta’lim texnologiyalari. – T.: «Fan va texnologiya», 2017, 60 b.
50. Ishmuhamedov R, Mirsoliyeva M, Akramov A. Rahbarning innovatsion faoliyati. – T.: “Fan va texnologiyalar”, 2019.- 68 b.
51. Коджаспирова Г.М. Педагогика в схемах, таблицах и опорных конспектах./ -М.:Айрис-пресс, 2016.
52. Натанзон Э. Ш. Приемы педагогического воздействия. - М, 2012. - 202 с.
53. Сергеев И.С. Основы педагогической деятельности: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2014.
54. Хасанов У.Введение в международные отношения . Т .: ЖИДУ , 2008.
55. Гаджиев К.С . Геополитика.-М.: Юрайт, 2012.
56. Нартов Н.А. Геополитика: Учебник.-М.: ЮНИТИ- ДАНА, Единство, 2011.
57. Мухаев Р.Т. Геополитика: Учебник.-М.:ЮНИТИ, 2010.
58. Сыганков П.А. Теория международных отношений.- М., 2010.
59. Современные международные отношения и мировая политика. /Под ред. Торкунова А.В. - М.: Просвещение, 2010.
60. Ачкасов В.А Мировая политика и международные отношения.-М.: Аспект-Пресс, 2011.
61. Xasanov U. Xalqaro munosabatlar nazariyasi. - T.:JIDU, 2013.-156 b.

62. Muminova N. Xalqaro tashkilotlar.-T.: JIDU. 2013. -75 b.
63. Zaripova 3. Konfliktologiya. -T.:JIDU. 2013.-167 b .
64. Wallerstein I. World - Systems Analysis: An Introduction.-Durham, NC: Duke University Press. 2004.
65. Wooffitt R. Conversation Analysis and Discourse Analysis. A Comparative and Critical Introduction. - London: SAGE Publications, Thousand Oaks, 2005 .
66. Гуломов Х.Г., Холлиев А.Г. Международные связи Республики Узбекистан с Великобританией и США (1991-2001 гг.) . -Ташкент: Миллий университет, 2002 .
67. Хакимов Р.Т. Узбекистан и ООН.-Ташкент: Зар Калам, 2006.
68. Хакимов Р. Узбекистон ва Бирлашган миллатлар ташкилоти.-М.: ООО Нестор Академик П.Алишера. 2001.
69. Нуриддинов Э. Международное сотрудничество Узбекистана со странам и Европы.- Т.:Чулпон. 2002.
70. Qarshiboyev M. Uzbekistan-USA: a new era of strategic partnership: Book-album.-T.: Uzbekistan, 2018.
71. Shukurzoda M. AQSh -O'zbekiston hamkorligi fakt va raqamlarda 1992-2016: Amerika Qo'shma Shtatlari va O'zbekiston Respublikasi o'rtasida diplomatik munosabatlar o'rnatilganiga 25 yil to'lishi munosabati bilan.-T.: Niso Poligraf, 2016.
72. Diniy ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashning ma'naviy-ma'rifiy asoslari.-T.:Toshkent islom universiteti, 2013.- 246 bet.
73. Juraev S., Saidolimov S., Abduganiev Z. Xalqaro xavfsizlik.-T.: Akademiya. 2007- 175 bet.
74. G'oyibnazarov Sh. Xalqaro terrorizm: ildizi, omillari va manbalari.-T.: O'zbekiston, 2013.- 312 bet.

IV. Elektron ta'lim resurslari

- 15.www.edu.uz.
- 16.www.aci.uz.
- 17.www.ictcouncil.gov.uz.
- 18.www.lib.bimm.uz
- 19.[www. Ziyonet. Uz](http://www.Ziyonet.Uz)
- 20.www.sciencedirect.com
- 21.www.acs.org
- 22.[www.press-service. uz](http://www.press-service.uz)
- 23.[www.parliament. gov. uz](http://www.parliament.gov.uz)
- 24.[www.gov. uz](http://www.gov.uz)
- 25.[www.mfa. uz](http://www.mfa.uz)
- 26.[www.zivonet. uz](http://www.zivonet.uz)
- 27.[www.iahonnews. uz](http://www.iahonnews.uz)
- 28.[www.mfer. uz](http://www.mfer.uz)